

23. JUUNI
ILMUB 1940. A. OKTOOBRI

Eesti NSV Kultuurikomitee ja loominguliste liitude häälekandja

25 1989 SIRP ja VASAR

MALEV TOOME fotod

Jumalateenistus Peetri kirikus.

Riisitud teel laulupeole.

Ikka on lauldud Tamme staadionil.

Kaks päeva täitis Tartut meie laulupidude 120. aastapäevale pühendatud laulupüha. Pasunakooride linnamängud, kontserdid Raekoja platsil, päikeseloojangukontsert Toomel, jumalateenistused, rongkäik, suur laulupeo Tamme staadionil.

Ilm soosis peolisi. Laupäeva õhtupoolikul püsis see nii ilus ja vagane, et sinise taevakupli all ei kahistanud jumala tuul ainsatki lehte, lastes täies rahus ja jõus kosta paljude kooride laulul Raadi kalmistu vanade puude varjus. Mälestati laulupeo- ja Eesti rahvusaadete kandjaid.

Sel õhtul meenutati ja mälestati neid, kes kogu oma elu on pühendanud Eestimaa ja Eesti elu edendamisele. Pidulikult ja südamest lauldi paljude kalmukivide juures, mille poole vaatamisega eest mõned aastad tagasi eksmatrükuleeriti tudengeid, viisat koolist välja koolilapsi ja karistati karmilt nende õpetajaid. Täiest rinnast lauldi laule, mille omaette viistajadki võisid toona tagakiusamise alla sattuda. Lauldi eesti laule.

Ütle mata kena oli see kõik. Ütle mata kaunit ja vabalt kõlasid laulud ning äärepealt võis iäda mulje, et vabadus ongi käes nüüd, mil me tohime kartmatult laulda neid laule nende kalmude ääres. Et käes ongi see, mille poole me oleme püüelnud, see, mille eest võitlesid meie suurmehed, see, mille eest üldse on olnud mõtet võidelda...

On see ikka nii! Me ei või praegu olla homses päevas põrmugi kindlamad kui mõne aasta eest! Me ei või olla muretud oma laste saatuse ja tuleviku pärast! Me ei või olla muretud vabaduse ja õigluse tuleviku pärast Eestimaal! Ja kas oleme me siis seni üldse millegi eest võidelnud! Kas on meist ülepea mingeid võitlejaid, kui me sisetunne lubab meil tõketeta korraldada sa'atuhandepaali roki-röömupidusi oma maa okupeerimise aastapäeval, mis teistel samasuguse saatusega rahvastel on alati olnud sügavaima leina päevaks! Ja kui me sellise röömupeo signatuuriks võime vähimagi kõhkluseta pruukida motiivi laulust, mida suur osa eestlasi on südames pidanud Eesti hümniks! Samas on ikka veel vastuse ta küsimus, millist juubelit hakkame me tähistama tuleval aastal toimuva üldlaulupeoga...

Raadi kalmistu puude all kõlas jälle ja jälle Kunileiu «Sind surmani». Kõlas paljudest suudest ja südamest. Nõnda mõjus see mälestuslaulmine ühtlasi ka nagu eesti rahva ühisvanne meie mineviku ja seal tegutsenud suurmeeste ees. «Käi kindlalt, nõua õigust! Aeg annab arutust.»

On selge, et meil tuleb üheskoos kindlalt edasi käia ja õigust nõuda ka siis, kui aeg arutust anda ei taha. Sestap peaks möödunud nädalavaheetus Eestimaal meid kõiki tõsiselt mõtlema pane-

AIVO LÖHMUS

120-AASTANE LAULUPIDU

«ELU ON IME»

Nagu teada, oli NSV Liidu rahvasaadikute kongressil sõna võtta soovijaid palju kordi rohkem sõna saanud. Ka Eesti NSV rahvakunstnik Mikko Mikiveri kõne jäi seekord pidamata, eesti lugeja ette tooma ta aga meie ajalehes, meenutades veel kord, et Mikiver valiti saadikuks paljurahvuselise Tallinna territoriaalses valimisringkonnas nr. 747.

Lepime kõigepealt kokku selles, et põhiteema, millel ma püüda püüan, puudutab niisama hästi mind ennastki — ma ei aseta ennast kellestki kõrgemale. Ja ma loodan, et te mind ära kuulata, kuigi mul on meie kongressi senist käiku silmas pidades mitmeid eeldusi mitte eriti armastatud olla: ma olen nn. loominguline töötaja, esindan Pribaltikat (?), tegelikult olen eestlane, Rahvarinde Volikogu liige, mul on oma ettekujutus kellegi juhtivast osast ja seda tagavast autoriteetist riigis, töökollektiivis, perekonnas.

Vaatamata neile vastunäidustustele tahaksin teiega jagada mõningaid mitteasjalikke — asja juurde! Rahvas ootab meilt suurte probleemide lahendamist, aga meie!... — selliseid hiiatusi on aina kuulda olnud mõtteid.

Elu on ime. Selle ime sünni eest maksame vääramatult surmaga.

Ja seda valusam on, kui kuskil hukuvad inimesed ülekohtuselt vara või vägivallalt. Ja sama valus on, kui hukunute arvu ümardatult teatakse, just nagu mõned elud oleksid vähem väärtuslikud, siia-sinna tarbeks.

Iga üksik elu on ime, on tegelikult püha. Ei saa jagada inimesi väärtuslikeks ja vähem väärtuslikeks. Ei ajutuse, ameti, parteilise kuuluvuse, füüsilise täiuslikkuse või puudulikkuse ega rahvuse järgi. Isegi mitte suhtumine sotsialismisse või perestroikasse ei määra midagi Looduse silmis.

Lihtne tõde on — vastsündinu on püha. Ja ema on püha. Ning et internationalism, olgu või ainult sõnades kuulutatud, on saanud meil mingi erilise kvaliteedi näitajaks, siis — kõik vastsündinud on internationalistid, neil pole keelebarjääri ega eelarvamusi jõudude jaotuse kohta maailmas, millesse nad sündinud on. Ometi on neisse programmeeritud mõnedki nende rahvuslikud tunnused...

Kui täiskasvanud inimene kuulutab ennast internationalistik, tuleb mulle meelde, et selline inimene peab austama kõiki rahvusi maailmas, kõiki inimesi, ning mul tekib sageli kahtlus kuulutatud tõsides. Seda enam, et me pärimuse ühiskonnast, kus inimelu ei maksnud midagi, kus moonutatud ideoloogia sundis peale moondunud moraali, mis käskis pojal reeta isa, naabril naabrit, kus rahvuskasvatus tapasid rahvuskasvatust ning kuulutasid ennast internationalistideks?

Kõik siin maailmas on kompensatoorne, nagu teame.

Ja siin me nüüd oleme — pühaduse oreooli on kaotanud

nud paljud varasemad ideaalid, püha pole meile enam iga inimelu ega kogu muu elav loodus.

Suurim defitsiit on minu meelest inimlikkuse defitsiit meis endis, järelikult ka meie suhetes vastastikk.

Meie saalitiis on meie ühiskonna minimeeritud. Ja kui palju agressiivsust, nihilismi, viitsimatust ära kuulata teist inimest tema probleemiga, rääkimata süvenemisest sellesse!

Muidugi pole me kõik kõnekunstis osavad, muidugi on inimeste mõtlemisviis erinev ja seda mitte ainult haridustasemest sõltuvalt — mõjuteguriteks on elukutse, päritolu, rahvuslikud traditsioonid jm. Kuid ikkagi ei kõnele kärsitus mitte-minu-probleemi puhul lugupidamisest esineja vastu. Miks see nii on?

Vahest oleks asjale kasuks mitte enam petta ennast ega jätkata seda kaksikmoraali, mis meil aastakümneid on valitsenud, et me oleme üks suur sõbralik pere, peaaegu et armastame üksteist, sest meie riigi rahvuspoliitika on aina olnud maailma parim?

Armastus on põhimõtteliselt intiimne tunne, inimese enda või kahe inimese vaheline asi. Ja tõeline armastus nagu lugupidamine ei esita tingimusi: meie, need ja need, armastame ja austame kõiki teisi, aga me nõuame, et ka meid armastataks ja austataks! Tõeline armastus ja lugupidamine kutsuvad iseenest esile vastaspoole lugupidamise, võimalik, et ka armastuse.

Me oleme nii eemaldunud üldinimlikest väärtustest, lihtsatest inimlikest tõekest, me oleme aina võidelnud liiga üldiste loosungite all, oleme aina otsinud vaenlasi nii välisilma kui enda hulgast (viimast kultiveerime siin saalis!) — siit ka meie agressiivsus, mida, möönan meelsasti, me sageli ise ei märkagi.

Sallimatus teistsuguse (arvamuse) vastu tekib enamasti jõu- ja üleolekutunde või siis ebakindluse ja hirmu pinnal.

Esimesega seletub tendents teiste rahvaste ja regioonide probleemidele n-ö objektiivseid ning enesekindlaid hinnanguid langetada. Teisega aga seletub asjaolu, miks väikesed rahvad, mineviku ülekohut mäletades ja tagasi pöördumata kartes, võivad laiendada vastutust valitsuselt (süsteemilt) ühe rahva peale tervikuna.

Sellepärast on eriti oluline praeguse pingelise olukorra mõistlikuks lahendamiseks kuulda võtta asjaosalisi endid. Ainult nii võime jõuda seaduste vastuvõtmiseni, mis kaitseksid kõiki rahvusi meie riigis, tagaksid nende ja iga üksiku inimese elu- ja vaba arengu printsiipide austamise. Nende seaduste vajalikkuses pole kahtlust, kuigi ka viimast on siin avaldatud.

Siis kaoks ehk paradoksaalne situatsioon, et ühest küljest võib konstitutsioonilise õiguse NSV Liidust välja astuda ülestõstmise eest jõuda vere-

valamiseni, teisest küljest aga võib sellega ähvardada kongressi kõnetoolist: mis teist vaeskestest siis saaks, kui Venemaa välja astuks?!

Kõik on võrdsed, keegi on võrdsem?

Tõde on, et vaimne suurus ja agressiivsus ei kõla kokku. Aeg, mil miski inimese inimliku olemise põhikomponentidest — halastus, armastus, sõprus, autunne, hingeharidus, austus vanemate vastu jm. — polnud püha, on neid teinud enesekindlateks, kalkideks, pediskaudseteks. Nii pole põhjust ka imestada siinkõlalt «kõlbluse pluralismi» üle — see on loomulik kompensatsioon totaalse kõlblusetuse aastakümnetele.

Nüüd oleme häämingus ja võimetud kuritegevuse vohamise ees. Kui inimese elu üldse, kui tema eraelu pole meil kunagi kaitstud olnud, kust tahame võtta siis nüüd selle kõrge moraali, mis kuritegevuse välistaks?

Me oleme aina põlanud ja taga kiusanud inimesi, kes on uskunud millessegi kõrgemas kui maapealne jumal — inimese või mõni poliitiline institutsioon. Viimased on aga meid rängalt alt vedanud, kõige rohkem aga meie tootjat, talupoega, kellel ometi oli kunagi hea kontakt kõrgeima võimuga maa peal — Loodusega. Oleme sundinud põllumeest narmima pühast pühamat, maad ennast...

Meie elu on möödunud hirmus ja nimetus süütuks, meie on sisendatud, et me oleme kogu aja kellelegi võlgu — talupoeg linnale, intelligentsile, töörahvas... riigile. Aga riik — see oleme meie! Tõele au andes, aegajalt kõlab otsekui meie süükoormat vähendavaid hüüdlauseid — kõiges on süüdi juudid! Kuid et me oleme ju internatsionalistid, siis juutide kui klassi likvideerimiseni pole mindud ja olukord püsib muutumatu...

Aga võlgu oleme me tõeliselt ainult loodusele selle ime eest, millest alguses juttu, ja seda võlga ei jäeta sisse kasseerimata. Seda teeb surm.

Ja võib-olla sellepärast, et elu hind on elu ise, tahakski, et ta oleks elamisväärt.

Kättemaksukirg pole arenenud inimese väärtuse tunne ja tegelikult ongi loodus see ainus, kes halastamatult kätte maksab — kui inimene ei võida iseenda kurjust ja ülbust, ei jää ta ellu...

Ökoloogiline kriis on laienenud ka inimkooslusele — sadade etnoste hävimine, sadade väikeste rahvusrühmade ahistamine on lõhknud tasakaalu, inimkond on haige. Meie ka.

Jumal hoidku, ega ometi meie hädade põhjuseks ole kristliku moraali eiramine?!

Ei tea. Kuid olen kindel, et me ei saavuta kunagi kõrget elatustaset ega tõelist demokraatiat, kui me ei väärtusta kõike seda, mis inimesest inimese teeb.

Senikaua võib meist igaüks tõusta siia tribüünile ja vanda truuks kõiksugu õigetele asjadele ning miski ei nihku paigast, sest vannutakse valet...

Aga elu on selleks liiga imepärane asi, et teda ebaloomulikele ideaalidele ohvraks tuua, sellepärast — kui ühel päeval tahaks keegi nimetu järele sotsialismi kaitsmise sildi all ohutult seada mu ema elu, asuksin ma lõplikult kaitsma elu.

Loodan, et vähemalt osa teist ei mõistaks mind selle eest hukka? Täna.

Kallid laulupühased, lauljad ja mängijad, kuulajad ja vaatajad! Esimene üldlaulupidu 120 aastat tagasi. Kui alustada neist noortest inimestest, kes siis, 1869. aasta juunis Tartusse kokku sõitsid, on täna siin laval kuues lauljate põlvkond. On see aeg pikk või lühike olnud, mis lahutab meid esimesest üldlaulpeost?

Paljud meie külalised, eriti idapoolsed, on avaldanud siirast imetust, kuidas see 120 aastat tagasi üldse võimalik sai olla, et üldlaulupidu saadi maha pidada. Kuidas inimesed üldse teadsid kokku tulla? Raadiot ju veel ei tuntud, televiisorit amugi mitte, kuidas neile teada anti? Kas me midagi sassi ei aja ja enda upitamiseks ühe linna laulupidu kogu rahva üldlaulpeoks ei suurenda? Tõepoolest, postkaart leiutati selsamal esimese laulpeo aastal 1869, telefoni rakendas Bell alles kaheksa aastat hiljem, mikrofon sündi tuli oodata veel kaua. Jalgratas oli küll leiutatud, kuid autoni tuli veel elada. Kuidas siis ikkagi teadsid meie esivanemad Eesti- ja Liivimaalt Tartusse kokku tulla? Külalised, kes selle võimalikkuses kahelnud, unustavad väga tähtsa tõe — 120 aastat tagasi käis Eestimaa taluperes ajaleht. Eestlane oskas lugeda ja kirjutada. Ja sellest piisas. Seda on muidugi imelik ja ehk omajagu valuski kuulata neil, kelle eisiad siis veel tähtsiga ei tundnud, kui meie omad juba noodist laulda oskasid. Ja otsekui saatuse iroonia, et kõige agressiivsemad neist ei väsi tänapäevani korrumptamast, et just nemad 1940. aastal meile kultuuri tõid. Aga meie ei saa unustada aastat 1869 ja esimest üldlaulupidu, mille üks külalistest, soomlasest koolidirektor Svan kirjutas:

«...Rahvas, kes kuus sajandit kestnud kõige karmima orjuse järel veel püsib, kellel on sel määral veel rahvustunnet, moraalselt jõudu ja võimsat tahet püüda edasi hariduse rajal — selline rahvas viimaks pääseb õnnelikele sihile.»

Jah, 120 aastat tagasi olime kirjaoskusega paljudest teistest ees. Kulus veel 49 aastat, et jõuda omariiklusele. Nüüd oleme paljudest teistest ees poliitilise kirjaoskuse poolest. Meie võime demokraatialugemiskust palasid valida, samal ajal kui suure maa paljudes paikades demokraatia-aabitsast alles tähti õpitakse, sageli see aabits tagurpidi ees, vihase täntamise saatel, et see ei olegi üldse õige raamat. Kas meie edumaa meid ka täna aitab? Või kulub veel 49 aastat, et me jõuaksime sihile?

49 aastat...

Eile hommikul 49 aastat tagasi vajus Punaarmee ülekaalukate jõududega Eestimaaale ja algas jõhker ning verine okupatsioon. Eile 48 aastat tagasi läksid esimese suure küditamise viimased eselonid, kokku 462 vagunit üle Eestimaa piiride ida suunas. Ja kui üks rongidest Petserist teele oli asunud ja kiirust kogus, märkasid loomavaguni väikeste akende trelide

Nõnda võiks nimetada Türi keskkooli vilistlaskogu kokkusaamise põhituuma 8. juulil kell 12. Jakob Hurda suurjuubeli aastal on ju paslik ajaloo valgesse tuua taas tema mõttekaaslane Andreas Kurrikoff (1848—1904), kes oli Eesti Aleksandrikooli Peakomitee asepresident ja Eesti Oüüpiilaste Seltsi ESI-MENE esimees. See selts võitis vaikselt käibele sinimustvalge tunnusvärvid, millel järgmisel sajandil tuli täita ühe rahvuse võitlusliku kohustusi. «Vana koolimaja» kokkutulekus osalejad märgivad tahviliga ära selle täitevkomitee otsuse, et nüüd on Türi L. Koidula ja F. Wiedemanni tänava vahel ka nende

REIN JÄRLIK

PEOKÕNE EESTI RAHVA LAULU- PÜHAL

külge klammerdunud masendatud inimesed, kuidas paralleelselt rongiga teed mööda kihutab ratsanik, vastutuul aga on lainetama pannud sinimustvalge lipukanga. Ja mitte keegi sõitjatest ei tea tänaseni selle noormehe nime ega saatust, selle noormehe nime, kes galopeerival ratsul eluga riskides lipuvarrast hoides sadadele, võib-olla aga tuhandetele kodumaast lahkumise nii südantlõhestavalt meeldeajavaks tegi. «Ma tahaksin kodus olla...» olid nad laulnud, kui vagunirattad rööbastel kolistama hakkasid. «Mu isamaa, mu õnn ja rõõm...» laulsid nad siis, kui vagunid Eesti piirile jõudsid. Väga paljud neist ei tulnud sellest tulevikust, mis siis neile nii tumedana ja tundmatuna paistis, enam kunagi tagasi.

Eestlased on ikka laulnud, olgu siis rõõmuhetkedel või kõige süngemal masendustunnil. Me kõneleme nüüd, et meie rahva tahte väljendamiseks oleks vaja referendumit. Ja unustame sealjuures, et iga viie aasta järel on meil ju olnud referendum. See on olnud siis, kui lauluväljakul on meid ligemale 200 000, laval ligemale 30 000, kui hakkab murtuma Raimund Kulli «Kodumaa» ja me kõik nagu ühest suust hõiskame: «Kas tunned maad, mis Peipsi rannalt käib Läänemere rannale...» See on siis, kui me tunneme, et hingevärin meid pealest jalatallani läbi raputab, kui silmanurka koguneb pisar, pilk ähmaseks muutub ja me iseenesele ja üksteisele tootame: «Mu isamaa on minu arm, ei teda jäta ma...». See ongi meie referendum ja me tahame, et ükskord tuleks aeg, kus ka need, kes arvavad, et neil on õigus meie saatust määrata, seda kuulda võtavad.

Laula, vaba rahvas! Sa oled vabaduse juba ainuüksi sellega ära teeninud, et tahtsid vaba olla ka neil aastatel, kui su vabadusest mitte midagi järele polnud jäänud.

Kurrikoff Türi

sõbra auks nimetatu. Vilistlaskogu annab pühitsetuna Türi aaväärsele kirikusse, A. Kurrikoffi tööpaika, hoiule tema aate- ja meelest järeleandmatult. Toimub kontsert, kus koos Türi kammerkooriga (juhatab Türi Schütz) esinevad vilistlased Enn Kallvee ja Olaf Prints. Mälestatakse alusetult repressioneeritud pedagooge, viiakse lilled Eesti ühe vanima kooli asupaika Kapernaumas. Kõik Türi keskkooli «vanas koolis» käinud on oodatud.

JAAN EILART,
Türi keskkooli
vilistlaskogu esimees

ESTICA

■ Berliini «Kinderbuchverlag» avaldas hiljuti Eno Raua «Kalevipoja» pealkirjaga «Als die Recken durch die Lande zogen». Selle saamislugu on pikk, tõkeleping sõlmiti 1983. aastal. Toimetajad vaheldusid tervelt kolm, kes läksid teisele tööle, kes vahetas elukohta. Nagu seekandis tavaliselt, on teos trükitud hea paberil, kõvakaaneline, ilmselt peaks seda pidama kauniks raamatuks. Illustratsioonid on teinud Klaus Müller ja nendega ei

saa küll kuidagi leppida. Vane muine, Linda ja Kalev võiksid pärit olla hoopis mõnelt muult maalt, Kalevipoeg on päris Ivanuska duratsok. Raamatu on tõlkinud Helga Viira.

■ Moskva kirjastus «Pravda» andis ühiste kaante vahel välja Eduard Bornhöhe ajaloolised jutustused «Tasulja», «Villu võitlused» ja «Vürst Gabriel». Sarjas «Seikluse maailm» avaldatud raamatu trükiarv on 400 000.

Kaht nädalat Kremli on hinnatud üsna erinevalt. Siin üldmulje?

Kartsin halvemat. Teadsin nagu teisedki, et läbi tõelise valimisvõitluse võitsid enam-vähem demokraatlikud jõud, aga kui paljudel juhtudel valimisi tegelikult ju ei toimunud. Siis need ühiskondlike organisatsioonide esindajad... Võis arvata, et kaunite traditsioonide kohaselt on ka see kongress planeeritud suure parteikoosolekuna.

Ometi ei läinud säärase plaan päriselt läbi.

Aastakümneid olime harjunud sellega, et inimesel pole mingit kaalu, tema sõnal mingit tähendust, pole üldse oluline, mida keegi räägib. Ega niisuguses auditooriumis püütudki olulist rääkida. Nüüd? Täispöördeni ei jõutud, kuid nihe on tohutu.

Alles millal see oli, kui vastuhääleks tõstis käe Helve Raik — terve maailma ajakirjanikud jooksid kokku seda imet vaatama. Nüüd? Niimoodi kerkisid sajad käed! Kas see pole vapustav muutus? Isegi need, kes dirigendi takitkeppi silmas pidasid... üks kirgiis kutsus mind sõrmekonsuga nurga taha ja sosistas (ümberringi ei olnud kedagi): «Ärge mõelge, et oleme lollid, meid jälgitakse, meil on vaja elada.» Saalis Eesti delegatsiooni kõrval istunud tädikid hakkasid lõpuks hääletamisel eestlastest eeskujut võtma. Nad tõsteti küll saali teise serva...

Paljud on ikkagi pettunud.

Jah, paljud lootsid, et võim läheb tõepoolest kongressi kätte. Julgen väita: praegu oleks see olnud ohtlik. Rahvas, kes on nõnda kaua tootunud kõikvõimalikest valedest, kellel puudub adekvaatne kujutus endast, maailmast, nendest teguritest, millest sõltub inimese elu siin ilmas, ei ole suuteline orienteeruma ei olevikus ega tulevikus. Järelikult ei saa teda veel käsitleda enesejuhtimise ega sotsiaalse juhtimise subjektina. Ootame aastat poolteist-kaks.

Oled optimist?

Olen! Eksisteerib ainult kaks võimalust. Esiteks, toimub sõjaväeline riigipööre, teiseks avalikult fašistlik režiim. Teiseks, demokraatiseerumine süveneb, sünnib mitmeparteiline nõukogude võim.

Kas pole minoit vahevarianti kuidagi edasi viinud?

Kui keegi räägib, et vingerdame, siis majandus ei vingerda üldse, vaid läheb kolinal allamäge. Nimelt selle tõttu on võimalikud üksnes põhivariandid. Seesama olekorrast kinnihaaramine. Või teadvustub ühetähtsusest — tuleb siiski anda majanduslik suveräänsus, muuta inimesed majandusliku tegevuse subjektideks. Keskvõimul ei ole ju vähimatki väljavaadatud majandusliku stabiilsuse tagamiseks, ammu arengu kindlustamiseks.

Alles hiljuti tekitasid IME-s sisalduvad ettepanekud üleliidulisel areenil ihahtumust. Ka selles saalis üks komandik püüdis kiristada hambaid. Aga ühele komandiku'e paistsid need juba ainuvalimiseks.

Keskvoim ikkagi ei reageerinud...

Võim päris tihus ei saagi üheselt reageerida. Ja kui mõni arvab, et partei peasekretäri valimine presidendiks tähendab võimu koondumist ühe isiku kätte, siis on see ilmselt eksitus. Mina küll ei talpa, kelle käes on praegu Nõukogude Liidu võim. Realseks jõuks on endiselt sõjavägi.

Selle juhtkonda on mõneti ümber tootetud.

Kindralite tasand on väga teovõimas, tema seisukohtadel on kaalu. Rõhutan, jutt pole ainult sõjaväelastest, veel tähtsamad rollid etendab sõjalis-majanduslik kompleks.

Ent olgu mis on, võimu probleem tõusis ülima selgusega päevakorda. Varem seda rahva jaoks niisugusel kujul

-M-Õ-I-S-T-U-S-

MEIE AINUKE RESSURSS

ei eksisteerinud, nüüd eksisteerib.

Alas ka teletavastus kaasa? Kellele oli seda vaja? Küllap otsustas Gorbatsšov. Kuid nõustumise oli juba enne kongressi saavutanud Moskva saadikute grupp. Käisin suurel miitingul Lužnikis. Rahvas Moskvas oli veel rohkem erutatud ja labiilne kui aasta tagasi Eestis. Seda rahvast tuli arvestada.

Rahvast ei tahtnud arvestada kongressisaali rõdu oma kutsutud külalistega, kes plaksutasid iga vähegi nõmeda mõttekäigu puhul, supernõmeduste puhul demonstreerisid tormilist vaimustust. Parlamenditraditsioonide järgi nõutakse külalistelt täielikku vaikust, kes kipub käratsema, selle viib politseinik välja. Siin rõdul võeti plaksutamiseks käega kukla tagant hoopgu... Rõdu hakkas hoopis tooni andma. Kui rõdul püsti tõusti, tõusis ka saal püsti.

Ega olnudki väga lihtne istuma jääda. Siiski istuti. Armeenlased, leedulased, meie ka, osa lätlasi, paljud moskvalased. Ei saa enam kuidagi öelda, et valitseks lauskartus.

Mis kongressil põhimõtteliselt häiris?

Agressiivne hoiak intellekti ja kultuuri suhtes. Mulle tundub, et sihuke vastandamise tendents on üldiselt süvenenud. Vastandatakse töelist ja intelligenti, noort ja vana... rahvuste vastandamine on muutunud vaata et strateegiliseks jooneks. Varem, stagnaajal püüti väliselt nagu siduda, ühendada, praegu ilmneb kindel püüd lahutada ja lammutada. Peaasi — õnnestuks jagada, siis saab valitseda. Arvatavasti ei toimita alati teadlikult, harjumatu arenev demokraatia kutsub teatavates ringkondades spontaanselt esile sellise reaktsiooni.

Kas polnud põhimõtteliselt oluline ka see, et kümneklassilise haridusega kangur pidi äärepealt saama Rahvuste Nõukogu esimehe asetäitjaks, kuigi ta näitas end täieliku profaanina ega suutnud rahuldavalt vastata ühelegi küsimusele. Kompetentsuse probleem polnud sedapuhku veel üldse päevakorras.

Hääletamisest. Korduvalt nõuti nimelist hääletamist. Lõpuks jagatigi välja «isiklik leht», kuhu paluti märkida, kuidas saadik oli ühes või teises punktis hääletanud. Suur osa ei riskinud seda täita... Loodan, et tuleviku lähed niisugune nõudmine läbi, aprii tuleb elektroonika. Hääletamise üle on põisavalt ironiseeritud, vähem on räägitud sellest, et kongress oli tervikuna halvasti ette valmistatud.

Ei tea, kas lihtsalt ei arvestatud, et kongress kujuneb tegelikult ega jää formaalseks või polnud ettevalmistusteks mahti või ei antud endale aru, milles õieti seisneb see eeltöö. Igatahes oli olukord pehmelt öeldes kehv.

Inimesed, kes on valitud midagi otsustama, saavad ainult siis mõistlikult otsustada, kui neil on vajalikul määral informatsiooni. Seda meil polnud, alles otsustamise päeval anti mingeid materjale kätte. Tõsi, viimastel päevadel võeti veidi õppust, jagati infot natuke rohkem, ka valimised muutusid asjalikumaks.

Et kongressil polnud hääletamisseadmeid, sellega on kõik kursis. Seal polnud muud hä-

Vestlus ÜLO VOOGLAIUGA

davajalikku! Ei diaprotektorit, ei videot, ei kseeroksit, ei telefaksi... Rääkis ühel vaheajal Rahvuste Nõukogu esimehega. Tema: tarvis koostada vastav projekt! Mina: projekt on lihtne asi, kuidas omandavad saadikud vajalikud oskused? Tema: nitševoo, õpetame ära! Kui palju on veel õppida...

Kongressi sisu? Sõnavõtt?

Enne kongressi kutsuti kõik haridusega kokkupuutuvad saadikud Jagodini juurde. Too tegi väikese sissejuhatus: olukord on keeruline, probleemid rasked, vaja erakordseid abinõusid. Palus siis endale küsimusi esitada. Ühed hakkasid kurtma, et koolimajade katused on lagunened, et koolimajad ei taha enam üldse püsti seista, teised nõudsid õppevahendeid. Mina üritasin Jagodini küsida: see kõik on muidugi eluliselt tähtis, aga tahaksin teada, missugune on üliõpilise komitee ja vabariiklike komiteede vahetõtt, mida ei saa lahendada vabariiklikul tasandil, milleks on vaja nimelt üliõpilist hariduskomiteed. Jagodin luges vastuseks oma saavutusi. Kordasin küsimust. Vastust ikka ei tulnud. Ütlesin: kui sääraseid probleeme pole, kerkib üles komitee eksistentsi põhjendatus. Veel ütlesin: kui olukord on äärmiselt raske, siis selgitage, kuidas see on kujunenud, kas teie hinnangu'e aluseks on mingid uurimised? Jagodin lautas käsi: net takih!

Seesama kordus kongressil. Kui palju oli eredaid või ägedaid sõnavõtte! Aga kui paljud sõnavõttudest toetusid uuringutele, käsitlesid uurimistuleid faktina, millele rajada oma järeldused, tule-tada nendest oma ettepanekud?

Jõudsin Moskvas veendumusele, et protseduuri reeglid tuleb fikseerida mitte üksnes valimiste ja hääletamiste, vaid just sisuliste probleemide käsitlemise kohta. Tahangi esitada niisuguse taotluse: kui hakkame midagi arutama, eelnegu selle ettekanded probleemide iseloomustamiseks, tema tekepõhjuste selgitamiseks, võimalikest lahendustest koos eksperthinnangutega. Alles siis astugu kõnepul-ti saadikud, et töötada välj. otsus, mida teha ja sinna juurde tingimata otsus, kuidas teha. Eesti Ülemnõukogus on säärase pretsedent olemas, meie keeleseadus, Moskvas pole seda veel juhtunud.

Nõukogude Liidus ei ole veel õpitud eristama juhtimist ja valitsemist. Enamik nendest, kes on juhtival ametikohal, tegelevad ikka ainult valitsemisega. See on väljakujunenud praktika, ent ka harimatus tulemus. Vaid väga üksikutes riikides ei saa kõrgkooli diplom omanik kaasa teadmisi inimesest, ühiskonnast, protsessidest, mis ühiskonnas kulgevad, teguritest, millest need protsessid sõltuvad. Paraku kuulub NSV Liit sinna hulka.

Järelikult pole kerge ka

Ülemnõukogu tegevust viia harjumuslikult formaalselt tasandilt sisulisele tasandile. Aga seda tuleb iga hinna eest taotleda, ei piisa heast tahtmisest, ilma elementaarselt korrekse mehhanismita vajume jälle sohu.

Tahaksin puudutada ka saadikuksuse teemat. Valimiste eel oli juttu sellest, et Eesti maalt peame valima meeskonna. Kõne alla võeti meeskonna struktuur, kes on ääremängija, kes kesktormaja, kes väravavaht. Kuid tegemist pole siiski jalgpalliga, vaid niisuguse mänguga, mida meil veel üldsegi ei tunta. Muu maailm mängib seda ammu, meil on sellest veidi aimu üksnes kirjanduse põhjal.

Leiti, et Eesti meeskond mängis Moskvas hästi kokku. See on väga tähtis, ma sugu-gi ei alahinda seda. Küll tahan rõhutada: iga saadik on suveräänne, tema kompassiks on oma südame tunnistus, tema selja taga on valijad, mitte keegi kõige võrdsem võrdsemate seas. Eesti delegatsioonis sääraseid asju õieti ju ei esinenud, ometi tuleb alata korraga — ei tohi keerata vanasse sõiduvette, siis kaotab saadikuks olemine mõtte.

Mismoodi Eesti delegatsioon teistega suhtles?

Järjest pidasime nõu lätlaste ja leedulaste, grusiinlaste ja armeenlastega. Seisukohad võisid lahku minna, ent kõike sai konstruktiivselt arutada. Olemoodi raskem oli moskvalastega.

Miks? Nende potentsiaal ju nii kõrge?

Jah, aga neil on ikka selline kujutus, et nad on võrdsetest võrdsemad.

Kas sa leiad sobilikku olevat iseloomustada oma kaassaadikuid?

Enamikku tunneb rahvas juba ise. Mõndagi võis näha telekraanilt. Siiski lisan: teoreetiliselt ja eriti meetoodiliselt kõige tugevam sõnavõtt kogu kongressi kohta oli Klara Hallik. See oli ainus kord, millal intellektuaalselt heal tasemel esinemist terve saal nõnda keskendunult kuulas. Ja muidugi Marju Lauristin. Ma pole originaalne, kui ütlen, et ega tema vastu saa. Ta tabab seda, mida räägitakse, ja ka seda, mis jääb välja ütlemata. Kes läheb tema vastu hurraa peale, on paari minutiga läbi.

Mulle oli meeldivaks üllatusena Irina Raud, suure sise-pingega isiksus, kellel tugev teine integreeriv toime. Kanged naised meil! Rõõmustavalt üllatasid ka delegeeritud saadikud Vare ja Kahn. Kindral Vare osutus väga erudeeritud ja autoriteetseks inimeseks, Kahn jälle paistis silma kongressi noortesektiooni vasaku tiiva ühe juhina.

Jarovi ja Kogan?

Neil oli üsnagi arvestatav lobby. Nagu teada, olid Koganil oma kindlad abimehed, tema ümber liikusid teised samasuguse suuna esindajad. Eestis on väidetud, et tema autoavarii puhuti liialt üles. Moskvas oli sellele antud vastupidine sisu, käisid kuuldu-sed, et teda on lükatud bussi alla, et ta on natsionalistide ohver. Minult küsiti etse: kuidas te teda sandistasite?

Mõlemad esimesed tuntud traditsioonide kohaselt. Neile aplodeeriti küll tormiliselt, aga teine osa saadikuid sai selgesti aru, et see ongi jõud, mis lõhub ja lõhestab Liitu.

Sahharov? Raudne vanamees, kes on

täielikult pühendunud võitlusele demokraatliku ühiskonna ja sõdadevaba elu eest. Küllap närib teda süümeepiin vesinikupommi pärast. Ta püüab oma tegu heastada, ei karda mitte midagi, teeb kõik, mis suudab. Kahjuks pole ta parim kõnemees ja nähtavasti hindas šansse üle, lootis, et tal lastakse viimane põhimõtteline pöördumine lõpetada...

Siiski esines ta kaheksa korda. Kes esines rohkem? Mul oli Sahharoviga mitmeid kõnelusi, tunnen teda juba varem. Ta võitis kõike väga rahulikult, igatahes rahulik-malt kui teised. Ütles: tegin, mis jaksasin, mida ei jaksanud, seda üritan järgmisel korral, mis minul pooleli jääb, seda jätkavad noored inimesed.

Mida Moskva grupist?

Nad vist ei kujutanud ette saali koosseisu. Intellektuaalselt potentsiaalselt hoolimatu puudus selles grupis ettenägelikud sisepoliitlikud (pole ju kogemusi). Küsitav oli ka moskvalaste programm, kust tõesti sügava majandusliku analüüsi kõrval oli välja jäänud sotsiaalne aspekt. See on taas ühine häda: et tootmine ja tarbimine sõltub peale majanduslike tegurite organisatsioonidest, õiguslikest, ideoloogilistest, poliitilistest, kultuurilistest ja veel paljudest teguritest, et eksisteerib oma sisemiste seaduspärasuste kohaselt funktsioneeriv süsteem, seda me veel ei ole hakanud mõistma.

Mida tähendas kongress sinu arvates Eestimaale?

Kuigi olen nüüd professionaalne depuataat, tahan öelda, et ei tasu väga ületähtsustada seda tasandit. See on üks tee, mida mööda on võimalik lii-kuda Eesti iseseisvuse poole. Aga see pole tingimata sugugi ainuke, kõige parem, kõige õigem tee. Sääraseid epiteedid siin ei kehti! Peame astuma korraga mitut teed mööda, täiesti võimalik, et mõni nendest viib sohu: et kõik viiksid sohu, seda ei juhtu. Veel arvan, et teede otsingul tuleb vaadata mitte ainult oma nina ette või lähemasse ümbrusse, hoiame silmad lah-ti kogu maailma poole.

Nii et sa ei ignoreeri ega mõista hukka alternatiiveid võimalusi, näiteks isegi ERSP-d?

Jah, kui taotlused ei vii agressiivsusele. Eesti võib rajada oma lootused ainult mõistusele, see on meie ainuke tõsine ressurss.

On ka niisugune seisukoht, et kuristikut saab vaid ühe hüppega üle.

Ilus, ent veldak võrdlus. Meie ees pole ju kuristik, meie ees on ühiskond. Me pole kaalu tal olekus, me seisame maa peal, kus igal sõnal ja igal teol reaalne kaal.

Mida loodad esimeselt istungjärgult Moskvas?

Grupidünaamika algetapp: kes on kes? Ees seisab suur tutvumine. Teine etapp: rolli-võitlus, tahetakse fikseerida oma võimalikult kõrge staatus. Tõelise koostööni jõuame ehk alles järgmisel aastal. Kui Ülemnõukogu hakkab normaalselt funktsioneerima, pole temast midagi halba karta. Kas ta suudab midagi kasulikku ära teha, see on muidugi veel küsimus. Enamik saadikuid vist veel ei tunneta oma uut staatust, et käsutäitja rolli on astunud seaduseandja rolli. See on meile kõigile võõras roll. Võib saavutada tõelise suveräänsuse, võib sattuda taas kellegi või millegi teenriks.

Olen Ülemnõukogu teaduse, hariduse, kultuuri ja kasvatus-komitee liige. Viitasin juba hariduskomiteele, kavatsen temaga seonduvad põhimõttelised küsimused ilmingimata üles võtta. Niisama proovin realiseerida oma ideesid Ülemnõukogu üldise töökultuuri kohta. Vahest õnnestub ka nõnda Eesti asjale kaasa aidata.

Intervjuerinud
VALTER HEUER

● Tean, et olete juba mõnda aega tegeelnud oma sugupu uurimisega. Seepärast küsingi: kust olete pärit?

Minu vanemad on harjukad, isapoolsed esivanemad on pärit Harjumaalt Hatu külast, Risti kihelkonnast. Nad olid Hatu mõisa parunite pärisorjad. Isa liini pidi on esimene hingedoendites kirjas seisev nimi Perna Claus, aegade jooksul on talu nimi Pärna ära kadunud ja tänaseni on see säilinud Klause nime all.

Isa emapoolne suguvõsa on samuti pärit Hatu külast Jaagu talust. Hatu kandis on veel Matseri talu, mida meie suguvõsa seotult on märgitud juba XVII sajandil. Hatu külas elas ka minu eellane Liivaugu Mari — kord kauges minevikus olevat üks poola ohvitser tulnud talu ja tahtnud Mari kallal vägivalda tarvitada, Mari löönud ta maha ja põgenenud ise Suursoosse. Minu vanaema õde, keda kutsuti Matseri memmeks, oli küla laulude tegija.

Ena isapoolsed eelkäijad on Viimsi kandist, tema emapoolsed vanemad aga pärit Hiiumaalt. Minu vaarisa Peeter Heilo, kes teenis madrusena 25 aastat tsaari kroonut, pärineb Kärblast, vaarema aga Ungri krahvile kuulunud Suuremõisa vallast.

Isapoolne vanaema tuli toatüdrukuna koos mõisapreiliga Tallinna ja vanaisa ruttas oma armastatule järele. Nad pidasid kojamehe kohta. Minu isa sündis Tallinnas. Vanaisa suri üsna noorena, seetõttu jäi isal koolitus pooleli ja ta pandi sadulsepp Feldmanni juurde õppisiks. On säilinud koguni leping, mille alusel isa õppisiks võeti. Enne selliks saamist oli ta kolm aastat vandersellina Saksamaal, kust tegi ka lühiretki Prantsusmaale ja Itaaliasse. Berliinist tagasi tulnud, sai ta sellipaberid, hiljem meistripaberid. Isa oli vaimsete huvidega, valdas kolme kohalikku keelt, võttis osa vana «Estonia» seltsi tegevusest, tegi kaasa näitemängus. Ena laulis laulukooris, nii nad tutvusidki. Oma meistripaberitega sõitis isa tööle Peterburi ja kui ta oli end seal sisse seadnud, tuli emale järele ja 1909. aastal nad abiellusid. Helilooja Artur Kapi vend pastor Aleksander Kapp pani nad paari.

Peterburis töötas isa mitmel pool, sõja ajal Obuhhovi tehases. Ta harrastas Eesti Harihusseltsis näitemängu, ühtlasi oli ka lavastajaks. 1917. aasta varasügisel, kui ajad muutusid keeruliseks, tulid ema-isa Rakverre. Ka seal asutas mu isa näiteseltsi, kus oli ise nii lavastaja kui ka näitleja. Mina sündisin Rakveres. 1925. aastal siirdus isa Tallinna, meie perega tulime talle järele 1927. aastal.

● Kuidas kulges koolipõisipõli?

Pool aastat käisin Rakveres algkoolis. Tallinnas pandi mind algul Vabriku tänava kooli, kus kogesin omal nahal, mida tähendab tänapäeval taunitav suur kool — I klassi lõputunnistusel olid mind kõik ained rahuldavad. Paari aasta pärast kolisime südalinna ja mind pandi Vene tänavale Tallinna Pedagoogiumi harjutuskooli. See oli väikene, kodune, sõbralik kool — ja hindes läksid kohe paremaks.

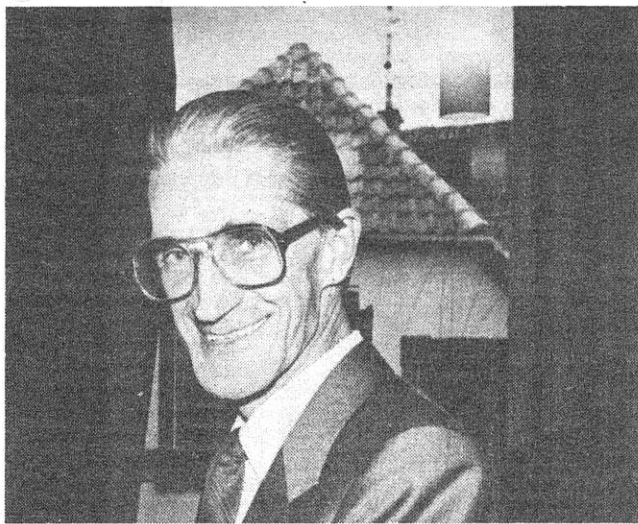
Pärast algkooli astusin Gustav Adolfi gümnaasiumi.

● Kas kirjandushuvid löid välja juba kooli ajal?

Tegelesin korraga mitme huvialaga, mängisin viiulit, harrastasin sporti, tegin kaasa Draamateatri noorsootükkides (väikesi osi oli ka täiskasvanutele mõeldud näidendites), mõnikord seisis mu nimi isegi kavalehel. Kõige keskmaks huvialaks oli vahest siiski sport — harrastasin põhiliselt keskmajooksu.

Ent ka kirjandushuvi andis endast märku. Algkooli 4. klassis viis klassijuhataja Aino Trakmann meid «Päevalehe»

KÖNELUSI

Ülehomme tähistab Ralf Parve oma 70. a. juubelit. Palju õnne, head tervist, rõõmsat tuju!

MÖÖDUNUT MEENUITADES

Jutuaajamine RALF PARVEGA

trükkikotta ekskursioonile, seal saime impulsi hakata välja andma oma ajalehte «Tallinna Pedagoogiumi Teataja». Tekkis huvi ajakirjanduse vastu. Keskkoolipäevil kirjutasin ajalehtedele esimesed vestid ja humoreskid, 1937. aastal debüteerisin «Päevalehes» luuletustega. Esimene avaldati jõulupühadeks. See oli sisult sõjavastane, pealkirjaga «Rahupühiks». Seejärel ilmus luuletusi veel «Päevalehe» kirjanduslihas, Tartu ajakirjas «Tänapäev», «Eesti Nooruses». Oma n.-ö. teotsale aitaatena meenutaksin siin ajakirja «Eesti Noorus» toimetajat Helmut Talarit ning «Päevalehe» kultuuritoimetajat Voldemar Mettust.

● Kuidas te ajalehetoimetustesse tööle sattusite?

See juhtus õige varsti pärast glümnaasiumi lõpetamist. Olin hiljaaegu just saanud endale kantslele praktikandi kohta palgaga 30 krooni kuus, kui tänaval tuli vastu tuttav mees, kes ütles, et «Uudisleht» otsib endale uusi, noori sulemehi ja soovitas mul kandideerida. Laksingi toimetusest läbi. Ühe laua taga istus suur müraakas mees, kes ütles, et on minu fõljetone lugenud, ja käskis mul proovifõljeton kohe samas valmis kirjutada. See oli ikka ränk eksam küll. Oma pool tundi kulus mõtlemisele. Valisin lõpuks spordi teema. Veste tunnustati õnnestunuks ja paari päeva pärast vormistati mind «Uudislehte» tööle.

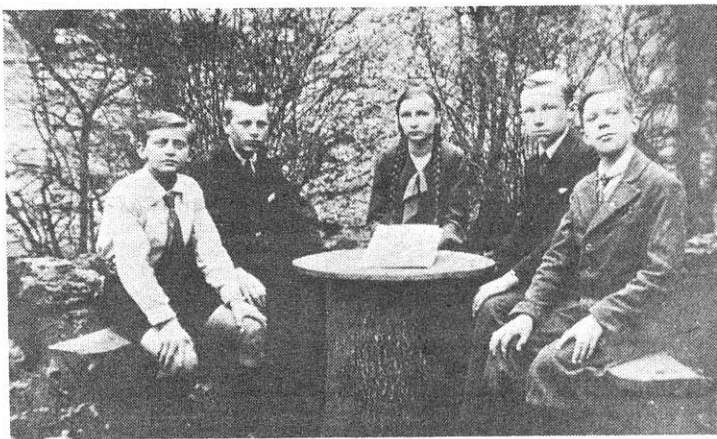
● Milline oli algaja ajakirjaniku argipäev?

Mingeid ülesandeid ei antud, pidin ise otsima teemad ja sündmused, millest kirjutada. Põhipalka polnud, maksti reatasu alusel. Hankisin tuttavate kaudu uudiseid. Kuna ma olin spordiga tegeelnud, võttis põline sporditoimetaja Aadu Adari mind abiliseks. Lisaks langes minu õlgadele õhtuste kaugekõnede vastuvõtmine «Uudislehe» korrespondentidelt teistest linnadest. 1939. aastal läks Adari «Uudislehest» ära ja sporditoimetamine jäi tervikuna minu hooleks.

● Kes tollastest «Uudislehe» ajakirjanikest on teile kõige koloriitsemana meelde jäänud?

Erilise soojusega meenutan Jaan Jensenit, kes oli toimetuse kunstnik ja karikaturist. Ta oli üks neist, kes mind kui noort ajakirjanikku toetas ja õpetas. Sel ajal oli ajakirjanikul tähtis omada palju tutvusi, et informatsiooni hankida. Jensen võttis mind kohvikutesse kaasa ja tutvustas mulle tollaseid seltskonna- ja kultuuritegelasi, laiendades mu tutvusringkonda. «Uudislehe» kunsti- ja teatriarvustajana töötas Rasmus Kangro-Pool, hiljem tuli juurde teine karikaturist Helmut Valtmann, toimetuses töötasid veel Gert Helbemäe, Jüri Rimmelgas, kes on emigratsioonis ka mõned mälestusraamatud kirjutanud jmt.

Eraldi räägiksin mehest, kes mind tööle võttis. See oli Edgar Sein, ENSV teenelise ajakirjaniku Valter Seina, tollase «Uudislehe» Tartu korrespondendi vanem vend. Edgar Sein oli kaubanduskooli õpilasena 1. detsembri riigipöördekatsest osa võtnud ja selle eest kinni istunud, armuandmispalve peale aga õige varsti vabaks saanud. Ta oli «Uudislehes» juba pikka aega töötanud, kui siseminister teada sai, et «Uudislehes» töötab üks detsembripöörtsist osavõtnu ja Edgar Seinalt nõuti patukahet-

«Tallinna Pedagoogiumi Algkooli Teataja» toimetus 1933. a. kevadel: (vasakult) Jüri Järvet, Aleksander Sulane, Armilde Pettai, Ervin Aleve, Ralf Parve.

sust. Selle ta avaldaski pika joonealusena — muidu poleks ta saanud toimetuses edasi töötada. Edgar Sein oli kibestunud, armastas viina võtta ja vajas kuulajat, kellele südant puistata. Üsna pea saingi selleks mina. 1. detsembri ülestõusust rääkis ta mulle halasamatat toepäraga, kuid uskus, et kunagi tuleb Eestisse kindlasti nõukogude võim ja et ta tõmmatakse oma patukahetsuse pärast tingimata oksa. Nii-moodi läkski. 1940. aastal, kui «Uudisleht» oli juba suletud, töötas Edgar Pärnus kinofikatsiooni liinis, seal ta arreteeriti ja sellest ajast on tema jäljed kadunud.

● Te töötasite ju ka veel «Päevalehe» toimetuses?

Minu karjäär «Uudislehes» lõppes fiaskoga paar nädalat enne juunipööret. Koduste mõjutuste najal ja ka ühiskonna elu jälgimise tulemuse-na olin juba õige varakult veendunud antifasist. See hoiak lööb läbi nii minu tollaste patsifistlikes luuletustes kui ka «Tänapäevas» ilmunud epigrammides. 1940. aastal sain ühelt sõbralt masinal paljundatud lehe Hitleri-vastaste anekdootidega. Lasksin masinakirjutajal paar masinatäit juurde lüüa ning levitasin neid oma tuttavate keskel. Ühel päeval ilmus meile koju mees poliitilisest politseist, kes ütles, et ma varjavat enda juures välispoliitilisi suhteid halvustavaid lendlehti. Mina ajasin muidugi tagasi. Siis viipas ta sõrmega läbi lahtise akna õues ootavale mehele. Too oli hästi stuvas ülikonnas kõva randiga kaabuga Hubeli-nimeline härrasmees, läbiotsimise spetsialist ja tõeline virtuos omal alal. Ta lappas tohutu kiiruga ja samas eksimatu täpsusega ühekaupa läbi suured paberivirnad minu kirjutusalaua, samuti mu keskmise suurusega raamatukogu — aga anekdootidega paberit ei leidnud, mul toepoolst polnud kodus ühtki eksemplari. Seepeale paluti mind kaasa tulla Pagari tänavasse Poliitilisse Politseisse.

● Kuidas tollane poliitiline politsei käitus?

Mind kuulas üle väga korrektne mees, vanemassistent Rõigas. Üle kuulati mitu korda, näidati ka anekdootide lehte. Algul ütlesin, et näen seda paberit esimest korda, siis pandi mind istuma tühja tuppa 5–6 tunniks. Läbi praakil ukse nägin, kuidas «Uudislehe» toimetuse inimesed ja paljud võhivõõrad käisid teises kabinets tunnistusi andmas. Olin söömata, suitsud said ka ot-sa, tunne oli üsna räbal. Kinni peeti mind 48 tundi.

Enne kui vabaks lasti, küsisin, missugune saatus mind ootab. Rõigas vastas: kuu aega vangistust või oma 1000 krooni trahvi. Et mul sellist raha polnud, siis arvestasin vanglaga — leidsin, et see ol-nuks ajakirjanikule päris põ-nev kogemus. Lõpuks luges Rõigas mulle peale õpetussõ-nad: «Kui te üksinda mõtlete, siis on see saladus, kui oma mõtet teiseaga jagate, pole see enam saladus, kui kolmanda-

ga — siis on see juba avalik saladus.» Ta ütles ka, et asi pole sugugi nii lihtne, sest as-jasse on segatud Saksa saa-dik Frohwein isiklikult.

● Kuidas reageeris loole toimetuse?

Selgus, et põhjalik läbiotsi-mine oli tehtud ka toimetu-ses — see oli juba tõeline skandaal! Edgar Sein ja Jüri Rimmelgas olid küll püüdnud mind ülekuulamisel kuidagi välja rääkida, kuid nende tunnistused ei klappinud teis-te omadega ja selle eest pandi nad nädalaks ajaks politsei arestimajja. Mind aga kästi oma honorar välja võtta ja lasti töölt lahti.

● Kas hiljem on ka selgu-nud kogu loo niiditõmbajad?

1956. aastal helistasid mulle tuttavad ORKA-st ja teata-sid, et nad on avastanud mu toimiku. Käisin seda lugemas. Tuli välja, et neid minu pal-jundatud kaht masinatäit oli veel hulgaliselt juurde trüki-tud ja niidid viisid mulle täiesti võõraste inimeste ja asutusteni, sealhulgas Saksa firmadeni «Siegel» ja AEG. Sealts ilmselt läkski kaebus Saksa saatkonda.

Minu kohta aga andis infor-matsiooni tollane jalgpalli vä-ravavaht, poliitilises politseis palgalise agendina töötanud mees Evald Mikson, kes oli kuulnud, et ma neid anekdoo-te levitan.

● Kas mitte see lugu ei ole inspireerinud Lilli Prometit kirjutama raamatut «Kes levi-tab anekdote?»

«Kes levitab anekdote?» on toepoolst kirjutatud minu arhiivitoimiku alusel. Mõistagi pole see minu loo ümberju-tustus, tegemist on ikkagi ilu-kirjandusliku üldistusega. Anekdootid on aga täpselt needsamad.

● Kas sellega oli teie aja-kirjanikukarjäär läbi?

Leivast lahti olin olnud mõ-ni päev, kui Kaljula Teder kutsus mind tööle «Päevaleh-te». Niisiis juhtus kummaline lugu — lihtsahva ajalehest «Uudisleht» lasti mind lahti, suurdokanluse «Päevaleht» aga võttis mu enda juurde tööle. Seal olin reatasu alusel spor-direporter kuni «Päevalehe» sulgemiseni juulikuus 1940.

● Mis sai «Päevalehe» aja-kirjanikest?

Peatoimetaja Harald Tam-mer oli «Ühiselu» trükkikojas «Rahva Hääle» küljendamise juhataja, hiljem töötas Puna-se Risti juures, veebruaris 1941 ta arreteeriti, tema eda-sisest saatusest pole mul mi-dagi teada. «Päevalehest» vii-di palju inimesi ära: Jaan Taklaja, Kaljula Teder, Harry Päärt, Juhan Animägi, Alek-sander Grünthal, Heino Ou-napuu, Evald Jalak (Puuslik), tagasi pääsesid neist ainult Teder ja Jalak.

Osa «Päevalehe» inimestest jäeti siiski tööle «Kommunisti» toimetusse, mis hakkas il-muma «Päevalehe» asemel — nagu Endel Rennit, Tõnis Braks, Voldemar Mettus, Fe-lix Randel, Artur Taska jt. Nende hilisem saatus oli eri-nev. Ka Braksil tuli pärast sõda pikem täiendusreis itta sooritada, aga ta jõudis tagasi.

Mina olin 1940. aastal mõn-da aega ilma kindla töökoha-ta. Kui sügisel hakkas ilmuma «Pioneer», kutsuti mind selle tegevtoimetajaks.

● Kas «Pioneeris» olite sõ-ja alguseni?

Ei, mul tekkisid lahkarva-mused Komsomolikomitee töö-tajatega ja ma lahkusin omal soovil. Seejärel töötasin Aja-kirjanduslevis instruktoriga. Kaastööd ajalehtedele-ajakir-jadele tegin kogu aeg.

(Järgneb)

Vestles ENE VEIPER

HEAD ÖÖD

Betti Alver 1931. aastal

Olal valged juuksed, sammus raudne raskus, ootad mind sa pargis kord novembri ilis.

Oligi hingedeaja õhtu. Hõredas ja vanas, juba tuultele igasse külge avatud Tähtveres lennutas torm raage ja roikaid. Hoolimatult, taevane vandaal, raputas inimeste eluasemeid. Ahjud kaebasid tuld, kohmas muld valget halastust. Oli igav. Oli külm. Oli kurb. Keegi tuli pargi poolt. Oh jaa, päris üks, isegi mitte enam õhtu lillas lõomas, lukku, pea umbtumedalt oli juba kukkunud taevast Tähtvere kohal.

Naftaliini pilvi hajutades keebist.

Suures paksus palitutorbikus, krae kõrgel, üksik madal kogu ligines. Keeras Koidula tänava suhu. Naaberlik küsimustevahetus. Kuidas elu läheb? «Kuidas elu läheb? Oh, elu on alati ilusam, kui ära jõuab kannatada.»

Ei ole olemas paika küllalt kaugel kalmistutest. Olgu need Venemaa lõputuses, olgu Üle-joel Maarja-Raadil. On ainult üks — tervikutunne inimeses, mis laseb tunda samast materjalist mulda, mis tallale tuge annab sellega, mis varjab magajaid. «Talvik oli pühak. Lepik oli vahuvõtja, mure naerukspanija.»

Kuid me ees käib luule, noor ja majesteetlik, lampi kõrgel hoides, täpselt nagu praegu.

Lamp oli kõrgel. Selle valgus leidis tee Koidula tänava Anna Haava majja kõik leidatahtjad. Kui keegi loobus, siis inimlikust diskreetsest. Ja lahku! avaruse, taevaid hõlvanu tundega. Silmad, mille kaudu nägi lõputa kaugele. Iga tulija. Ise Alver oli kõige kaugemal käinud Riias.

Valge märkmik pliatsiga rippus alati ukse peal valmis. «Kui luuletus välja tuleb, on

see natukene ikka õnne moodi.»

Ja veel: «Luule on ju niisugune armukade ingel. Sa istud ja ootad, ta ei tule, ta ei kannata kellegi juuresolekut. Oled üleni vabaks teinud end tema jaoks. Ta ei tule ikka veel.»

See oli teada. Valget märkmikku läks tarvis. Üheksa korda kirjutata, üks kord helistada. Puust kirjast, ülearu väike ja madal, seis seal. Ülearu väike ja madal oleks ta olnud ükskõik millisenagi.

«Mulle pole palju vaja. On küll vihmapiisast akna peal, et tunda mere lähedust.»

Kohisevad need kolm ühtemoodi: meri, mis alati on maailmameri, laanepuud, tilukenehgi rahvas oma suures üksühelighoos.

Tuulelapsele on lõõnud vaikuse tund.

Täna kohiseb terve Eesti-maa.

Elu, mis novembriõhtus, peaaegu öös oli ilusam, kui ära jõuab kannatada, asjatu siis loota, et jaanipäev, kus terve taevast kuld kaalab, jõukohasem oleks võinud olla. Kolmeks tunniks tuleb praegu süüdata õine küünal, hingeleek, «Lendava linna» kohal, enne ja pärast näeb lugeda taevavalguses.

Ja ikkagi, inimene on kusa-gil, siis kui nõnda vähe on jäänud veel, ikka vaid inime-ne, selgus temas veel ainult suurem tast enesest.

«Heida mu üle» — sõnad, mis elavate huulil, veel vähe-seina viimseist, toodi välja haiglasente vahelt. Ja sealsamas:

«Eesti rahvale ei aita enam tarkusest. Nõidust on vaja.»

Arbujat ei ole enam, märk on antud. Kas aitab see vastu pidada öö, pööriöö, kuni hakkab valgeks minema?

Head Ööd!

ASTA PÖLDMÄE

Selle loo rääkis Betti Alver paar aastat tagasi.

Aino Kallas oli Tartus käimas ja istus kammisseppadega kohvikus. Keegi — võib arvata, et see Oras oli — pakkus dispuudi teemaks «Mis on luule?». Eks rääkinud siis kõik targad poisid, mida nad teadsid või lugenud olid, Kangro ja Viiding ja veel mõned. Viimaks jõudis järg Bettini — «Noh, Betti, ütle nüüd sina, mis asi on luule?». «Mina ei tea!» vastas Betti. Aino Kallas hakkas selle peale

kergendatult naerma: «Mina ka ei tea.»

Kui me täna ette kujutaksime vestlusringi, milles «Mis on surm?» teemana ette antud oleks, ja mitmed targad inimesed, kes surma üle palju mõelnud on, aga surma siiski ise veel kogenud ei ole, sõna saaksid, siis tahaks küllap Betti Alver, kui järg temani jõuaks, oma vaikselt Teadja häälele öelda: «Mina ei tea!»

INDREK HIRV

Betti Alver on lahkunud. Esimesel pilgul ja eemalt vaadates näib, otsekui polekski juhtunud midagi erilist. Ikka seisavad riulis tema raamatud. Neid ei ole palju — kuid neis on palju. Ja tema eluajalgi oli tal rohkesti austajaid, kes lugesid ja teadsid peast tema luulet, kuid ei teadnud peaaegu midagi tema kui inimese elust. Kes ei osanud kindlalt öelda isegi seda, kas ta ikka veel elab või on surnud. Kas kuulub ta veel siitilma või juba üksnes igavikku. Või mõlemasse korraga. Viimased nelikümme aastat elas Betti Alver nii vaikset ja tagasihoidlikku elu, et üksnes kitsas pühendatute ning tema igapäevast osa sai.

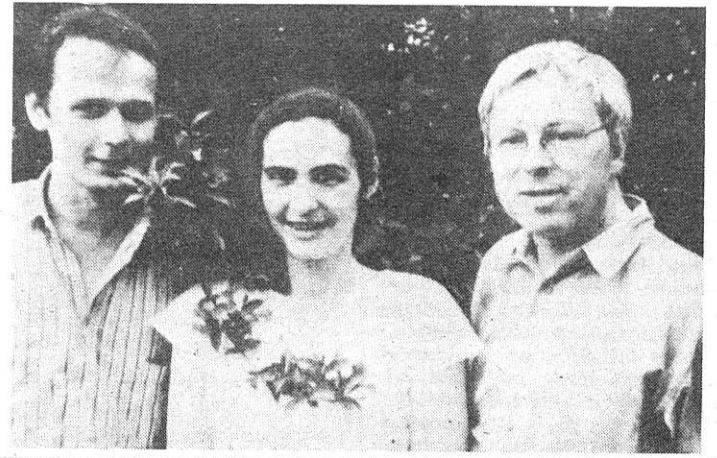
Võib ju öelda, et ega Betti Alveris endaski olnud midagi nii väga erilist. Lüheldast kasvatu, tise, hallvalgete juuste ja kortsulise näoga vana naine, kohmakavõitu ja vähe-liikuv ka oma Koidula tänava korteris.

Tõepoolest, mitte midagi erilist pole selles reaalses pildis, mis Alverile mõeldes kerkib mu silme ette. Ometi on just tema puhul ilmselge, et maailm ei piirdu üksnes käegakatsutava või silmanähtava. Mitte millegi reaalsega pole võimalik seletada muljet, mis mind rabas, kui seda lüheldast naist esimest korda tema koduukusel nägin. Tol ukseavamise hetkel tajusin, kuidas mind endasse haarab ja vallutab suurus ning majesteetlikkus, mida sellest naisest hoovas. Just nimelt majesteetlikkus, muud nime ei oska sellele muljele anda. Ja selle mulje allikaks polnud mingi reaalse detail, ütleme, nagu või hääli või pilki. Või žestid või liigutused. Ei, Betti Alver ei teinud midagi selleks, et majesteetlik näida. Nagu ta ilia pole teinud midagi selleks, et näida. Ta on lihtsalt olnud ja elanud, majesteetlikkus kuulub ta olemise juurde, see oli Betti Alveri emanatsioon, mis temast kiirgus täiesti loomulikult, nagu päikesest kiirgub soojus ja valgus. Ka oma koduses rohelises tugitoolis istudes, kinnisilmi kuulates, mõeldes ja kõneldes õhkus temast vaimu-inimese suunust, mida meie aega nüüd nii napilt on järele jäänud.

Betti Alver liikus vähe. Vaid korra oma elus on ta astunud üle Eestimaa piiride. Eriti viimastel aegadel võttis ta oma kodust vaid harva ette pikemaid retki linna ja väga harva ning üksnes väga heade sõprade ägedal õhutusel ning kaasabil ka linnast välja. See-eest liikus ta mõte, erk ja tundlik reageerija kõigele, mida ta luges, kuulis või nägi. Ükski olulisem vaimuelu hoovus ei jäänud tal märkamata ning loomupärane vaist aitas tal õiget suunda säilitada ka kõigi meie aja segaduste ning väärtushinnangute muutumise ja laostumise kiuste. Tema omakorda aitas suunda hoida paljudel.

Nüüd on ta lahkunud. Veel lisandub riulisse tema nime kandvaid köiteid, kuid neisse ei lisandu enam ühtegi uut rida. Suur luuletaja on selle ilma maha jätnud. On lahkunud olevikust ning kuulub siitpeale tervenisti igavikku. Kogu oma elu ja loominguga on ta lahkamatult osutanud meile väärtustele ja tõdedele, mille tunnistamine peaks aitama igaviku poole püüelda meil kõigil.

AIVO LÕHMUS

Eesti kirjanduse saksandajate liit

27. mail 1989. a. said Köpenickis (Ida-Berlini linnaosa) kokku saksa eesti kirjanduse tõlkijad. Arutati aktuaalseid tõlkimis- ja kirjastamisprobleeme, räägiti nüüdisaegsest eesti kirjandusest ja uuenduspoliitikast. Peale pikajalist koosviibimist peeti tarvilikuks ja otstarbekaks asutada eesti kirjanduse tõlkijate liit Saksamaal. Koosviibijate hulgas valiti kolmeliikmeline juhtkond:

uue liidu esinaiseks sai Irja Grönholm (Berliin), kaheks sekretäriks valiti Gisbert Jänicke (Helsingi) ja Cornelius Hasselblatt (Hamburg). Otsustati, et tulevikus ollakse tihedas kontaktis eesti kirjanduse edendamiseks Saksamaal.

Pildil: (paremalt) Gisbert Jänicke, Irja Grönholm ja Cornelius Hasselblatt.

MEIE KÜLALISI

Esimest korda külastas Helsingi ülikooli prantsuse keele lektor ANNE PAPART Tallinna möödunud aasta novembrikuus turistina. 22. mail tuli ta siia Eesti Kirjanike Liidu kutsel juba kuusks ajaks ja seekord konkreetselt eesmärgiga alustada siin täie tõsidusega eesti keele õppimist. Kui ta möödunud nädala lõpul tagasi Helsingisse sõitis, arvas ta tõesti oma õpingutes nii kaugel olevat, et on võimalik nüüd juba oma jõul jätkama. Eesti keelt aga otsustas ta selleks õppida, et eesti kirjandust prantsuse keelde tõlkima hakata. Midagi selles vallas, esialgu küll osalt soome keele vahendusel, on ka juba teoks saanud. Ta esimesteks avaldatud tõlgeteks saavad ilmselt lähemal ajal Pariisis ilmuvad Jaan Kaplinski esseeid vahendused. Samuti on sealne ajakirjandus tel-

linud talt mõned kultuurikirjad Eestist, milleks ta siit rohkesti materjali koogus.

ENDEL MALLENE

Abistagem A. H. Tammsaare Muuseumi Kaukaasias

Anton Hansen Tammsaare oli sunnitud ülikooli õigusteaduskonna riigieksamid pooleli jätta — tuberkuloos. Üliõpilane ravis end aastail 1912–1913 Kaukaasias, kust ta lahkus tervenenuna. «Õnnelikuks nurgaks» nimetas ta oma reisikirjas mägedevahelist Krasnaja Poljana Eesti Rohuade. Jaan Roosa asunikumaja, milles ta elas ja kirjutöödki tegi, remonditi ja avati möödunud aastal ajutiste väljapanekutega. Nüüd on Eesti NSV Riikliku Kultuurikomitee ettevõtmisel rajamisel A. H. Tammsaare majamuuseumi ekspositsioon viies ruumis, mille paljud materjalid tuleb hankida Eestist. Raske on saada suurkirjaniku teoste esitrukke.

Pöördume raamatusõprade ja kõigi poole palvega saada või oma tingimustel tuua A. H. Tammsaare Memoriaalmuuseumile Tallinnas järgmisi teoseid: «Rahvaauk» (1907), «Uurimisel» (1907), «Pikad sammud» (1908), «Noored hinged» (1909), «Üle piiri» (1910), «Poiss ja liblik» (1915), «Vanjundid» (1917), «Kärbes» (1917), «Sõjamõtted» (1919), «Juudit» (1921), «Kõrboja peremees»

(1922), «Põialpoiss» (1923), «Sic transit...» (1924), «Tõde ja õigus» I–V (1926–1933), «Elu ja armastus» (1934), «Ma armastasin sakslast» (1935), «Kuningal on külm» (1936), «Hiina ja hiinlane» (1938), «Põrgupõhja uus Vanapagan» (1939). Vajame ka mainitud teoste kordustrükke. Häda vajalikud on Kaukaasias tõlgitud E. Roseni «Saksa võrkael Amerikas» (1912) ja D. Merežkovski «Julius Taganeja» (1913), ent vajame veel tema järgmisi tõlkeid: «Looduse imed» I ja II (1913, 1914), J. Schaffneri «Raudne väärtumal» (1913), L. Tolstoi «Ivan Iljitš surm» (1914), F. Dostojevski «Kuritöö ja karistus» I, II, III (1929) ja I, II (1939), I. Gontšarovi «Obiomov» (1934), W. Scotti «Ivanhoe» (1926), J. Galsworthy «Valge ahv» (1928), O. Wilde'i «Dorian Gray portree» (1929), B. Shaw'i «Tagasi Meusala juurde» (1931).

A. H. Tammsaare teoseid on tõlgitud 30 keelde. Oleme väga tänulikud neile, kes meile annavad või müüvad tema loomingu teiste rahvaste keeltes.

Pakkumistest palume teatada ekspositsiooni koostajale: 200 010 Tallinn, Roheline aas 3, tel. 42 63 00 ja 42 72 08.

ELEM TREIER, E. Vilde ja A. H. Tammsaare Memoriaalmuuseumi direktor

Ülikooli tõlkevõistlus 1989

8. juunil andis ülikooli 1989. a. tõlkevõistluse žürii (J. Talvet, U. Hanko, M.-A. Palm, K. Unt, P. Torop, R. Laanmäe; konsultantideks I. Saks ja T. Mullamaa) hinnangu 12 laekunud tõlkele (inglise, saksa, prantsuse, vene, läti ja rootsi keelest). Määrati järgmised preemiad:

I auhind — LEEVI SELLIOV (mittestats. inglise filol. II k., F. Mowati jutustus «Kahest, kes olid üks»); kolm II auhinda — ALAR STREIMANN (mittestats. inglise filol. VI k., katkend J. Joyce'i romaanist «Noore kunstniku portree»); ENE-REET SOOVIK (inglise filol. III k., P. Taylori luuleproosa pala «Armukese koo-

litamine»), SIGNE ERNIST (prantsuse filol. I k., E. Ionesco lühinäidend «Meheleminekueas tütar»); III auhind — MEELI TANKLER (mittestats. psühholoogia IV k., D. Anderssoni novell «Surmamõistetu»). Aramärkimist leidsid AVE ROO-METS (mittestats. saksa filol. V k.) T. Manni novelliga «Prohveti juures» ja MARE KASK (mittestats. inglise filol. VI k.) K. Mansfieldi novelliga «Feuille d'album».

«Loomingu Raamatukogu» eripreemia otsustati jätta välja andmata, sest vastavalt tasemel tõlkeid (NSVL rahvaste kirjandusest) seekord ei leidunud.

Nii nagu olümpiaga, peame ka paljudel teistel aladel sageli kogema: suveräänse esinduse õigust meil ei ole, ametlik informatsioon ja kontaktid käivad läbi Moskva ning vene rublade eest ei saa isegi mitte vaatamise võimalust. Nende nukrate mõtetega sõitsin mai viimastel päevadel soome kolleegide abiga Helsingisse ITI-le, mis maakeeli tähendab Rahvusvahelist Teatriinstituuti. Siinsamas, vaid 90 km kaugusel, toimus ligi kuu vältanud rahvusvaheline teatrifestival, mille võttis kokku nädalane ITI kongress, peegeldades mitmeti teatri olukorda maailmas.

Rahvusvaheline Teatriinstituut loodi 1949. aastal Prahas, idee autoriks toonane UNESCO direktor Julian Huxley ning mitu tuntud teatritegelast: A. Kivimaa, J. B. Priestley, J.-J. Barrault, R. Gilder ning L. Hellman. Nagu väitis ameeriklaste infoleht: «ITI loojad tundsid, et teatriinimestel kogu maailmas on õigus suhelda, neil peab olema selleks vahend. ITI ongi see vahend. Kogu kümne sõja ning rea kuumade poliitiliste olukordade jooksul, mõistmatuse peale nii andekas maailmas, on ITI pununud teatrikontakte arendava võrgustiku.»

Nüüdseks on ITI-il 76 keskust üle kogu maailma. Töötavad seitse erinevat komiteed: muusikateatri, tantsu, uue teatri, treeningu, kontaktide, dramaturgide ja täidesaatev komitee. Lisaks veel kultuurilise identiteedi ning arengu foorum. UNESCO A-grupi organisatsioonina saab ITI raha eelkõige UNESCO-lt. (On veel rida B-grupi teatriorganisatsioone nagu näiteks AICT — Rahvusvaheline Teatrikriitike Assotsiatsioon, mida UNESCO otseselt üleväl ei pea.) ITI kongressid toimuvad iga nelja aasta järel. Meilt on varem neid külastanud näiteks Kaarel Ird, Jüri Järvet, dr. Karin Kask jt.

Eestlaste jaoks algas seekordne ITI kongress peale 20. mail, mil Tallinna saabus neljaks päevaks ITI sotsialismimaade delegatsioon, et vaadata mõningaid etendusi ja teatriveedid ning pidada Lohusalus nõi ühise poliitika üle. Teatrilüüdi aparaat kuulutas külskõigile «kinniseks», aparaati esindav funktsionäär kinnitas kriitikule: «Me ei saa ju teid neile näidata!» (Miks? Kas Eesti esindamise õigus on vaid bürokraatidel?), mis päev hiljem ei seganud meid poolakatega viljakalt kontakteerumast...*

Kõigepealt ITI kongressi koosolekutest Andres Laasikult: «Kongressi avapäev, 27. mai oli määratud registreerimisele, Soome kultuuriministri Anna-Liisa Kasurise vastuvõtule Suomenlinna kindluses ja pidulikule õhtule koos järgneva banketiga. Päeva õhkkond oli küllalt emetlik, oli pikki kõnesid, palju sõnu. Rääkisid Soome kultuuriminister A.-L. Kasurinen, Soome ITI president Ralf Långbacka, ITI president Martha Coigney ja UNESCO esindaja. Vaheldust pakkusid avahõlul Soome teatri parimad jõud: konfereerivad Elina Salo ja Tom Wentzel, oma tantsija annet esitas Jorma Uotinen ning hiilgava Punttila monoloogi kandis ette Lasse Pöysti.

Järgmise päeva hommikul alustas tööd kongressi peassamblee ja lõunast läks lahti erialakomiteede töö (istusid koos tantsu, muusikateatri, näitekirjanduse, teatrichariduse, kommunikatsioonide ja uue

teatri komiteed). Neil istungitel purunesid mul illusioonid, et see foorum suudab midagi selgelt formuleerida teatri ja tema kunsti kohta. Kui Soome teatrikriitik Jukka Kajava küsis, et mis ma arvan neist istungitest, rääkisin oma pettumusest. Kajava tunnistas, et ka talle on need jutud rahvast ja esindajate omavahelised mängud ebahuvitavad ja seepärast ta istungitel ei käigi. Istungitel istumise praktiline kasu seisnes informatsiooni saamises ITI poolt korraldatavast. Sai teada, mis festivalid, konverentsid, workshop'id kus ja millal toimuvad.

Helsingis sai selgeks, et Eesti teatri poliitiline eesmärk saada Rahvusvahelise Teatriinstituudi täievoliliseks liikmeks pole kergesti teostatav. On ju siin tegemist justkui sõltvale rongile pealehüppamisega. Kiiresti päralt jõuda tahvad sõitjad aga ei ole huvitatud kiiruse mahavõtmisest, et keegi saaks veel peale tulla. Küll aga sai Helsingis sõlmitud mitmeid privaatseid kontakte ja peetud plaane mitmesugust liiki edasisekoostöö suhtes. Peaks püüdma rohkem kaasa lüüa erialaassotsiatsioonide ja ITI komiteede töös, see tooks ka täievolilise esindatuse lähemale. Parimad võimalused on siin ehk muusikateatritel, sest Arne Mikki valiti muusikateatri komitee juhatajaks liikmeks.

Otselkontaktide arendamisel võib kasu tuua ka Tallinnas läbiviidud sotsialismimaade ITI juhtide konsultatiivnõupidamine. 22.–26. mail istusid koos NSVL ITI keskuse liberaalse juhi Valeri Hazarovi eesistumisel Bulgaaria, Kuuba, Tšehhoslovakkia, Ungari, Rumeenia, Poola ja Saksa DV juhtivad tegelased. Kõik Ida-Euroopa maad avaldasid soovi teha tulevikus Eestiga teatrilast koostööd.

Istungite, kohtumiste, etenduste ja soomlaste lahkusega täidetud päevad kulusid ruttu. 2. juunil toimus ekskursioon Lahtisse ja laupäeval, 3. juunil kuulutati kongress lõpenuks.

Kongressi motoks oli valitud mõte teatrist kui kultuuride vahelisest sillast. See moto käis uue teatri komitee korraldatud workshop'i kohta suurepäraselt. Nimetatud teemal oli pühendatud ka eraldi kollektivium. Samas tuleb aga mainida, et kongressi märksõnaks kujunes «kultuuriline identiteet», mille ümber näis

Stseen Pekingi ooperi esinemiselt.

SEE KAUGE-SIINSAMAS ITI

sõlmuvat enam teravate probleemide sasipundar. (Sillad ja kultuurivahetus võivad ju olla, kuid mis mõte neil on, kui omaenese mina on kadunud.) Kultuurilise identiteedi mõiste oli ka oluliseks argumendiks rahajagamise probleemide puhul. Kongress püüdis oma jõupingutused suunata teatri erisugususe arendamisele, pöörates erilist tähelepanu Kolmanda Maailma riikidele.*

21. maist — 4. juunini (kongressi lõpetamine) käis Eestist festivalil ligi viiskümmend inimest. Lisaks soomlaste kut-

liiga «vaikne»; pilgud pööratakse väljapoole.»

Menukad olid ka Suzuki Company «Troojalannad», mille kolmest etendusest oli tühje kohti vaid kolmandal. Belglasti «peen, kriitiline ja hüpnootiline» «Ali» oli samuti üks kassamagneteid. Gruusia «Kuningas Lear», mis mõnelegi soome kriitikule tundus äärmiselt ajakohane, läks osalt tühjale saatile. Suzanne Osteni postmodernistliku «Suvemajas» kohta aga hüüatas Kirsiikka Moring «Helsingin Sanomates»: «Selle festivali suhkur oli tassi põhjas!» Neli kümmend kilomeetrit Helsingist eemal Espoos esinenud

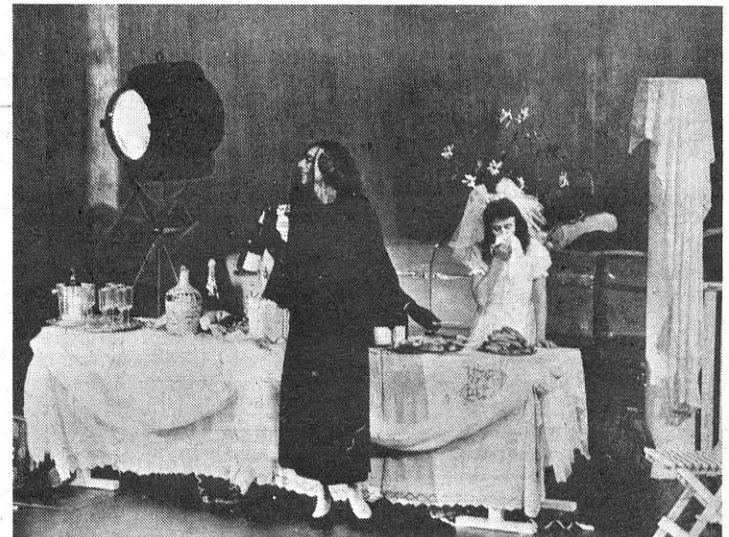
Oks workshop'i rühmi proovil, kus juhendajaks korea režissöör Jeong Ok Kim.

sutud ETL-i ametlikule delegatsioonile (9 inimest) käisid veel kaks turismigrupi, ülejäänud (nagu allakirjutatunagi) isiklike kontaktide kaudu. Nädala ajaga palju haarata ei jõua, seepärast kasutan ülevaates ka teiste muljeid ning kohaliku ajakirjanduse reageeringuid.

Esitaks arvudest. Kuu aja jooksul esines Soomes 12 välisest teatrist, neist kõige kaugemad Pekingi Operi Hiinast, Suzuki Company Jaapanist, üks teater Elevandiluurannikult ning üks Jakuutiast. Lisaks veel noorteteater Belgias, Rusthaveli-nim. teater Tbilisist, «Unga Klara» Stockholmist jt. (Et väliseteatrite gastrollid toimusid eri aegadel kuu vältel, nägid eestlased neist kokku ehk kolme-nelja.) Suurim menu oli Pekingi Ooperil: «Ahvikuninga» piletid, mis muidu maksid saja marga ringis, kisti lausa käest. (Nagu ütles üks mu kolleeg: «Soomlastel on praegu kaugete maade ja eksotika väimustus. Oma ühiskond on

Hetk Elevandiluuranniku teatrirühma (Koteba Ensemble) etenduselt.

Stseen režissöör Suzanne Osteni lavastatud Jane Bowelsi «Suvemajast» Stockholmi Linnateatris.

jakuuride kohta väideti aga järgmist: kuigi saalid ei olnud kaugeltki täis — mängiti tuli-uues kultuurimajas, kuhu rahvas pole veel harjunud käima, — «vallandasid jakuudid etendustes sellise energia, mida koged Läänes harva. Neist kiirgas suurt inimlikku soojust ja avarust, sekka isegi maagiat».

Omaette tõmbenumbriks (ja ka vaidlusobjektiks!) kujunes alles ITI workshop. 85 näitlejat eri maadest 6 lavastaja käe all töötasid kõik ühe ja sama «Kalevala» lõigu, Kullervo loo kallal, mille resultaate näidati 1. juunil Rahvusteatris. Oli ju festivali teemaks kuulutatud tees «Teater kui kultuurisild». Kui enne seda 4-tunnist etendust oli ITI tegelaste seas kahtlejaid («Mis sellest välja tuleb? Jälle vaid raha raisatud!»), siis erksad aplausid eri variantide vahepeal ning kokkuvõtvalt lõpus kinnitasid ettevõtte õnnestumist.

Ameeriklanna Penny Alleni juhitud variant meenutab meie kunagist «Popi ja Huuhud»; loomkehastruktuuri kaudu püüti väljendada maailma sündi, olemust ja hukku(?). Istusin ja mõtlesin: kui see on nüüd mingi saavutus, võiksimme meie lavakate loomaketüüdidega vabalt minna maailmaturule. Madis Kalmet aga arvas vaheajal: «Ei tohi otsida kohe resultaati! Taotlus oli ju huvitav.» Võib-olla.

Igatahes korealase Jeong Ok Kimi humoorikas ja peen «Kullervo-trupi» esitus näitas, et ka kümne päevaga võib jõuda kompaktses resultaadini. Järgemööda kehastasid Kullervot traditsionaalses india tantsus keerlev hindu, kareda häälega tänapäine sakslane ning pantrina liikuv neeger; omas stiilis keerles nende vahelt läbi korealanna. Igale esinejale oli jäetud tema isikupära, stiil; lavastajal oli loigust oma õhuline, igauhte respektiivne nägemus. Lõpetuseks üle lava tõmmatud pingul nõor, kuhu igaüks jättis endast rippuma mingi näiva ja konkreetse killu — kes vesti, kes rāti, kes nuku, kes peavõru — kehastas zen-tunnetuses hetkelise ühinemise haprust ja võlu...

Kolumbialase Santiago García rühmal polnud müüdiga suurt pistmist, kasutades seda vaid ettekäändena, et ironiseerida ITI kongressi ülesblufituse üle. Unustamatult lamas sagivate sekeldajate keskel Näitleja-Kullervo, kes avastati alles siis, kui fotograaf värvilisi rinnasilte kandvaist naeratlejaist tuli pilti tegema. Patsutatakse ja kätel-dakse ainult esindajaid; müüt on vaid enda näitamise ettekäanne...

Huvitav ja hoopis kolmandat moodi terviklik oli ka Souleyman Koly käsitus Elevandiluurannikult. Kõik, nii neegrid kui ka eurooplased, esitasid loo kumede tam-tammide tantsus, liikumises. Muidugi oli osade liikumine kohmakas ja nurgeline, ent pimedusest väljajamatud, sinna tagasi hajuvaid tegelasi ühendas oma riituslik rütm. Selles oli midagi maagilist.

Itaallane Giovanni Pampiglioni summeeris oma loo tões: «Viha on see, mida armastame.» Tuneeslase Mohamed Drissi grupp kutsus vaatajaid hoopis teatrikooli oma harjutustele.

Oli sellel kõigel mõtet? Andis see midagi? Kasu? Kümne päevaga terviklik show siiski ei sünni. Ent näitlejad said proovida end eri stiilides ning mõnel juhul (nagu näit. Jeong Ok Kimi puhul) sündis eri kultuure ühendav reaalse sünteis.

Eestlastest võtsid workshop'ist näitlejana osa Jaan Tooming, Evald Hermaküla ja Roman Baskin, kes pidid tagasi tulema küll enne lõpusir-

* Vt. ülevaadet sellest kohtumisest «Sirbi ja Vasara» eelmises numbris. — R. H.

Euripidese «Troojalannad» Jaapani teatri (Suzuki Company of Toga) esitus näitas no- ja kabukiteatri traditsioonide rakedust antilidraama tõlgitsuses.

get. «Mis muljed jäid?» küsisin E. Hermakülalt. «Muidugi on see huvitav, aga paraku oli neis kahes grupis, mille juures mina käisin, üpris juhuslik rahvas.» Ent kommunikatsiooniosa, mis oli workshop'i üks ülesanne, ta kahtlemata täitis.

* * *

Eestlased nägid ka rida soome etendusi. Kellele meeldis Dostojevski («Sortsid» K. Holmbergi lavastuses Helsingi Linnateatris (kõrvuti R. Långbacka «Kuningas Leariga» Tampere nimetatil seda üheks antud hetke parimaks tööks), kellele «Onu Vanja» Rahvusteateris; üks näitleja kinnitas, et D. Harmsi «Elisabeth Bam» Homo S ja Jack Helen Bruti ühistööna olnud võrratult vaimustav. Oli ka kõrgelt professionaalset kommersi («Piaf. Piaf» Helsingi Linnateatris), mõni asi jättis hoopis külmaks.

Rahaline puudujääk korraldajatel festivali lõpuks oli suur: 200 000–300 000 marka. Liiga hilja hakati otsima sponsoreid. Puudujäägi maksab nüüd kinni riik. Ent üldiselt jäid soomlased ise festivaliga vist rahule, sest «Sortsid» kutusiti BITEF-ile ning Lilla Teaterni «Valur Nikita teater» («Palat nr. 6» järgi) Poola. Räägiti, et edaspidi võiks korraldada Helsingi teatrifestivali. Soomes investeeritakse üldse kadestusväärset palju raha teatrisse...

Vahendas
REIN HEINSALU

Eesti Kinoliidu kriitikasektsiooni arutati organisatsioonilist küsimust — senine kriitikasektsiooni juhataja Jaan Ruus pani ameti maha, et keskenduda rohkem tööle loomingulise sekretäriks. Kokkuvõttes valisid kriitikasektsiooni uueks juhiks Lauri Kärge, «Tallinnfilmi» toimetaja. Kõne all olid ka üleliidulise kinoliidu struktuuri muudatustest tulenevad ettepanekud, mille põhjal seniste komisjonide asemel moodustatakse assotsiatsioonid (filmizhanrid järgi) ja gildid (erialade järgi). Viimastest lähtuvalt siis näiteks režissööride gild, operaatorite gild, filmikunstnike gild, tehnikute gild, filmitoimetise organisatorite gild jne.). Koosolek leidis, et hetkel ei tooks kriitikute gildi moodustamine seni tegutsenud sektsiooni asemel midagi uut, vaid oleks peigaks nimetus muutmiseks. Tööd otsustati jätkata endise sektsiooni vormis ja edaspidi selgusele jõuda gildide voorustes-eelistes, kui need peaksid kusagil mingil moel ilmema. Arutati ka järgmise aasta tööplaan ja eelarvet. Väliskolleegidega sidemete loomiseks kavandati ühisüritusi, samuti taotletakse kriitikute osalemist festivalidele lähetatavates gruppides.

Ka varem on igasuguseid sidemeid sõlmitud ja partnereid peetud, aga alles viimastel aastatel on sõbrustamine õige hoo sisse saanud. Nüüd on nii, et kui sa kellelgi välismaal külas ei käi ja vastu ei võta, oled kas hädavares või muidu veidrik. Toruni linnale Poolas oli kõrgemalt poolt algul määratud sõbrustada Mogiljovi teatriga, aga neid asju annab hea tahmise korral sätida. Sügisel käisid kolm Noorsooteatri inimest Torunis läbi rääkimas, varakevadellid olid nend siin meie repertuaariga tutvumas. Arvati üheskoos, et võiks proovida. Aga, rõhutati algusest peale, kui, siis ainult sisuliselt, mitte «linnukese» pärast. Kohusetundlik tuim külastamine, kui see ühte poolt enam ei huvita, muutub piinaks nagu abielu, kust armastus kadunud. Ja kui abielu hoitakse koos kas või laste pärast, siis teatrid ju lapsi ei saa. Niisiis käisime 29. maist kuni 7. juunini välismaal. Läksime bussiga, 1500 kilomeetrit nii sinna kui tagasi. Kaasas «Käopesa» ja «Meistriklass». Algul õõbisime 40 kilomeetrit eemal Chiechocineki linnakeses, siis kolisime päris teatri «Külje alla Toruni garnisoni» võõrastemajja. Teatrisaalis oli 490 kohta ja kaks rõdu, palju kulda ja samesti, ühesõnaga — klassikaline vanas stiilis teatrimaja. Kumbagi tükki mängisime kaks korda. Retensioone polnud meie ärasõiduks veel ilmunud. Varssavi krii-

21. juunil tähistas 50. a. juubelit Soome teatri üks värvikamaid tegijaid — Kalle Holmberg, ammu eesti-huviga mees.

Helsingi Üliõpilasteatri juht, Soome Teatrikooli rektor, Turu Linnateatri peanäitejuht, KOM-teatri juht, Helsingi Linnateatri väikese lava kunstiline juht praegu, terase «Teatriramaatu» autor koos Ralf Långbackaga, lavastaja ja näitleja raadios, TV-s, filmis, külalislavastajana Stockholmis, Bochumis, Göteborgis, miks mitte ka Tallinnas...

Kunagine peaaegu anarhist on täna üks harmoonilisemaid, helgemaid isiksuse üle-lahe-kultuuris.

Tallinnas on nähtud kahte tema etendust: A. Sallise ooperit

Võimalikult objektiivse ülevaate saamiseks lään-saksa nüüdsteatrist võtkem teejuhuks «Theater Heute» ringküsitus, millele vastas 33 juhtivat kriitikut. Igas kategoorias tohtis välja pakkuda ainult ühe liidri, mis hõlbustab tunduvalt paremusreea määramist punktitaabeli alusel. Niisiis praktiseerivad sakslased nagu inglasedki kunstinähtuste hindamist liht-aritmeetilisel meetodil, mis meil vaata et amoraalseks tembeldatud. Samal ajal pääsevad vabalt ankeeti ka väliskülastajate tööd, kui nad külastetud teatrisse. Saksamaa LV-s sealt teatritpilti oluliselt rikastada suudavad. Samuti võetakse arvesse saksa näitlejate ja lavastajate ülesastumised piiri taga. Ei ignoreerita ka ülejäänud saksakeelset teatrikunsti, sündingu see siis Šveitsis, Austrias või Saksas DV-s. Seega ei tohiks kahtlust tekkida, et tegemist on igati demokraatliku ja küllaltki representatiivse hetkepeegeldusega saksa tänapäevateatrist.

Parimaks algupärandiks tunnistati mullu 8 häälega Georg Tabori Hitleri-teemaline «Mein Kampf». Viini Akademietheater'is lavastas selle autor ise, kehastades ühtlasi peategelast. Teiseks platseerus 5 poolthäälega Eestiski tuntud kirjaniku Thomas Bernhardi «Ritter, Dene, Voss». Esmapilgul mõistmatu pealkiri koosneb tegelikult näitlejanimedest, kes etenduses kaasa teevad. 3 kriitiku valik langes SDV dramaturgile Volker Braunile, kelle puhul tõsteti esile kahte näidendit. Võrdse 2 punkti kogusid Harald Muelleri paljumängitav ja päevakajaline «Surnuparv», teisel

«ESTONSKI TEATR

MLODZIEZOWY»

VISLA JÕE KALDAL

tik Mariusz Zinowicz ütles, et meie «Käopesa» olevat parim, mis ta eales näinud. «Meistriklassi» lavavarianti pidas ta näidendist tugevamaks. Tükk on poola keeles olemas, kuid polevat lugedes vaimustust äratanud. Endi arvates läks esimene «Meistriklass» paremini kui teine, mil saalis olid kohalikud näitlejad ja muid intellektuaale. Nend reageerisid täpselt ja entusiastlikult. Ilmselt oli sünkroontõlge (Poolas elav endine talilane Edgar Pill) hea. Oli vaheplause ja tunnustussõna lava taga. Parajasti Torunis peatunud eesti turismigrupp (Poola—Tšehhoslovakkia) ütles, et «Käopesa» etendus olevat nende reisi

emotsionaalne kõrgpunkt. Publikut saalis oli, aga mitte täismaja. Samal ajal toimusid Poolas valimised (ka meie saime «Solidarsuse» rinnaärgid), kogu elu kulges selle tähe all. «Meistriklassi» plakadit olid linnas Stalini silmad aukudeks torgatud. Miilitsi olevat ühe plakati üleskleepija käest küsinud, kas siin tahetakse Stalinit propagandat teha? Üldiselt aga paistis, et inimesed on natuke tüdinud nii poliitikast kui ka teatrist. Elumured suruvad peale. Hinnad on palku arvestades väga soolased.

Saime poolakatega hästi läbi. Pärast banketti nad ütlesid, et meiega polevat suhtlemisbarjää-

ri nagu näiteks sõprusteatriga Tšehhimaalt, kes hiljuti külas käinud. Asi seegi. Tänaval on palju tusaseid ja sünged nägusid. Ohus tundub trotslikku apaatiat ja muserdatust. Raske on linnas teed küsida. Mõnest keelest saadakse aru, aga vastuseks ainult mühatatakse; teise keele peale naeratatakse heatahtlikult, aga aru ei saada. Tuleb aktsenti väanata. Kõik kohad kubisevad poekestest, söögimajadest ja iga masti firmakestest. Kahesaja tuhande elanikuga Torunis on ainult erataksod, nende rivid looklevad kohati sada meetrit — ülepaakumine. Kõik on era. Mulle tundus, et näen meie lähitulevikku. Poolakad ise arvasid, et kulub vähemalt kümme aastat, enne kui nende elu oluliselt paremaks läheb.

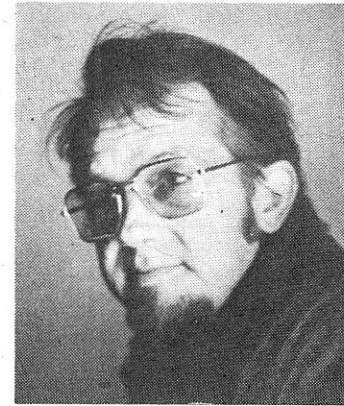
Torun on muidu ilus linn Visla kaldal. Siin on sündinud Kopernik. Eelmisel aastal toimus siin rahvusvaheline kirjanduskriitike konverents, millest võttis osa Andres Langemets.

Vaatasime kohaliku teatri etendust «Kirp» (Jevgeni Zamjatini järgi) ja «Pähklipurejat». Käisime pisteliselt Chelmos ja Bydgoszcz'is. Tagasi teel tegime peafuse Varssavis. Lahkumisel jäi teatri kunstilisest juhust Krystyna Meissnerist mulje, et tal oli meie tuleku üle hea meel. Meile tundus ka, et sõit läks korda. Järgmisel aastal tulevad nemad Tallinna.

MIKKEL MUTT

MEES, KELLELE ALEKSIS KIVI KUUB OLI PARAS *

«Punane joon» 1983. a. Soome Rahvusooperi esituses ja E. lo-nesco «Toole» Glehni lossis

1988. a. Eila Rinne ja Kalevi Kahraga. TV kaudu on kindlasti paljudele tuttav Kalevala-aineli-

ne mitmeserialine film «Raua-aeg» (Kyllikkina Elle Kull), mis Itaalias festivalil peaaubhinna võitis.

Nagu ma tean, teeb Kalle kõik selleks, et olla «köva kui raudnael», nagu kõlab soov, mille Voldemar Panso kunagi välja hõikas ja mis nüüd aastaid üle soolase vee meie vahel edasi-tagasi liigub.

Mis muud kui — palju õnne ja ole köva kui raudnael!

Usun, et selle õnnesooviga ühineb hulk Eestimaa teatrirahvast, ka pilve peal istuv barokne Panso.

Sinu MIKK MIKIVER

* Sellest lähemalt üks teine kord.

SAKSA TEATRI TIPUD

pool piiri siiani vähetuntud idasakslase Georg Seideli «Jochen Schanotta» ning eelmise aasta võitja Tankred Dorst dramadega «Mina, Feuerbach» ja «Keelatud aed». Viimase esietendus lükkus korduvalt edasi ja jäi päris hooaja lõppu, nii et arvata- vasti väärinuks Dorst mõnevõrra kõrgemat kohta selles pingereas.

Tabori «Mein Kampf» kujutab endast saksa teatris suhteliselt harvaesinevat musta komöödiat. Farsilikult käsitletakse noore, alles võimust unistava Adolf Hitleri ja tema juudist sõbra Schlomo Herzli suhteid, demonstreerides viimase vaimset üleolekut. Tabori naerab välja antisemitismi põhipostulaadid. See on naer läbi pisarate, sest kellelegi pole saladuseks, kuhu fütüreri teooria praktikaks välja viis. Mustast huumorist kumab läbi tõeline traagika. Tabori kehastatav Adolf on üheaegselt koomiline ja kohutav oma hüpertrofeerunud inimvihakajalikkuses. Lavastamise käigus töödeldi teksti pidevalt, täiendades seda näitlejapoolsete tähelepanekutega samalaadsetest nähtustest kaasajal. Nõnda kasvas lavastusest välja filosoofiline üldistus, protest siltide kleepimise vastu — juudid, natsid, intelligendid —, mis alandab iga üksiku, erilise ja ainukordse isiksuse inimväärikust. Muide, järgmisena tõi George Tabori Viini Kreis-Theater'i

lavale loo teisest suurest timukast, Stalinist, keda Austrias aga mängib hoopis (naine!), Angelica Domröse. Gaston Salvatore «Stalin» räägib sellest, kuidas 1952. aastal tuuakse rahvaste juhi «dassasse» juudi näitleja Itsik Sager. Too pole jõudnud pärast etendust veel seljast võtta kuningas Leari kostüümi ning järgneki haarav dialoog vaimu ja võimu esindaja vahel. Lõppu pole raske aimata: rahvakunstniku poeg on juba areteeritud ja sama saatust ootab teda ennast. Shakespearilt laenatud Narri sõnadega paisatakse aga hirmuvalitsejale näkku tõde olukor- rast tema impeeriumis.

Hooaja kõmuttikiks kujunes Lääne-Saksamaal Harald Muellert «Surnuparv», mida mängib umbes poolsada teatrit. USA esmalavastus toimus jaanuaris 1988 ja nüüd on Muellert teos kuuldavasti tõlgitud vene keelde. Tulemas on ka eesti tõlge. Pärast Tsernobõli tuumakatastroofi ja keemiareostust Šveitsis Baselis käsitles autor kogu maakera puudutatavat teemat — keskkonna ja ühes sellega kogu inimsoo hävinguhoitu. Teatrid haarasid januselt uue materjali järele, mis võimaldas tegelikkusele reageerida kunstivahenditega ja otseselt mõjutada pealtvaatajaid. Muellert mõistujutt maailma lõpust pälvis mitmekesist vastukaja. Ühtele avaldas surnud Reini jõest maaltud pilt sügavat

muljet; teised kurtsid, et näitemäng sisendab vaid imperionaalset hirmu ega suuda olukorda mõjutada.

«Surnuparv» elavdas veelgi erialakirjanduses käimasolevat diskussiooni: mida üldse kujutab endast kaasaegne näitekirjandus ja mida sellelt oodata? Tipplavastaja Dieter Dorn: «Mind huvitavad tekstid, kus peegelduvad individuaalse ja ühiskondliku vastastikused seosed ja sõltuvused. Tükiid, mis üritavad moodi luua või teenivad seda, on minu jaoks põrgulikult igavad. Teater on kindlakstegemise, näitamise, väljendamise koht. Ma vajan näidendeid, mis toodsid päeva-avalgele rohkem, kui inime- ne ise endast teab. Teater peab inimolemusele valgust heitma, mitte haigussümp- toome järele maalima. See-juures ei maksa teistelt meedimudelt, nagu TV ja kujutav kunst, laenama minna, vaid arendada välja uued vormid. Tasuks endalt küsida, kas meie ajale on iseloomulikud ikka ja ainult väljapaist- vad isiksused — olgu nad head või kurjad, aga igal juhul «erilised» — või tohib rääkida ka tavalisest inimestest?» Gerd Heinz: «Kaasaeg- ne näitemäng käsitlegu meie aega ja mitte igavikku. Kirjanikel peab leiduma ettenägelikkust ja neil tuleb muutu- vate olukordade kiiresti reageerida. Samas ei tasu vahenda- da ainult informatsiooni, vaid propageerida teatavaid hoiakuid ja käitumismalle. Ei tohi häbeneda olla parteiline. Niisugune kirjanduslik kõrg- tase on kättesaadav ainult neile, kes viljelevad proosat ja on seni teatril selja pööra- nud.

HANNES VILLEMSON
(Järgneb)

Professor Voldemar Vagale on saatus kinkinud pika ning viljaka elu ja meie, tema õpilased, oleme juubelpäevadel, iga viie aasta takka, püüdnud kokku võtta ja üha määratleda seda, mis tema meile on kinkinud. Jah, tema õpetlase- ja õpetajatööd oleme tunnustanud iga kord. Oleme ju meie isegi märk tema kahekümne viiest ülikooli-tööaastast — umbes kolmveerandsada on meid, professori õpilasi, lisaks õpilaste õpilased, kes me kõik jõudumööda eesti kunsti uurida nohitseme. Aga viieteistkümne aasta vältel olid Voldemar Vaga õpilased ka pal-las-lased ja küllap, arvan ma, polnud maailmakunsti propedeutika — enne vahetuid silmakogemusi — sugugi teisejärguline ses humanitaarvaimulises koolis ega ka pal-laslikus vaimupärandis. Maailmakunsti propedeut on meie professor olnud kogu eesti rahvalegi oma «Üldise kunsti-ajalooga», esimese ja siiani ainsa ning kordamata, eest-laste jaoks kirjutatud kunsti-looraamatuga. Ka «Eesti kunst», esimene hindav-süs-teemne ülevaade, ilmus tema ühemehe-pingutusena. Neil raamatutl on läbi aegade ol-nud püsiv väärtus ja tõusev hind; «Vaga», nagu ka «Sil-vet» on saanud oma elu ela-vaks nähtuseks — «Sain osta Vaga», «Mulle lubati muretseda Vaga», räägivad need, kel on vedanud.

Pole keegi sõandanud kor-rata ka kunsti-ajaloos dok-toreerumist, Voldemar Vaga on siiani meie ainus kunsti-teaduse doktor, keskaegse ehituskunsti vaieldamatu au-toritete ja XIX sajandi Balti kunstivaimu parim tundja. Neid ainevaldu — põhilisi professori uurimistöös — võib ja tuleb nimetada kõrvu, sest dissertatsiooniks oli esmalt mõeldud nimelt too teine. Aga stalinlikus ja järelstalinlikus ülikoolis hinnati kumbagi tee-mat Stalini määrangul «mõ-lemad on halvemad»: kesk-aegne ehitus osutus siiski pi-sut vähem halvaks, vähemalt neutraalsemaks baltisakslust kunsti-harrastusest. Monograa-fiakaante vahele jõudsid XIX sajandi Tartu ja Tallinna kunsti uurimused alles seits-mekümne aastail ja mul-le tundub, et nende raamatu-tega annab professor Vaga

NONAGINTA

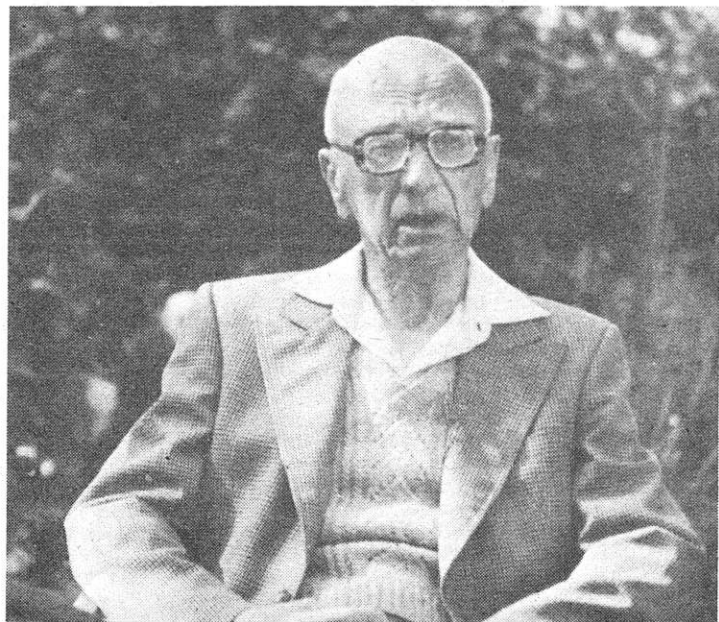

Foto prof. Voldemar Vagast tegi Andres Sööt Tartu kunsti käsitleva filmi võtteil.

meile veel ühe õppetunni sel-lest, milline on tõelise huma-nitaarõpetlase töö — süvapä-hjalik ja soliidne, piasajuni ga-ranteeritud, täpne ja metoodi-line. Tummaks võttev taga-põhjade mahult — ligi 400 vii-det, märkust, isiku- ja ajastu-selgituslikku kommentaari ühes ja ligi 500 teises raama-tus, süstematiseeritud ja an-noteeritud tohutu pildihulk, tagatiseks läbitöötatud arhiiv-vid, käsikirjad, ajakirjanduse taust- ja võrdlusmaterjalid. Ja seejuures hoiakult nii tole-rantselt ja leebivalt huviline nende õieti ju provintslik-kõrvaliste kunstiilmingute suhtes, samas ikka tõsist kunsti-pära ja asjaarmastaja-püüdlikkust eritlev. Kui me tahame kunagist humanitaar-kultuuri turgutada ja taastada — mida me ju ometi taha-me —, siis peab esmalt ko-

suma too parimas mõttes akadeemiline, soliidse nõu-dlikkuse vaim.

* * *

Uheksakümmend eluaastat on peaaegu sajand; see, mis professor Voldemar Vagale on läbielatud reaalsus, on järjest eemalduv ja hämarduv ajalugu meile ning nooremale. Sel-le elu ulatuses on tsariaegse Tallinna Nikolai gümnaasium ja iseseisva Eesti ülikool, Sor-bonne ja Ecole du Louvre, Prantsuse, Saksa, Austria, Itaalia, Hollandi ja muude maade kunstiilmind. Oieti piiravad üht poolt tema elust — aga kaheks käristatud on nii tema kui ka ta ajakaas-laste elud — kaks hävitavat maailmasõda, nende vahele, sinna esimesse elupoolde, jääb riikliku iseseisvuse, iseseisva

vaimukultuuri ning akadeemi-lise elu sünn ja vaba areng, takistamatu suhtlus välismaa-ilmaga. Saatusepöörakul, mis muutis kõik senise, oli Volde-mar Vaga neljakümneandis eluaastais; võib-olla võiks te-magi küsida nii, nagu paar-kümmend aastat vanem Ste-fan Zweig paguluses: missugu-ne minu eludest, see, mis enne sõda, või see, mis peale sõda? Zweigi «Eilse maailma» sõnad sobiksid ju ka meieaaise pe-ripetia läbielanute suhu: «...olen tundnud enne sõda individuaalse vabaduse kõr-geimat astet ja vormi ja pä-rast selle sügavaimat madal-seisu... olen sunnitud olema kogu tagasilanguse kaitsetu, ja võimetu tunnistaja.»

Võimetult tuli siin, meie maal tunnistada inimelude (Vaga pääses Tartu pommita-misest ohtlikult haavatuna), kodude, kunstiväärtuste ja raamatute hävingut sõjatules ja niisama võimetult elada üle hilisem nõiajaht inimestele ja raamatutele, stalinlik kultuu-rirevolutsioon Tartu ülikoolis, mida «Edasis» on kirjeldanud professorid Jüri Ant ja Lem-bit Raid. Usaldamatuse, jäli-tamise ja hirmu õhkkonnas nõuti õppejõududel oma va-rasemate aastate teadusloo-mingu enesekriitilist avalikku ümberhindamist, alandavat, tõde pea peale pööravat patu-kahetsust. Ajaloolastest oli ka Voldemar Vaga häbi posti nae-lutatu, poliitiliselt ebaustav, lääne manduva kultuuri ees lõmitaja, võõra ideoloogia kandja; ta vallandati kateed-rijuhataja kohalt, eemaldati Ajaloo Instituudi ja ülikooli nõukogust. Ma ei tea, millises stiilis ütles Galilei oma vaa-teist lahti, aga Vaga patutun-nistus «Rahva Hääles» mee-nutab absurdidraamat: ta ka-hetseb, et on oma raamatuis käsitletud kunsti autonoomse, sõltumatu nähtusena, lahus klassivõitlusest, et ta on läh-tunud formalistlikust stiilipe-tusest, tõstnud esile esteetilis väärtusi, alahinnanud ideelist sisu ja realistlikku meetodit, ülistanud prantsuse kultuuri hukutavat mõju ja jätnud tä-helepanuta vene progressiivse kunsti. Ma arvan, valvsad kohtumõistjad pidamaksid märkama — kas ei virvenda selle groteskse peapealepööra-tuse taga sarkasm? Ja vägisi

tõuseb silme ette üks hetk V. Vaga 80. sünnipäevalt: ka-dunud Hilda Moosberg — pu-nane professor, ent oh kui hea inimene — naeratades meenu-tamas raskusi Vaga nõukogu-likul kasvatamisel. Voldemar Vaga sealsamas, samuti juu-belikohaselt naeratav — ainult pisut irooniline. (Kui olen-niud kuidagi viisi riivanud oma lugupeetud professori džentelmenlikku privaatsust, siis palyn vabandust — ehk õigustab mind see, et ajalugu ju tõesti eemaldub meist hä-marusse.)

Aga tegelikult ei muutnudki professor Vaga oma vaateid, ei kriipsuvõrdki. Ma sõندان arvata, et ta polnud võimeli-negi kohanduma stalinliku kunstikäsitlese kingsepaliistu-dega. Kas tohiks ükski tema õpilastest väita, et ta on saa-nud professorilt tõsinõukogu-liku koolituse? Või kas on kel-lelgi hiljem, tõe ja vabaduse piiride avardudes tulnud hin-gehämminigus korrigerida oma põhilisi kunsti-aruasamu? Kui nii, siis ei küündinud ta kuulama professorit. Võib-olla on Voldemar Vaga jätnud mei-le midagi sõnaselgelt ülema-ta, kuid ta oli ju isiksus, si-senduslik lektor, kelle tõed, maitseid ja hoiakud kumasid sõnade vaheltki; nii tema maitse-eelistus kui ka deli-kaatne kriitilisus olid ühtviisi selged, ja mis peamine, ta kunstimõistmine ja õpetusviisid olid võrsunud Euroopa vai-must ja vahetust Euroopa-tundmisest.

See vist ongi see, mis pro-fessor Vaga meile on andnud, seda me ju püüamegi kõigi te-ma juubelite puhul määratleda. Aegade kiuste tõi ta meieni euroopaliku vaimu, mis sest, et üks sinna, temale seni ene-sestmõistetavalt ligipääseta-vasse kultuuriruumi oli pau-kudes kinni löödud ja jäigi hermeetiliselt suletuks. Sealt ukse tagant, Voldemar Vaga eilsest maailmast jõudis meie-ni — miks ei võiks ma siingi appi võtta Stefan Zweigi —, sealt kumas meile Euroopa, «meie püha kodu, läänemaise tsivilisatsiooni häll ja parthe-non.»

Tänu ja lugupidamisega,
õnnitledes
juubeli eel
MIRJAM PEIL

Teisipäeval avati Kunstihoone näitusesaalis näitus Schleswig-Holsteini liidumaa kunstnikelt. Saabunud külalisi tervitasid ENSV Kultuurikomitee esimees Jaak Kaarma ja Eesti Kunstnike Liidu esimees Enn Põldroos. Ta ütles, et on mitmeid põhjusi, miks see näitus on meil südamest teretul-nud ja tähelepanu väärib. Ulatu-vad ju Eestimaa kultuurisuhted Schleswig-Holsteiniiga sajandite taha. Ja kuigi need viljakad kon-taktid hiljem katkesid, on täna-seni säilinud mõndagi ühist. Aas-tatel, mil eesti rahvas oli sunni-tud elama kultuurisolatsioonis, olid kultuurisuhted Kieliga üheks esimeseks käeulatuseks läänest,

KÜLALISNÄITUS SAKSAMAA LV-st

juba siis algas sajanditevanuse kultuurisilla taastamine. Viimastel aastatel on Kielis toimunud eesti kunsti näitusi, kontserte; kultuuri-tegelaste kohtumisi, mis seal ka sügavat huvi Eestimaa vastu on äratanud. Nüüd on tallinlastel võimalus osa saada Kieli poolt toodust ja pakutust ning kontak-te avardada.

Saksamaa LV Kujutavate Kunsti Liidu Schleswig-Holsteini liidumaa organisatsiooni aseesi-mehe maalikunstnik Karl Kohzeri vastukõnest:

«Ühes saksa kultuuriajakirjas lugesin hiljuti lauset «Kunst tohib kõike». Lihtsa väitena pöörab see ütlus otsekohe nõrdimusele, ebamugavustundele, mõistmatu-

sele ja vastupanule. Seepärast tuleb öelda veelgi selgema-lt: «Kunst peab tohtima kõike!»

Ohiskonnal tuleb õppida kunsti suhtlema ja lubama nii mõ-nigi kord endale vastu kõrvu anda.

Kunst on alati ette mõelnud, seaga ajast veidi ees ja seetõttu segeli ka komistuskiviks. Kunst-nik, kes on enda peale võtnud

kojanarri ebapopulaarse rolli, peab saama kasutada kõiki va-hendeid.

Me mäletame, et nii Saksamaal kui ka Nõukogude Liidus olid ajad, mil nii mõnelegi kojanarri-le kleebiti plaaster suu ette. See-pärast nüüd, kui plaaster on eemaldatud, kujutus-väljendus-vahendid mitmekesisemad, on tekkinud pluralism. Selles võite veenduda ka meie 96 Schleswig-Holsteini liidumaa kunstniku näi-tusel.»

Näitus Kunstihoones on lahti 16. juulini, 25. juulil avatakse sama näitus Narva linnamuuseumis ja 1. septembril ERKM Koht-la-Järve filiaalis.

Enn Põldroosi ja Karl Kohzeri käepigistus näituse avatseremoonial. Pildil on ka ülejäänud delegatsiooni liikmed, skulptorid Jörg Plickat ja Tamer Serbay.

Lembit Tolli ja Kieli kunstnik Tamer Serbay külalise töö ees, mis kannab nimetust «Nimeta»

Karl Kohzer, maalikunstnik ja kunstifunktsionäär.

ARNO SAARE fotod

Läinud aasta interjööride ülevaatus kulges üsna nukras meeleolus, sest kandideerima valitud paremate seaski oli vähe silmapaistvat.

Lõpuks ometi kättejõudnud totalitaarse imperiumi kriis ja lagunemistendentsid on loonud situatsiooni, mis lihtsalt ei soosi loomult teatud määral elitaarse ruumikujunduskunsti ega üldse keskkonnakultuuri. Režiimi paremail päevil tellitakse vähemalt vägevaid interjööre esindushooneile ja hea oleks jõukas mõõdukalt stabiilne demokraatlik ühiskond, praegu pole aga kumbagi. Käsilolet kohitsetud *Gründertum* soodustab soliidsete firmade tekke asemel spekulatsioonid, legaliseeritud haltuurat, halvamaigulist tantsu välismaalaste ümber jne. Kuna hetkel on firma tegevuse kvaliteetse tulemuse asemel enamasti eesmärgiks kopsakas ja kiire omakasu, võib varsti saada sisekujundajate töömaaks eelkõige töösikuvillade uhkeks dekoreerimine. Praegu aga toimub üldine keskkonna ja kujunduskultuuri allakäik kõigis valdkondades. Kaua aega pole Eestis välja antud nii palju nii kehvalt kujundatud raamatuid. Nukraks tegevalt haltuura-maigulisena ilmus äsja sisult ülihuvitav interdistsiplinaarne kogumik «Kadriorg. Loss ja park», «Akadeemia» esimeste numbrite väljumis tuletab meelde kunagi pööningult leitud Saksa-aegset liigendiga puukinga jne. Rohelised on talv otsa sõnakalt tegutsenud, kuid kui puude-põõsaste istutamise aeg oli käes, polnud kesklinnas haljastajaid sugugi märgata. Silma on hakanud vaid uus püksipuuhekk V. Melliku skulptuuri ümber Musumäe otsas. Praegugi kasvab paljudel haljasaladel hein üle põlve ja muruniit-misest võid ainult unistada. Keskmise eestlane aga jälgib päeval palavikuliselt raadiot, õhtul telekat, muu aeg ah-mib ajalehti-ajakirju või asu-tab varsti soiku jäävaid ühinguid, ega hooli suurt oma tagasihoidlikust, kuid häda-vajalikust päristööst. Katsu sa reedelõunase ülevabariigilise raadiopalvetunni ajal mõnes asutuses asju ajada. Käes on apaatiast vaimustu-seni ulatuv närviline ja heit-lik aeg, kuhu kena interjööri vajalikkust on väga raske so-bitada.

Teiseks annab eesti siseku-junduses tunda veidi kõhklev reataolek, sest kadunud on üldiselt õigeks tunnustatud mallid. Õnneks pole olukord nii hull kui skulptuuris, kus 1980. aastatel kadus pind jal-ge alt päriselt ja enam ei teata, mis õige, mis väär. Olen M. Varikut pidanud ik-ka väga heaks skulptoriks, kuid tema hiljutise salongi-näituse ebaühtlus rabas: hiilgavad õnnestumised läbi-segi tuima jõuetusega. Tur-dub, et kakskümmend aastat tagasi oli sisekujundusi teha hea ja lihtne, sest kehtisid vastavalt olukorrale kolm-neli kindlat ideaalmalli ja kõik teadsid, mis on ilus. Dogmaa-tiline modernismi järgne transavangardistlik pluralism on aga tülikalt ebamugav tub-tille keskmisele sisekujundajale, ikka moega kaasas käivale professionaali, keda on val-dav enam, sest nüüd lööb läbi vaid võimas sõltumatu isiksus ja jõuline omapära.

1960.—1970. aastate jooksul kujunes tugev ja arvukas si-sekujundajate kaader, uhke tööolukond, kes praeguseks on laias laastus 40-aastased. Ja seega on teatud määral käes ka nn. neljakümnendate kriis. Nagu suhteliselt uues kultuu-ris ikka, on seni nooruse suut-likkus moega kaasas käia ai-danud juhtgrupis püsida, nüüd aga ollakse veelähkmel, kus se'gub, kes hakkab maha käi-ma ja kelles on tõelist annet jäämaks tippu. Kurvalt julm situatsioon, mida võimendab andekate ja ajastut kergemini

ON PAREMAID AEGU

Leila Pärtelpoja kujundatud kalapood Tallinnas.

Zürri (V. Asi, M. Kalm, J. Lember, A. Mäger, L. Raudsepp) jagas läinud aasta sisekujundustööde preemiaid järgmiselt:
A-PREEMIA (KL-i liikmele): **J. KERMIK** ja **M. LEON** — Kinomaja baar;
B-PREEMIA (kujundajale väljaspool KL-i): **L. PÄRTELPOEG** — kalapood pakkhoones ja restoran «Reeder»;
C-PREEMIA (näituse, üksikobjekti vm. kujunduse eest): **H. GANS** — näitus «Peegeldused» Tarbekunstimuuseumis.

tabavate noorte kiire peale-tulek.

Minnes lõpuks konkreetse-te tööde juurde, pakkusid kõi-ge vähem uusehitiste interjöö-rid. **R. Treu** kujundatud Vil-jandi jahimaja tugevaimaks küljeks oli samas võtmes pü-simine arhitektiga. Ent arh. **K. Lutsu** mõisaküüni mono-liitbetoonist tuimavõitu jäljen-damine pole just nutikas lah-endus, liiatigi kui kasutuse-levõttu ootavaid mõisaagseid abihooneid on üle Eesti küllu-ses ripakil. 1970. aastate soo-me stiilis kujundus tundus küllalt väljapeetud, kuid puu-du jäi väärtustav lisanüanss, mis õigustaks noompõlve ideaa-lides püsimit praegu.

Paide MEK-i spordihoo-ne on arhitektuurilt peletu kola-kas, kuid imestada pole mida-gi, sest ehitama tuli omal ajal heakata kolhoosi remonditöö-koja tööprojekti alusel. **I. Schneideri** püüdlused on tä-nuväärased, kuid kõigest ju-sepikult ei tee. Õnnestunuim oli lihtsalt, ent mõjuvalt lah-endatud saali lagi, aga ka baari seinale **K. Kiige** maali valimine.

Ei tea, kas **ERKI** prorekti-ori amet on neelanud **M. Sum-mataveti** kogu energia või ei saa lihtsalt iga asi õnnestuda. Telemaja kohvikus on küll põ-nev kaldsein ja lagi, kuid nendega ei haaku seinäärsed boksid ning mustade nõude äraandmise mehhanism pole sugugi käepärane.

H. Gansi kujundatud pints-lipood Moskvas Kunstnike Keskajas näitas autori tõe-liselt head maitset, kuid ei si-saldanud võrreldes varasema-ga uut kvaliteeti. Pealegi peab siit Venemaale tehtud kujun-dus olema lollikindlam, oska-ma täpselt ette näha kasuta-jate meile võõra keskkonna-kultuuri iseärasusi. Paari kuu-ga olid nad poe oma käe jär-gi nii ümber mööbeldanud, et **H. Gansi** mõtteleolulikat andis otsida.

Seekord olid ajaloolised in-

terjöörid huvitavamalt välja kukkunud. Probleemaatilisim oli vahest Põrgu mõis, mida **E.-K. Põldra** oli püüdnud lahendada meetodil «nii nagu vanasti». Tahtmatult tekib küsimus, milks peab kaasaegse agrofir-ma arenduskeskuseks hoone varemtest üles lööma vana-aegsusele pretendeerivate in-terjööridega. Ehkki saadud oli mõni kenagi mööblitükk ja Kadriorust deponeeritud kuns-titeoseid, jäi hoone kõledaks, nagu kõik mõisaks restauree-ritud mõisad, sest neis puudu-vad elamise tegelikud intiim-susväärtused, nad pole elat-ud, vaid kunstlikud interjöö-rid. Museaalset funktsiooni välja ei kannu, aga millek-ki muuks ka öieti ei sobi. Kui mõni majand ihaleb just vä-gevat mõisat nagu muiste, siis sisekujundaja tuleb vastu ta-valiselt seetõttu, et pole alter-natiivi. Tegemaks teadlikku ektektikat, uue ja vana kena kokkusobitamist, nagu see 1960. aastast alates on mujal maailmas levinuim tee, pole meie savijalgadel mööblitöös-tusel midagi mõistlikku pak-kuda. Nii on praegu siseku-jundajatel mõisa teha ühte-pidi ahvatlev, teistpidi aga tänamatu töö.

J. Kermiku ja **M. Leoni** Ki-nomaja baar kujutab endast tagasihoidlikku ja väikefor-maadilist interjööri, millele oli antud väljapeetud lahendus. Eriti tähelepanuväärsetena võib esile tõsta valgusteid. Praegu õlgu kehitama pane-vad postmodernistlikud võt-ted osutavad projekti valmi-misele ligi kümme aastat ta-gasi.

Suurejoonelisimad siseku-jundused pärinevad **L. Pärtel-poja**lt, kelle töodes nagu alati on sees intriig. Restoranis «Reeder» ärritas küll kohe laua ja tooli väär kõrgussuhe, sest paigasolev ergonomika peaks nagu olema elemen-taarne asi. Seinavõrdes säi-linud vanad kaadid (kahjuks kasutamata) juhatavad kätte

reederifirma hõngu, millele mõjuvalt sekundeerivad XIX saj. kantsleimööblist inspi-reeritud laud. Viimaste kes-kel on võimsad lühtrid, mis talistavad vastasistujaga suht-lemist. Samuti on sügavatest sektoritest tülakas otsida laud-lonnale ühist leiba, soola jne. **L. Pärtelpoja**le omaselt esitab ta kenade detailide kaudu ko-ha ajalugu. Kokkuvõttes on restoranisaali üldmulje oma dekoreerituses väärakas ja so-liidne, vähem naelapea pihta mõjus saksakamber ja alumine õllesaal haakub laadilt rohkem kalapoe kujundusega. Ent loomulikult oskab nõuko-guliku restorani tegelikkus hiilgavalt ära pärssida kõik sisekujundaja püüdlused luua külastajase meeleolu. Menüü ülilikkade itaaliakeelsete roo-gade loetelu rabab jalust, kuigi miks on inglasklikku in-terjööri topitud itaalia köök. Kas järjekordne tunnusmärk Tallinna linnavalitsuse sõprus-linnade poliitika kaootilisusest? Vastutulelikult püüdsin aeg-laselt hääldada väljavalitud roa nimetust, eeldades, et kel-ner ei valda itaalia keelt per-fektselt. Kui olime tellimise lõpetanud, küsis viimane söb-ralikult, kas me praadi ei soovigi. Kui juba nii suure-joonelise teatrit teha, siis võiks vähemalt kelneritele menüü sisu ära seletada. Joogikaardis pakutud veinidest polnud saa-daval kumbagi, küll aga oli kolmandat. Interjäär tekitab siiski tunde, et nii nooblis ko-has võiks menüü vastata teg-elikke elu. Pealegi oli kohv sulaselle ülekeedetud paks.

Parimaks interjööriks üldse võib pidada kalapoodi Vanal turul. Kalevipoja'le, kuid mitte lihttallinlastele sobivates mõõt-metes hele trepp olevat RPUI «Eesti Ehitusmältestised» poolt ette määratud, poolakate poolt marmorpõrand. Ülejäänud — poleeritud graniidist lett, val-gustid, J. Arrakult maalide tellimine, supergraafika jne. — näitab **L. Pärtelpoega** kui maitsekalt ja ajastus aktuaal-set tabavat sisekujundajat. Rippuvad kalavõrgud võib kanda tema isikliku veidruse arvele. Kähtlemata ongi sügav isikupära aidanud teda hoida tänaseni liidrite hulgas. Võr-reldes **L. Pärtelpoega** näiteks tema kaasaegsete arhitektide-ga, enam kui sajaliikmelise

tipikate põlvkonnaga, peab nentima, et neist pole sama-väärse loomungulises kõrgvor-mis enam keegi. Samas on tal aidanud säilitada ja arendada individuaalsust, mis stagna-ajal paljudel maha kulutati, järjekindel tegelemine amet-likult kõrvalise teema — aja-loolise interjööri, kuigi ta sellegi eest on nooremalt omal ajal kõvasti nahutada saanud.

Kui **A-** ja **B-preemia** lau-reaadid eraldusid eelvaadel-duist zürri üsna üksmeelselt, siis raskem oli valida näituse-kujundusist ja üksikesemeist **C-preemia** väärilist. **E. Jür-gensoni** ja **T. Raidmetsa** eel-mise noortenäituse, Laululava industriaalsest modernismist lähtuv traataedadega kujun-dus oli kahtlemata uhkelt või-mas. Teatud töödele oli see väga sobiv taust, kuid tegu oli demokraatliku ülevaatenäituse-ga ja mitte iga omaette väär-tusega töö ei tundnud end seal hästi. Kujundades Mosk-vas prantsuse XX sajandi kunsti näitust, kasutas **A. Keskküla** samu traataedu, mis andsid vajaliku nüansi Kunst-nike Keskajas, kuid traat-aaia sissetoomine Puškini muu-seumi oli võõristust tekitav moderniseering, sest Rumjant-sevi galerii hoone kuulub esi-tatud skulptuuridega niigi sa-masse perioodi. Mõjuv oli tri-ko'ooriga sein trepil, kuid näi-tus oli niivõrd täpse kunsti-teadusliku mõttega koostatud, et kujundajale erilist mängu-maad ei jäänudki. Kõne all olid ka **T. Soo** ja **J. Lemberi** kujundatud tarbekunsti trien-naal ja suurüritusena toolinäi-tus, kust esile tõusid **T. Raid-metsa** eksponaadid. Napilt napsas lõpuks preemia **H. Gansi** kujundatud «Peegeldu-sed» näitus Tarbekunstimu-useumis. Eri põlvkondade teks-tiilkunstnike osavalt ühte sidudes oli siin loodud orgaa-niline tervik, kus olulist osa mängisid ka **H. Gansi** enda taiesed.

Lõpetuseks veel üks nukker remark. Kui eelmisel aastal sai preemia Paide kultuuri-maja rõhutamaks, et väljas-pool turu monopoliseerinud «Arsi», ehkki kehva kvali-teediga, saab siiski teha sise-kujundusi, siis nüüd oli ligi pool läbiivaadatud interjööri-dest kooperatiivide tehtud ja üldjuhul väga lohkalt, räpa-kalt ja lihtsustades.

MART KALM

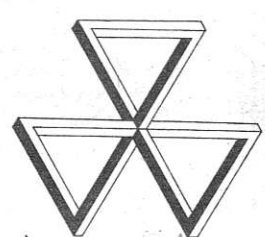

8. juunil 1989. aastal avati Hel-sings Persons & Lindelli gale-riis viie meele maalikunstniku töö-de näitusmüük. Epp-Maria Koka-mägi, Jaak Arro, Tiit Pääsuke, Peeter Mudist ja Olev Subbi olid näituse avapäevaks välja pannud kokku 21 tööd. Näitus jääb ava-tuks 16. juulini.

7. juunil 1989 avati Helsingi Pelini galeriis Eve Kase ja Siim-Tanel Annuse graafikanäitused.

TULEKUD. OLEKUD. MINEKUD. Koos tulevad, koos on ja koos ka lähevad reaalsus & irrealaalsus, loogika & ebalogika, mõistuse-pärasus & absurd, Jumal & Ku-rat.

Nende tulemisi, olemisi, mine-misi ja muudki, ka tabamatut, võib näha näitusel **TULEKUD & OLEKUD & MINEKUD** PI EKE Pro-jekti I korraldusel (Kõrgisepea t. 12) tööpäevadel kuni 18. augustini. Loominguline Üksindus IRTMAN

Martini Välik. «Kolmolek»

RIHO PÄTS MUUSIKAAJAKIRJANIKUNA EESTI ISESEISVUSAASTAIL

26. juunil möödub 90 aastat Riho Pätsi sünnist. Tulemusriikas pedagoogiline töö, hulgaliselt me-
toodilist kirjandust, laulikud ja õpikud annavad
põhjust tituleerida R. Pätsi eesti koolimuusika
isaks. Ometi polnud see hämmastava tööjõuduse-
ga mehe ainuke tegevusvõlli. Ta on püüdnud
mele arvukalt helitööd, millest osa alles avasta-
mist vajab. Ta oli ka hinnatud koorijuht, aastaid
Tallinna koolinoorsoo muusikaühingu koori diri-
gent. Kõige kõrgvalt leidis ta pidevalt aega aja-
kirjandustööks. Artiklid valmisid enamasti une ar-
velt. Tütar Leelo Kõlar on meenutanud: «...taat
armastas kirjutustulaua või klaveri taga kõige roh-

kem töötada hilja õhtul, öösel ja väga vara hom-
mikul. [— — —] Hommikul ärkasin sageli kirju-
tusmasina klõbina peale — taadil oli vaja õigeks
ajaks valmis saada artikkel.»

R. Pätsi muusikaaajakirjanduslik tegevus sai al-
guse 1927. a. ning saavutas mahulise kulminat-
siooni aastail 1930—1932, mil ta oli «Muusikalehe»
toimetaja. Tema artiklid ilmusid peaaegu kõigis
tähtsamates eesti lehtedes. Tallinnasena oli ta Tar-
tu «Postimehe» järjekindel kirjasaatja. Tema sõ-
numeid avaldasid ka Helsingi ja New Yorgi muu-
sikaajakirjad.

M illised küsimused huvita-
sid teda eelkõige? Paljud
artiklid — koolimuusikast
seostusid tema põhitööga, pe-
dagoogilise tööga. 1927. a. il-
munud kirjutises «Mõnda koo-
rilaulu õpetamisest» leidub ri-
da. Pätsi pedagoogilisi põhimõ-
tteid, mille tähtsus pole tänase-
ni kahanenud. Laulu ei tohi
tuupimise teel omandada, ku-
na see viib «aktiivse mõistuse
nüristamiseni ja automaatteh-
nikani». Koorijuhil peab olema
laulust selge ja kindel etteku-
jutus, juba häälil õpetades tu-
leb juhtida «lauljate tähelepa-
nu ettekande detailidele — see
teeb õppimise huvitavamaks ja
kergendab tööd». R. Päts soo-
vitas laulu õpetamisel kasuta-
da võimalikult vähe klaverit,
«kuna selle võrdne temperat-
sioon nüristab kuulmist ja
muudab tähelepanu passiiv-
seks. Mida rohkem lauldakse
ilma instrumendi kaasabita, se-
da selgemaks ja puhtamaks
muutub intonatsioon ja lõpuks
hakkab laul kõlama. Endast-
mõistetavalt peavad kõik laul-
jad omama muusikalist kuul-
mist ja ideaalne oleks, kui koo-
rilauljad oskaksid ka lehest lu-
geda». Selle ideaalini pole me
tänapäeval kahjuks jõudnud.
Artikli lõpus esitas noor peda-
goog ettepanekuid kooli muu-
sikaõpetuse parandamiseks. Ta
nõudis laulutundide arvu suu-
rendamist (vähemalt kahe tun-
ni nädalas) ja muusikaõpetaja-
te pidevat täiendamist vasta-
vatel kursustel. Peaülesandeks
oli aga leida võimalikult efek-
tiivne ja lastepärane õppeme-
tod ning viia see läbi kõigis
eesti koolides.

R. Pätsi seisukohad ei jäänud
puhtteoreetilisteks arutlusteks,
ta asus neid aktiivselt ellu ra-
kendama. Oma uuringutes jäi
ta lõpuks peatuma nn. toonika-
do süsteemi juurde. Tunneme
seda relatiivset noodilugemise
metoodikat nüüd H. Kaljuste
edasiarendatuna jo-le-mi-süs-
teemi nime all.

Pedagoogiliste teemade kõr-
val oli teiseks südamelehedas-
seks valdkonnaks kaasaegne
muusika. K. Leichterit sõnade
järgi oli R. Päts «eesti muusi-
kuist kõige paremini informee-
ritud kogu maailma muusika-
elust». Mitme võrkeele tund-
mine, arvukad reisid, huvitav
kirjavahetus — kõik see avar-
das silmaringi ja lisas uusi
teadmisi. Selgelt on näha, et
aastail, mil R. Päts oli «Mu-
sikalehe» toimetaja, kasvas
välismaa kaasaegset helikunsti
käsitlevate kirjutiste hulk. Toi-
mus ka sisuline pööre suhtumi-
ses moodsasse muusikasse: üks-
kõiksuse või eituse asemel tu-
li tõsine soov uudest nähtusi
tundma õppida. Oma teadusli-

kus artiklis «Arthur Schopen-
hauer muusika olemusest»
avaldas R. Päts mõtte: «...ei
saa olla absoluutselt eitaval
seisukohal tolle muusika suht-
tes, kuna säägli leidub terav-
meelseid, uudeid väljendusi,
mis ikkagi aitavad viia edasi,
rikastavad muusikakunsti.»

Temaageist välisüheloojaist
oli Pätsile kõige lähedasem Bé-
la Bartók, tema loominguski
võime leida sugulusjooni kuul-
sa ungarlasega. Pätsile impo-
neeris Bartóki rahvuslikkus
ühenduses kaasaegse ja fan-
taasiarikkusega: «Ta esineb
alati värskena, uuega. Tundub,
et leidlikkuse ja fantaasia läte
on põhjatu.» Kui 1931. a. tä-
histati Bartóki 50. sünnipäeva,
kirjutas Päts «Muusikalehes»
artikli «Kes on Béla Bartók?». Sissejuhatuses vaatles kriitik
uude muusikasse suhtumist
Eestis ja leidis kahetsusega, et
meie kontserdikavad sisalda-
vad põhiliselt klassikat —
uue muusika on jäänud tund-
matuks. Kriitiku kindel veen-
dumus oli, et «nii vanemas kui
ka uuemas kunstiloomingus
võib olla head kui halba. Täht-
tis on uut mõista ja alles siis
hinnata».

R. Päts oli esimene Eesti Va-
bariigi helilooja, kes 1937. a.
küllastas Nõukogude Venemaad.
Eriliseks avastuseks sai talle
D. Sostakovitši looming, mis
andis tunnistust «fenomenaal-
sest kujutlusvõimest, leidlik-
kusest ja tehnikast». Samas
märkis R. Päts, et Sostakovit-
ši ei hinnata tema kodumaal
õiglaselt — üldine nn. forma-
lismivastane rünnak oli suuna-
tud ka selle andeka helilooja
pihta. Nõukogude muusikakas-
vatust analüüsides taunis krii-
tik selle liigset seostumist ideo-
loogiaga. Tõenäoliselt sai sel-
lest kirjutisest üks põhjusti,
miks tunnustatud mees kolm-
teist aastat hiljem sunniti tööle
saadeti.

R. Pätsi artiklite kolmas põ-
hiteema on eesti rahvuslik
muusika. Kirjutises «Eesti
muusika iseseisvusaastail»
(1934. a.) väitis R. Päts, et tol-
leaegne helikunst arenes kol-
mes suunas: traditsioonidele
toetuv (A. Kapiga eesotsas),
rahvuslikku joont taotlev (M.
Saar) ja üldinimlikke ideesid
sisaldav põhjamaise kõlaga (H.
Eller). Teine suund oli autorile
ning tema mõttekaaslastele T.
Vettikule, E. Aavale ja L. Neu-
manile kõige südamelehedasem.
Seda toetasid nad nii kirjasõ-
nas kui ka praktilises tegevus-
es heliloojate ja koorijuhide-
na. R. Päts tundis muret, et
meie rahvusliku muusikastiili
rajaja M. Saar ei ole leidnud
andeid vastavat hoolitsust ja
tunnustust: «Ärgem püstita-
gem esimeses järjekorras mä-
lestussambaid, vaid tehkem
esialgu kättesaadavaks rahvale
meie paremate poegade elutöö
— ja siis mõelgem teises jär-
jekorras mälestussammastest.
Usun, et see on loogilisem!»
Mida R. Päts mõtles rahvus-
likkuse all, selgub tema kirju-
tistest «Rahvuslikkuse jooni meie
muusikas». Autori arvates ei
piisa rahvalaulude harmoneer-
imisest väljakujunenud sea-
duste järgi, kuna siis hävib neis
peituv elujõud. «Meie rahva-
laul vajab erilist harmooniat
ja läbitõttust ja see peab ole-
ma välja kasvanud algupäras-
est rahvalaulust enesest, tema
omapärasusest.» See tänapäe-
val üldmõistetav seisukoht kõ-
las 1928. a. küllalt uudsenä.
Ehkki K. Tünnpu, M. Saare ja
C. Kreegi looming lähtus juba
samadest põhimõtetest, oli pal-
jude koordine repertuaar ja
publiku maitse veel seotud lie-
dertafelliku lauluga. Küsimuse-
le, milles peitub rahvusliku
kunsti tähtsus, vastas autor:
«Rahvuslik kultuur esitleb
meid iseseisva kunstirahvana,
kellel on midagi algupärast ka
muule maailmale anda. Sellest
rikkastub maailmakultuuri üld-
pilt, kuna iga erinev rahvuslik
kunst toob sisse midagi uut ja
värsket.» Kas ei kõla see 60
aastat tagasi väljendatud mõ-
te väga tänapäevasele?

R. Pätsi arvukad muusika-
kirjutised annavad peaaegu
täieliku pildi Eesti iseseisvus-
aastate mitmekülgsest muusi-
kaelust. Veelgi enam — suure
eruditsiooni ja tõelise missioo-
nitundega kirjutatud artiklid
aitasid kaasa meie helikunsti
arengule. Kahjuks puudub tä-
nasele selle ni olulise muusi-
kaperioodi põhjalik ja objek-
tiivne uurimus. Teadlastele
oleksid selles töös suureks
abiks R. Pätsi kirjatööd.

MARET TOMSON

guduse õpetaja Jüri Stepanov, et
Jakob Hurda 150. sünniaastapä-
eva puhul võiks korraldada laulu-
päeva, oli kahlejalid palju. EELK
laulupäeva komisjon koos Valga-
maa juhtidega tegi aga omalt poolt
kõik, et kokkutulnud ligi kahek-
sasada lauljat võisid ennast hästi
tunda. Valmistatud olid laulupäe-
va märgid, rätikud, teatmik. Loo-
ja andis ilmeliselt ilusa ilma ja
Otepää kirikukellade helinaga
võis laulupäeva avajumalateenis-
tus alata. Jumalateenistusel laulis

VAIMULIK
LAULUPÄEV
OTEPÄÄL

«Õhtupoolikul võis arvata, et
muidu nii rahvarohkest
südalinnast on katk üle
käänud...» See hämmeldunud
turistidega muljet jaganud giidi
remark oli nädalalõpul kahtle-
mata tõene. Oldi ju teadagi kus
— kes puhkereisil, kes suvilas,
kes «Rock Summeril»...

Lauluväljakul

ja selle lähemat ümbrust mulju-
sid satelliidipildi põhjal 16.—18.
juunini paarsada tuhat liikuvat
objekti. Olendite korduvad välis-
jooned: kupli ümber moodulint
(soosituim must), korpuse tagu-
poolle rihmadega kinnitat värvi-
lised paunakesed, üla- ja alahar-
gid üldjuhul katmata. Käitumis-
mall: (virgad) hüüavad, hüppa-
vad, taovad käsi; (laisad) mälu-
vad, loivavad, lamavad. Kuhju-
mise meelispaikadeks kaks võist-
levat võnkuva heli allikat —
võimsusega vastavalt 120 kW ja
25 kW.

Lavad

ja sealt kostev (heli) ning sinna
paistev (valgus) olid eelmisest
suvest usalduse pälvunud Soome
firmade kaup. Ja toimusid nad
nüüdki. Hoolimata briti Reid-
vennakeste püüest inventari olu-
lise vahendamise oma kesist
mängu- ja vaimulaadi varjata.
Kogu elu lavadel A ja B — set
up, sound check ja esinejate
tufvustus — oli Ivo Linna ja Gun-
nar Grapsi juhata. (Mida nad

mata objektiivselt analüüsist.
Publikustki (keda mujalt muusi-
kud ja ajakirjanikud äärmiselt
kenaks ja korrektseks nimetasid)
oli näha, et neid justkui kon-
veierilt tulevaid kontserte ei suu-
detud päikeselõõsas päris ühe
koha peal taluda. Turgutuseks ja
vahelduseks elatigi muud elu ka
— maksti rasket raha hamburgeri
ja jäti eest, võeti pargirahuspäi-
kest, otsiti lõputult tuffavaid.
(Mäenõlva telkides seevastu hoi-
ti paiksest eluviisist kolm ööpä-
eva armu ja hammastega kin-
ni...)

Settimine

võtub usutavasti aega kõigil. Nii
neil, kes, pill käes, lavale läh-
sid ja oma lood rahva ette tõid,
kui ka neil, kes mitmelt poolt
peoks siia kokku sõitsid. Enam
kui tosinat riigi lehemehed,
Stockholmist tulnud erilaev Põh-
jamaade-rokifännidega, «Georg
Ots» huvilistega lahe tagant, vä-
liseestlased mitmelt mandrilt —
neid, kes järgmisele Eesti suvele
reklaami hakkavad tegema, pol-
nudki nii vähe. Tallinna päikest,
korralduse ladust ja kava va-

Mis küll tõi neid kõiki kokku?

lahedalt ning edvistamata ka te-
gid.)

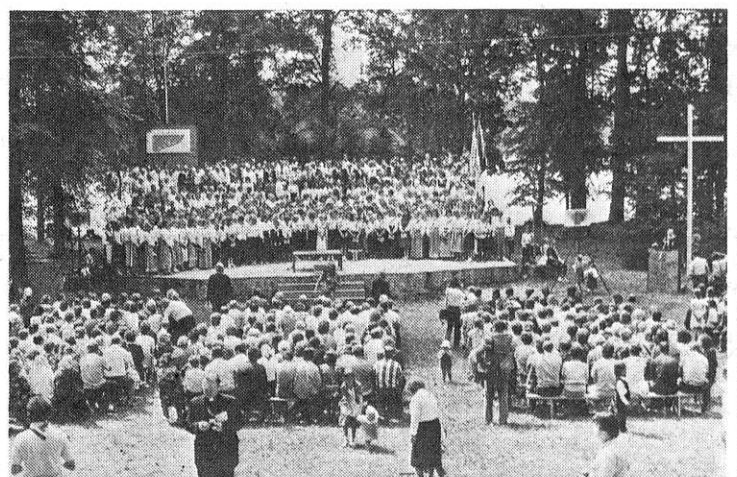
Muusikat

ennast, kõike kuuldu-tajutut,
oleks lootusetu kirjapilti pressi-
da. Kes ise lauluväljakule jõu-
dis, selle elamustega kuiv sõna
ei võistle, kes aga mujal oli, sel-
lele ei suuda paari reaga ve-
rand sajast kontserdist (27
üksust a tund) kuidagi demo-
kraatlikku ülevaadet anda, rääki-

heldust kiitsid üksmeelselt kõik.
See aga ei takistanud neil lem-
mikute vaagimisel kümnesse eri-
leeri valgumast. Kuid miks peab-
ki näiteks Will Kõlbi Raadiost
olema ühel meele Christinaga
Toronto «Sirbist» nimega «NOW»?

Maitseasi

on kirjutajagi lühivalki haihtunud
nädalalõpust. Reede. Päeval A
lõikas rohkem lava B. Suurel
platsil ei saadud algul vedama

EEL Kiriku koorijuhide ja orga-
nistide segakoor, peapiiskop K.
Pajula pühitses Otepää linna lipu,
Valgamaa praost pidas ettekande
J. Hurda elust. Pühajärve laulu-
väljakule mindi ühises rongkäi-
gus Fred Raudbergi oskusliku juh-
timise all. Laulupäeva avalauluks
oli Hella Tedderi «Sul olgu au»
autori juhatusel. Ettekandele tu-
lid A. Topmani, K. A. Hermann,
J. Hiobi, M. Lüdigi, E. Võrgu, J.
Kappeli, E. Arro ja H. Lepnurme
laulud. Eriti väärib märkimist
tehniliselt nõudlik H. Lepnurme
«Ülistus», mida juhatas A.-M. Sa-
lumäe. Laulupäeva üldjuhtideks
olid veel E. Sims, L. Salumäe, T.
Leedjärv, R. Johanson, E. Sukmit
ja M. Kahar. Tuleb öelda, et esi-

mene jõuproov vaimuliku laulu-
päeva korraldamisel õnnestus kõi-
giti. Jäab vaid oodata, kes ja mil-
lal toimub järgmine laulupäev.
Tunnustussõnu ütles lauluväljakul
Valgamaa EKP I sekretär M. Ko-
lossova ja pidulikult vastuvõtul
ENSV asepresident M. Leosk. Pi-
dulikust päevast võitis osa Usua-
jade Nõukogu ENSV volinik R.
Ristlaan.

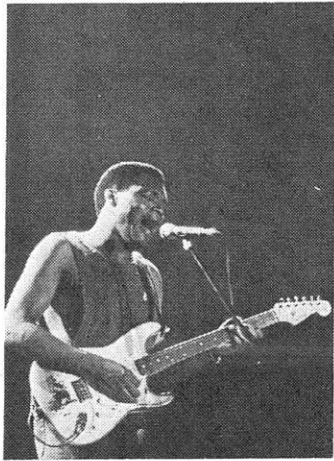
«Soovime, et see, ja kui Jumal
lubab, edaspidised taolised üri-
tused juhiks lauljaid ja kuu-
lajaid otsima meie Issandat
(Ap 17, 26—27) mis on iga
rahva esmaliseks ülesandeks ja
säilimise tagatiseks.» (H. Lep-
nurme, Otepää laulupäeva teatmi-
kust).
TIIT SALUMÄE

SUMMER

ja ega ka õõs lõpetanud «That Petrol Emotion» nii väga «that» olnud. See-eest internatsionaalsete klepsidega maavillased J. M. K. E., Jim Arrow & Anachrones ja «Velikije Luki» läksid nii peale, et järgmisel korral oleks neil isegi laval A kuulajaid küll...

Laupäev. Suur lava seab korra majja. Muusikalt ja vaimult võimas avalöökk pop-rokk ansambli «Miljoonasad», edasi «Avicenna» nõtkelt lendev jazz, «Ultima Thule» rängad reaalsed (ulmsi nagu ilmsi) ja finaalsiks õppinud meeste «The Robert Gray Band». Mida veel tahat! Heikki Salo võiks oma lugusid ka pelgalt lavalena avaldada, Villu Kanguri riimidele teeb Riho Sibula maskuliinsus vaid head, Robert Gray ei tüüri bluusist ja soulis vormitud imekaunis ballaadid «Because of me» end sugugi sentimentaalsusekaridele, vaid laseb oma kitaril ja Peter Boe' klavhidel õrnalt suubuda pianosse, mis hiidpubliku hellaks teeb.

Pühapäev. Kunagi isegi Eurovisioni võitnud Irlanna Dana tahab heategevust ja üllaid ideid ka lauluga toetada. Paraku pole esinemises täit veenvust — fono-

Robert Cray tööti.

gramm ja meie poistekoori hääled kipuvad solistist värskeks olema (sama ebakõla kummitas laupäevase B-laval isamaad külastanud Meelike Dewey't). Särtsu, puhta mitmeaalsuse ja üllatusküllalustega lükkab «Justament» kava jälle õigesse rööpasse. Vana tuttav «Heathhill» ei lase marki alla ja briti mainet õnnestub taastada meestel, keda puua pole suudetud «The Men They Couldn't Hang»). Ometi on õhtu nael ja kogu festivali väärt lõpetaja ees-

ti mees Tõnis. «Maarjamaa» toob rahva püsti ja küünal kätte, sest koit ei ole kaugel...

Pessimist

püüab hea mängu juures halba nägu teha ja ütleb, et mis korraldajail muud üle jäigi, kui eesti bände heaks õhutada. Tuli ju keskmise põlvkonna ühe sümboolia Rory Gallagheriga kaubeldes end vaeseks tunnistada, viimasel hetkel loobus noorte arvatav huviojekt Del Lords.

Selle peale arvab optimist, et tegijal ikka juhtub. Küll aga tõmbavat «Rock Summer» pigem kokku üldine osoon kui mõni üksik täht. Tahmine pakkuda muusikat laias skaalas paljudele olevatki juba täide läinud...

Meeskond

võis oma mänguga tõesti rahul olla. Kõik lülid funktsioneerisid, eelmisest suvest jäi mõndagi kõrva taha. Tehnika pidas vastu, ilma oli, üle aia ei tulnud, raadio kandis üle, TV salvestas. Ja kuigi klubil «Muusik» pole praegu isegi oma katust pea kohal, sai «Rock Summer» ära tehtud. Anti välja kolm oma lehe eriväljaannet, võeti väärilist vastu (ja

Mida mõtleb Villu? THT VEERMAE fotod (ETA).

saadeti ka kenasti koju) ports tegelasi väljamaa muusikaringkondadest. Aleksandri-kooli asutamiseks ja lastepoliitiliku väljaehitamiseks Tartus annetati «Rock Summer» pühapäevane sissetulek (kogu päev kandis nime Kid-Aid). Ning mis kõige tähtsam — juurdub traditsioon, mille varal Tallinn end üha kindlamiini Euroopa muusikakaardile istutab. Kolmas «Rock Summer» peetakse juulis 1990.

PEETER TOOMÄ

Valmistudes 21. üldlaulupeoks, on põhjust meenutada päris algust, 120 aasta tagant. Laulupeod, sealhulgas ka esimesest, on palju kirjutatud. Mainigem kas või R. Põldmäe ulatuslikku uurimust «Esimene Eesti üldlaulupeo 1869», milles on liigi 200 leheküljel antud detailne ülevaade esimese üldlaulupeo ettevalmistamisest ja läbiviimisest. Suhteliselt tagasihoidlikumalt on siiski käsitletud laulupeo repertuaari, milles siin juttu teeme.

Laulupeo iseloomu kujundamisel ja ajaloolise näo andmisel on repertuaaril tähtis, kui mitte kõige tähtsam osa. Palju on murtud piike, kas laulupeos tuleb näha ainult kooride kontserti või peab tal olema ka ühiskondlik tähtsus, kas laulupeo peab demonstreerima ainult rahva muusikalist taset või olema ka ühiskonna poliitilise arengu teenistuses. Siin on kujunenud kaks leeri: muusikamehed ja võimul olevad poliitikud. Esimesed on püüdnud repertuaarivalikul lähtuda kunstiväärtusest, teised on aga rohkem silmas pidanud kava ideoloogilist suunatust. Sõltus ühiskonna demokraatia tasemest, milline suund laulupeo repertuaaris domineeris. 21. üldlaulupeoks valmistudes on saavutatud üksmeel, et laulupeo repertuaar peab toetama rahva ühiskondlikke lootusi. Nii kajastab 21. üldlaulupeo viimane kavavariant selgesti eesti rahva uut ärkamisaega.

Kui praeguse ärkamisaja laulupeo repertuaari on hõlpus koostada ja täiendada, siis 120 aastat tagasi olid võimalused selleks äärmiselt tagasihoidlikud. Esimene üldlaulupeo toimus ajal, mil eesti koorikultuur oli veel algatmel. Kooride repertuaaris olid peamiselt saksa kogumikest valitud laulud, mis olid antud välja eestikeelses tõlkes. Neidki kogumikke ei olnud palju, mistõttu ka valik oli piiratud. 1. üldlaulupeoks oli see eriti raske, kuna laulupeo luba saabus alles neli kuud enne määratud tähtaega.

Komisjon valis laulupeo kava 26 laulu: 12 vaimulikku ja 14 ilmalikku, millele lisandus veel tsaaririigi hümn. Vaimulike laulude rohkust püüab selgitada J. V. Jannseni väimees dr. Heinrich Rosenthal oma raamatus «Kulturbestrebungen des estnischen Volkes während eines Menschenalters»: «Peost osavõtjatena said tulla kõne alla peaaegu kõik tolaeagssed kirikukoorid, kuhu maarahva ringkonnad olid koondunud köstri ja rahva-kooliõpetajate juhatusel. Neil kooridel oli rohkesti kokkupuutumist kirikuõpetajatega, kes kooride lauluvõimet kontrollisid ja kelle näpunäidete järgi ka laulud valiti». Imestada ei tule vaimulike laulude rohkuse, vaid selle üle, et laulude ja kõnede komitee julgus ja suutis kava võtta 14 ilmalikku laulu — seega rohkem kui poole laulupeo repertuaarist.

kimäe (dots. kt. L. Sarapuu), Silja Moik (van.-õp. O. Tungal), Karin Lük (dots. U. Taremaa), Mall Ney (dots. kt. E. Kangron), Urmi Paade (prof. kt. A. Sõõd), Katri Paas (dots. L. Karindi), Maia Pihlak (prof. H. Uibo), Kadi Sibul (prof. H. Kalluste), Silja Trisberg (prof. V. Laul).

KAUGOPPE OSAKOND

Klaver: Irina Jemellina (dots. P. Lassmann), Ilona Pedmanson (dots. kt. A. Juozapenaite), Anu Pärn (van.-õp. I. Sillamaa);

Orel: Simona Frenkel ja Vladimir Hromtšenko (prof. H. Lepnurm);

Haalt: Andrus Mitt (van.-õp. A. Haasma);

Trompet: Kalev Kull (van.-õp. A. Ots);

Koorijuhimine: Laine Jänes (prof. K. Areng), Astrid Luik (van.-õp. H. Ilja), Andrus Kalvet (van.-õp. T. Kapten), Evelin Mei (van.-õp. M. Toro), Marina Tamme (van.-õp. J. Rent);

Muusikapedagoogika: Koidu Ilmäär ja Epp Kruuse (prof. kt. A. Sõõd), Ollivia Kalluste (prof. H. Uibo), Tiina Kuuli (dots. kt. L. Sarapuu), Ly Tammerik (prof. A. Vahter), Anu Tiik (dots. U. Taremaa), Marje Tiik (van.-õp. A. Raais).

Muusikateadus: Kristel Pappel (van.-õp. M. Vaitmaa), Margit Peil (van.-õp. T. Siitan);

Koorijuhimine: Alla Eenma ja Tiina Riit (dots. kt. E. Oleoja), Ingrid Floss, Celia Rose ja Kersti Tarve (van.-õp. M. Toro), Anneli Kont ja Lenne Mitt (van.-õp. H. Ilja).

Muusikapedagoogika: Tuuliki Aabmets, Piia Kallus ja Siiri Ves-

PILK

1. ÜLD-LAULUPEO KAVVA

Laulupeo kogumik: «Eestirahva 50-aastase Jubelipiddo-Laulud» ilmus alles mai keskel (tsensori luba saadi 5. mail). Kuid kohe pärast repertuaari valikut hakati laule saatma kooridele viihikute kaupa.

Millised olid siis laulud, mida laulupeost osavõtjatel tuli õppida? Nagu märkis J. V. Jannsen «Eesti Postimehes», olid need kerged, aga ometi sündsad.

Et valitud laulud oleksid olnud kerged, ei saa isegi tänapäeva mõõdupuu järgi väita. Eriti peab seda ütlemale vaimulike laulude kohta, mille hulgas oli ulatuslikke polüfoonilisi teoseid, laia diapasoniga, kõrge tessituuriga, intonatsiooniliselt ebamugavate käikude ja klassikalisele muusikale omaste koloratuursete jooksudega häälepardiides jne. 14 vaimuliku laulu hulgas oli kolm kirikukoraali, ülejäänud laulud kuulusid kaheksale heliloojale, nende seas W. A. Mozarti «Terre, terre Jesus Kristus» («Ave verum») ja L. v. Beethoveni «Kõik taevad laulvad».

Ilmalike laulude hulgas oli eesti esimese helilooja A. Kunileu esimesed laulud «Mu isamaa on minu arm» ja «Sind surmani», mis on kirjutatud Lvdia Koidula luulekogust «Emmajõe õpik» (ilmunud 1867. a.) võetud luuletustele. Mõlemate laulude aluseks on soome rahvaviisid, mis helilooja leidis K. Collani väljaantud kogumikust «Valituista Suomalaisia Kansan-Lauluja». «Sind surmani» aluseks on «Minä seisoin korkialla» ja «Mu isamaa» «Paremp' on olla tyttö-nä». A. Kunileu on need viisid kohandanud Koidula tekstidele, veidi ka meloodiliselt muutnud ning mõlemale laulule perioodi ulatuses omapoolse muusika juurde komponerinud. Tegelikult annab nendele lauludele emotsionaalse sisu just juurdekomponeeritud osa. («Sind surmani» esitati laulupeol ilma autori lisata.) A. Kunileid kirjutas laulud segakoorile, mis oli enne laulupeo valitsev kooriliik. Et laulupeol oli ette nähtud ainult meeskooride esinemine, laskis C. R. Jakobson need Peterburis elavate saksa heliloojate A. Henselti ja E. Meyeri poolt meeskoorile seada. Laulupeol kasutati A. Henselti seadeid.

Peale kahe A. Kunileu laulu oli 1. üldlaulupeo ilmlikus kavas veel soome heliloojate Karl Collani «Mul meeles seisab alati» ja Fredrik Paciuse «Mu isamaa, mu õnn ja rõõm», tšehhi autori Johannes Kalliwoda «Kui meil vaim siin laulu tiivul», šveitslaste Joseph Stuntzi «Eesti vennad laulgem rõõmsast» ja Peter Zwysygi «Suur rõmupäev on tulnud».

Ülejäänud ilmlike laulude autoriteks olid sakslased Felix Mendelssohn, Conrad Kreutzer, Franz Abt ja Karl Häser, kes kõik olid sel ajal suure ning mitmekülse loomingulise pagasiga tuntud heliloojad.

Peaaegu kogu 1. üldlaulupeo kava peale Kunileu laulude tuli tõlkida saksa keelest. Tõlkimise ülesanne langes J. V. Jannsenile ja tema tütrele, nõudes Jannseni perekonnalt palju energiat ja aega. Rohkem kui 20 paljude salimidega laulu tuli tõlkida ja sobitada ka muusikaga, mis eriti raske oli polüfoonilistes vaimulikes lauludes. Ülesanne ei seisnud mitte ainult tekstide tõlkimises, vaid ka nende kohaldamises eesti oludele ja tingimustele. Sel ajal ei olnud eriti piiteeditudelised tekstid autorite vastu. Nii jäeti ka juubellaulude kogumikus tekstiautorite nimed välja. Laulutekstides püüti hõlmata kõiki probleeme, mis olid seotud eesti rahva arenguga, alustades laulupeost ja peo korraldamise põhjustest kuni Jumala armu ja keisri helduse kiitmiseni, mis andis eesti rahvale «priiuse». See taotlus väljendub juba pealkirjades. Laulupeo korraldamise eesmärkidega on seotud C. Kreutzeri laul «Nüüd rõmupäev on käes», mille üks salm kõlab: «Nüüd rõmupäev on käes! Oh Eestimaa, sest võtta sa, sa Jummalat nüüd tännada ja laula kites omma Keisril! Kõl Viiskümmend aastat on jo mõdas nүүд kui priust kätte said.» Laulupeost räägitakse ka P. Zwysygi laulu «Suur rõmupäev on tulnud» teises salmis: «Kes laulda võib, se laulgo. Mei! Keiser ellago! Tai! Jummal tervist andko ja Tedda kaitsego!» J. Stuntzi laul «Eesti vennad, laulgem rõõmsast» on otseselt pühendatud laulupeole. Laulu pole algtekstiga enam midagi ühist, vaid see kujutab endast täiesti Jannseni või Koidula luuletust. Lähedased on see küll L. Koidula isamaalauludele. 1. salm: «Eesti vennad, laulgem rõõmsast, kiitkem omma isamaad. Tuhhat sugu hüüdke vahvast, et kõik rahvas tulevad: Eestimaa ja Eesti rahvast meie südda armastab! Aitku Jummal kõrgest taevast meie kallist isamaad!» Ka kaks järgmist salmi jätkavad isamaa ülistamist. Keiser, usk ja isamaa, seda kolmainust kandis tegelikult kogu laulupeo. Isamaa lauluks oli muudetud ka K. Collani «Mo meles seisab allati», kus 4. salm kõlab: «Ja Eesti poegist tunnistab neil sõnna, rikkas heal: Nad vahvad võitjad sõdades ja kändis käivad külvades siin isamaa peal». F. Abti laulu «Õhto kellad» on 3. salm: «Suur on, mis Jummal teinud meil! Eestirahvale; mei! agga tihit läinud ta tee pealt kõrvale! Kõik sedda kahhetseme ja uskus palved teeme; mei! andeks anna sa ja kannata!» Siin on J. V. Jannsen (temale see tekst kahtlemata kuulub) võtnud kokku rahva kiriku moraali vastaseid tegusid, nii leigust su suhtes, viinajoomist kui ka sõnakulmatust isandate vastu jne.

Sellised olid laulud, millega eesti laulukoorid 120 aastat tagasi vaeva nägid. Laulupeo komiteel ei olnud mingit aimu sellest, kas laulud olid selgeks õpitud või mitte. Võib ette kujutada, mida tundsid laulupeo dirigendid J. V. Jannsen ja A. Kunileid enne ühisproovi. «Eesti Postimees» kirjutas: «Lauljad said küll tulema, aga kuidas lauluga lugu? Kes võis selle eest seista, et kõik hästi läks. Ja kui mitte, mis siis?» Tõepoolest, mis siis? Kui laulud poleks olnud ettekandeküpsed, oleks laulupeo läbikukkumise eest vastust kandnud J. V. Jannsen ja tõenäoliselt mitte ainult moraalselt, vaid ka poliitiliselt. Kuid juba proovil oli «raskem kivi rinna pealt maha langenud» ja isegi üks raskemaid laule, B. Kleini motett «lüks kaugel üle lootuse nagu nõõri mõõda otsani hästi», nagu kirjutas «Eesti Postimees». 120 aastat on möödunud. Laulude õppimise tingimused on mõõtnatult avaradunud. Siiski vaatame austusega tagasi nendele, kes tolaeagsetes oludes suutsid erakordselt lühikeses ajaga, mõne kuuga, õpida selgeks 26 küllalt nõudlikku laulu ning üheainsa prooviga neld laulupeo kontserdil ka ette kanda.

ARTUR VAHTER

ESTICA

Kirjastuse «Otava» väljaandel ilmus Soomes Viktor Masin-gu lasteraamatu «Sa vaata vaid... tõlge soome keelde pealkirjaga «Kas kummaa kukkaa...». Raamatu illustreerija Oile Meister on Soome taimestiku erinevusi arvestades teinud vajalikud muudatused ja täien-

dused. Erinevalt eestikeelsest on soomekeelne väljaanne kõvakäeline ja varustatud leheküljenumbritega. Teose on tõlkinud soome lastekirjanduse eriteadlane Irja Lappalainen. Raamat anti välja Lastekaitseleidu initsia-tiivil.

73 LÕPETAJAT

Aastal 1989 lõpetasid Tallinna Riikliku Konservatooriumi 73 muusikainimest järgmistel erialadel —

PAEVANE OSAKOND

Klaver: Larissa Beresneva ja Dede Noodla (dots. V. Roots), Lea Eglon (dots. P. Lassmann), Riina Joller (prof. L. Mets), Lillian Jõe-saar, Anne Pilvisto ja la Remmel (dots. L. Semper), Leelo Lumberg (dots. V. Lippus), Mailis Põid ja Terje Tatrik (dots. kt. A. Juozapenaite), Inna Skljarov (dots. A. Kuuseoks), Tatjana Smelova (prof. B. Lük);

Viul: Ingrid Jans ja Riina Soom (dots. kt. M. Tampere), Valdo Subi (prof. E. Lippus), Anne Vellomäe (van.-õp. U. Vulp);

Alt: Mari Aasa (dots. T. Reimann), Viljar Kuusk (van.-õp. A. Haasma);

Tšello: Tõnu Jõe-saar (dots. T. Velmet), Heli Kuus (dots. kt. P. Paemurru);

Kontrabass: Jüri Lepp (dots. K. Ots);

Füüt: Eda Jürisoo (dots. E. Peäske);

Klarnet: Tarmo Haav (van.-õp. R. Karin), Ott Maaten (dots. H. Altrov);

Trompet: Marqus Allik (van.-õp. A. Ots);

Fagott: Peeter Sarapuu (van.-õp. A. Lepnurm);

Puhkpilliorkestri dirigeerimine: Ott Kask (van.-õp. P. Raik);

Laul: Tatjana Abõzova, Mooni-ka Sutt ja Annika Tõnuri (dots. kt. T. Levald), Tiit Aruvee (prof. kt. H. Krumm), van.-õp. L. Tammell), Uku Joller ja Riina Kadaja (dots. I. Kuusk), Taimo Toomast (dots. T. Maiste);

Muusikateadus: Kristel Pappel (van.-õp. M. Vaitmaa), Margit Peil (van.-õp. T. Siitan);

Koorijuhimine: Alla Eenma ja Tiina Riit (dots. kt. E. Oleoja), Ingrid Floss, Celia Rose ja Kersti Tarve (van.-õp. M. Toro), Anneli Kont ja Lenne Mitt (van.-õp. H. Ilja).

Muusikapedagoogika: Tuuliki Aabmets, Piia Kallus ja Siiri Ves-

Ehkki perestroikapolitiika pole seni seadnud kahtluse alla reaalse sotsialismi põhimõtete talade kindlust ega avanud laia teed alternatiivseteks lahendusteks, on ta kohandamise raames teinud võimalikuks olemasolevate saavutuste kriitilise vaatluse. Vaatamata hoiakule taunida kuriteod või konstateerida kriisilukorda, püsib ofitsiaalne kriitika endiselt sotsialismi ideelisel mudelil, mille aupaiste pärineb klassikult, märkamata seejuures, et senine paradigma on ajaproovis kõvasti kannatanud. Paljud praktilised ümberkorraldused majanduses ning poliitikas ei tulene just voolujooneliselt sotsialismi tarkvarast ning nende põhjendamise klassikute uue interpretatsiooni abil on ühtaegu katse varjata ideelist läbikukkumist ning jätta samas tegemata sellest tulenevad poliitilised järeldused. Püüdes seisukohal, et ainuüksi inimeste asend ühiskondlikus tootmises annab ühtedele õiguse hoida arengu ohjaid ja muudab teiste sellelaolised taotlused moraalselt taunitavaks või koguni õigusevastaseks, — nii püsime teel, mis hävitas demokraatia ning on toonud praegusse kriisilukorda. Kui teooria tuletab omandi või sissetuleku suurus, elukutse iseloomust sotsiaalse kuriteo koosseisu, mille minimaalne karistus on inimja kodanikuõiguste kärpimine, siis ei erine niisugune teooria oluliselt sellest, mis õiguste piiramisel juhindub nahavärvist.

Siiski on läbematu teha öeldust kaugeleulatuvaid järeldusi praeguse ametliku poliitilise liini kohta. Olukord on liialt värske, paljuski ebaharvatlik ning vastuoluline. See aga ei takista heitmast pilku avalikule diskussioonile, milles praegu küseb võimu uus ideoloogiline doktriin.

Üheks suunaks selles on ortodoksne dogmaatika, mis püüab taastada oma positsiooni valitseva ideoloogiana. Niisuguse eesmärgi saavutamise näib nõudvat suuri pingutusi, sest koos jõuvõtete keelatuks tunnistamisega saavad selle suuna esindajad loota ainult oma argumentide veevusele. Viimast ei usu nad nähtavasti eriti isegi, sest vastasel korral poleks tarvidust tuua rahvast töökohtadelt kolonnides ja pooleldi käsukorras oma lippude demonstreerimiseks. Peab arvama, et inimesi kodudest pretsioonidele vastaval vajalikul määral välja tuua käib sellel usulahul üle jõu. Poliitiliselt esindab ortodoksset dogmaatikat Interlikumine ja selle sõpruskond Töökollektiivide Ühendnõukogust.

Ehkki sisuliselt õõnes, toetub see suund pikaajalisele ideoloogilisele koolitusele, mille ees tõesajadel pole argumentina kaaluvat väärtust. Niisugune dogmaatika on aldis rõhutama töö headtegevust iseloomu ning sellest tulenevat tööliklassi erilist osa ja õigusi ühiskonnas. Muidugi loevad niisuguse õpetuse preestrid end tööliklassi tõelisteks esindajateks, seega ka volitatuteks hoidma oma käes kontrolli ühiskondliku arengu käigu üle. Sellele suunale ei lähe korda, et praeguse kriisi niisugused ilmingud nagu kõlbmatud masinad, riknevad saagid, käärdalik töö ehitistel, hoolimatus teeninduses, kõik need suured ja väikesed asjad, mida tunne me ajutiste puudustena, pärinevad mitte advokaatide, ajakirjanike, kunstnike või õpetajate, vaid ikkagi otsese töötajate käest. Miks muidu on maailma üks suuremaid riike raskustes kõrgtehnoloogiaga ning kaasaegse tehnikaga, ootab krooniliselt sisse vilja ja maksab nii ühe kui teise eest loodusvaradega, milks kodumaine tarbija eelistab kõikjal importkaupa ning on lakkamatult pahuksis teeninduse ja teenindajatega? Muidugi ei tähenda eelõeldu, et teiste kutsealade esindajad ei annaks põhjust samalaadilisteks ette-

AJALOOISEST VALIKUST

TOOMAS VARRAK II

heideteks, et nende hulgas ei leidu inimesi, kellele langeb vastutus praeguse olukorra eest. Kuid selliste kõrval leidub kõigil kutsealadel inimesi, kelle elufilosoofiaks on oma töö korralik tegemine, kes ei juhindu selles kampaaniast, loosungeist või plaani täitmisest, vaid oma arusaamadest korraliku töö moraalsest ja materiaalsest väärtuste kohta. On häid töönimesi, on ka häid administraatoreid, õpetajaid, insenere. Ei ole vaid kõigile ülejäänutele vastanduvat «lihtsate töönimeste» klassi, kelle olemasolust ja huvidest võiks teoreetiliselt tuletada sotsialistliku ühiskonna juhtimise ainuõiguse.

Teist suunda diskussioonis võiks nimetada «põhimõtetele seisukohtade» liiniks. Sellest ammutavad argumente nii võimufilosoofia kui ka mitmesugused alternatiivideoloogiad, mis majanduslike ja poliitiliste ümberkorralduste käigus nõuavad kohta päikese all. Seda suunda on kokkuvõtvalt raske iseloomustada, sest lahendusi ühtedele ja samadele probleemidele leitakse erinevaid põhimõtteid. Seal, kus ühed peavad õigeks rahvaste enesemääratlemise rakendamist, nõuavad teised rahvaste võrdõiguslikkuse austamist, või kus mõned plaanivad eelarvamuste vabalt pragmaatilisi lahendusi, kardavad teised kallalekippumist pühadele põhimõtetele. Selle liini vooruseks on tema parem püsimine faktide pinnal. Seetõttu tuleb ta arvestada uue võimufilosoofia kujundajana. Ortodoksse dogmaatika šansid ses osas on seotud ainult jõupoliitikaga.

Millises ideoloogilises värvingus me Eesti tulevikku ka ei näeks, on tänaste probleemide lahendamiseks olulised põhimõtted kõrval ka faktid. Need kujutavad endast materjali, millel toimub printsiipide rakendamine. Selline probleemide-faktide vastandamine võib paista kummuline, sest eks probleemid ise olegi faktid. Küllap nii. Kuid ühiskondlikes probleemides omab fakt füüsilise mõõdu kõrval ka sotsiaalset mõõtu. See ei pruugi alati märgatav olla. Eriti siis, kui tema varjamiseks on tehtud teadlikke pingutusi.

Pöördudes tänaste probleemide poole, ei ole raske märgata, et peaaegu kõigi nende juured ulatuvad 1940. a. sotsialistliku pöördeni. Nii majandusstruktuuri, -tasakaalu ning efektiivsuse kui ka ökoloogia ja rahvusprobleem seostub Eestis kõige tihedamalt sotsialistlike ümberkorraldustega, on nende ümberkorralduste tulemused. Kui 1940. a. pöördeliste sündmustele Eestis pani aluse okupatsioon (ja selles pole meil põhjust kahelda), siis ei saa Eesti ühendamisest Nõukogude Liidu koosseisu ning järgnevaidki sündmusi hinnata teisiti kui koloniaalpoliitikat. Vaadeldes pöördega kaasnenud sündmusi sotsialistliku revolutsiooni või ülesehitusena, tunnustame sotsialismi ehitamise võimalikkust okupatsiooni tingimustes. Sellega satume peale muu veel vastuolulisele ametliku doktriiniga, mille kohaselt sotsialismi ehitamine revolutsiooni eksporditulemusena pole võimalik.

Niisiis, 1940. a. sündmustest järgneb paratamatult, et nendega alanud sotsiaalsed, majanduslikud, kultuurilised ümberkorraldused olid esmajoonel koloniaalpoliitika teenistuses

ja alles seejärel võivad kõne alla tulla mingid muud eesmärgid. Seega peame oma tänaseid majandusprobleeme, kultuurisituatsiooni ja muu hulgas ka seda osa venekeelsest rahvastikust, kes on sõjale järgnenud aastakümneil liisandunud ligikaudu 100 000 vene keelt kõnelevale Eesti Vabariigi kodanikule — seda kõike peame pidama koloniaalpoliitika seniseks tulemuseks. Ja seejuures niisuguseks tulemuseks, mida edasi saab kasutada sama poliitika jätkamise instrumendina. Järelikult ei saa nende probleemide lahendamisel lähtuda ainult pelgast füüsilisest tõesajast, et bilanss on tasakaalutu, majandusstruktuur sobimatu või et eesti ja venekeelse rahvusgrupi huvid lahknevad riigikeele ning kodakondsuse küsimuses. Otsides ainult sobivaid tehnilisi lahendusi, jätkame tähelepanemata probleemide sotsiaalse mõõdu, s.o. asjaolu, et need füüsilised faktid on ühtlasi koloniaalpoliitiliste taotluste tulemused, ja tõeliselt seisneb probleemi lahendus mitte ainult bilansi tehnilises tasakaalustamises vms., vaid ka koloniaalpoliitika elimineerimises, enese võitlemises vabaks rahvaks.

Selles seoses on kõnekas fakt, et opositsiooni meie uuele rahvuslikule ärkamisele esindab nähtavalt liidulise alluvusega suurtööstus, kus kandev osa on sõjatööstusel. Muja maailmas öeldakse selle kohta — sõjalis-tööstuslik kompleks. Vaatamata katsele manifesteerida töölistoetust ning päritolu töölisringkondadest, on selle opositsiooni ilmselt sotsiaalseks baasiks ametnikkond nimetatud tööstusharudest ning võimustruktuuridest. Selles võis veenduda, vaadates Interlikumise kongressi sotsiaalset koosseisu.

Niisugused järeldused ei ole suurele osale venekeelsest elanikkonnast loomulikult kerged seedita, neis tuntakse ähvardust, mida seal tegelikult ei ole. Nende tunnistamine on seda raskem, et seni on elatud teistsuguses usus, usum, mida kindlustas ofitsiaalne heakskiit kõrgemalt. Ometi tulenevad sellised järeldused ilmselgetest faktidest, nendest mõddavaatamine, mittetunnustamine või lausa teadmatus ei muuda asjade seisust karvavõrdki. Kuigi tõde on kibe, ei ole ta ometi kibedam kui kogemus, mille eesti rahvale on andnud viimased nelikümmend aastat: laulda laulupidudel kiitust vabadusele ja vabastajatele, olles ise ometi sõltuva rahva seisundis. On heameelne tõdeda, et venekeelse elanikkonna kõikides kihtides, aga eriti humanitaarse intelligentsi hulgas on inimesi, kes ametlikest tõdedest ning puudulikust teabest hoolimata mõistavad seda olukorda ja väljendavad avalikult toetust meie praegusele võitlusele. Kui miski on internatsionalism, siis selline suhtumine igatahes.

Millised ka ei oleks venekeelse rahvastiku kartused, mida seotakse eesti keele ja kodakondsuse vmt. seadustamisega, vähemusrahvaste õiguste tunnustamine ning nende kultuuri jõukohane toetamine Eesti Vabariigi poolt peaks olema praeguste deklaratsioonide kõrval julgustavaks tagatiseks, et eesti rahva võitlus ei ohustanud ega ohusta teiste rahvaste elulisi huvisid Eestimaal edaspidigi. Püssimehed, kes

õõsel hoiatamata inimesi nende vaadete või varandusliku seisundi pärast kodustest kusagile kaugele toimetavad, ei ole kunagi olnud argumentideks eesti poliitilises filosoofias. Aga inim- ja kodanikuõiguste tingimusteta tunnustamist praeguses vabadusvõitluses ei või kuidagi samastada valmisolekuga leppida oludega, millesse eesti rahva on seadnud iseseisvuse kaotus ja mis kujutavad endast koloniaalpoliitika tagajärge.

Üheks koloniaalpoliitika ohvriks tuleb pidada EKP-d ennast. Võib muidugi diskuteerida selle üle, kui iseseisev oli partei 1920.—1930. aastail, kuid ei ole kahtlust, et Eestis leidis siis ning leidub ka praegu pindkommunistlikule liikumisele. Iseloomus, kui tugevaks partei massibaasi võis pidada ajajärgul, mil partei-poliitiline süsteem Eestis oli alles tekkinud. 1920. aastail õnnestus kommunistlikult häälestatud legaalsel organisatsioonidel (koguda avalikel valimistel 5—10% häältest. Varasemaid, sõja ning revolutsiooniperioodi valimisi silmas pidades oli poolehoid kommunistidele madal. See ei anna siiski põhjust arvata, et see madalus on tingitud tagakiusamisest. Peaks olema imestama, et kommunistliku suunitlusega liikumised, sisuliselt EKP variorganisatsioonid, said kohe Vabadussõja järel õiguse osaleda avalikus poliitilises elus. Valge terrori asemel räägib see fakt pigem poliitilisest tolerantsusest.

Eesti Vabariigi viimasel aastakümnel ei ole kommunistide avaliku toetuse ulatusest selget pilti, kuid ilmselt oli see suurem kui need sadakond partei liiget, kes toona moodustasid EKP. Kuidas sellega täpsemalt ka ei olnud, praegu on täiesti ilmne, et 1940. a. pöörde ei kannnud ega juhtunud eesti kommunistid. Kahjuks ei leidunud EKP tollases juhtkonnas mehi, kes oleksid mõistnud, et neis sündmustes võisid kommunistid tõusta küll kailakuju kohale, kuid mitte juhi rolli, kelle käes oleks kontroll sündmuste arengu üle või kel oleks iseseisva otsuse õigus sõlmikisimustes. Sellele kohale tõusmine eeldas automaatselt loobumist iseseisvusest, soostumist instrumendi osaga suurriigi poliitikas omaenda rahva vastu. Hilisema valgust on EKP instrumentalne osa sündmustes niivõrd ilmne, et võib vaid kahetseda, et tollal ei leidunud eesti kommunistide seas mehi, kes oleksid olukorda mitte ainult õigesti mõistnud, vaid ka tõsiselt kaalunud alternatiivi — jätta okupatsiooni kattevarju kahtlane au vabatahtlike südame-tunnistuse asjaks. Tahtmatult tuleb meelde soome kommunistide juhi A. Tuomise olukord Talvesõja eel. Hästi kommunistide käsi niisuguse otsuse korral ei oleks käinud, see on kindel. Aga sellega oleksid eesti kommunistid teinud oma rahvale teene, mis andnuks neile praegu õigusega koha eesti rahva võitluses suveräänuse eest, jätnuks nende ideaalid määratamata kuritegudega, mis sooritati võõra (hea küll, et sõbraliku) võimu teenimisel.

Paraku on küsimuse selline seadmine retoorika. Ideed rahvuslikust suveräänusest pidas tolleaegne kommunistlik dogmaatika kihelkondlikuks piiratuks, mis ainult takistab glo-

baalprobleemide (sh. maailmarevolutsiooni) lahendamist. Niisugune ideoloogia ja sellest tulenev poliitika määras paratamatusega EKP ajaloolise pärandi tänaseks. Seetõttu tuleb praegu võtta vaikselt positsioon, mida kaitsevad teised poliitilised jõud teiste lippude lehvides. Sest senine sotsialism on teinud paratamatuks põhjalikumad ümberehitused ühiskonna sotsiaalses ja poliitilises korralduses ehk perestroika. Viimane ei ole lihtne sanitaarmont — pisut värvi siia, uued loosungid sinna. See on suurem ümberehitus, mille käigus tuleb kontrollida ka senise konstruktiooni kandvate elementide kõlblikkust. Vana tee jätkamiseks ei paista kellelgi, kaasa arvatud EKP, lusti olevat. Ideed on määratud, liikumine ise diskrediteeritud (kuigi sellest kaugeleiki igatüki aru ei saa). Ainsaks eetiliseks šansiks demokraatlikul kommunismil Eestis on möödunu halastamatu revisjon. Ning ausalt võivad seda teha need, kes omavad kommunistlikke ideale, kuid on vabad vastutusest möödunu ees, kelle mõttelised sisaldavad aruande kohustust mitte ainult parteikaaslaste, vaid ka oma rahva ees, ja kellel puudub organisatsiooniline drill, mille ainsaks mõtteks oli sobivate inimeste koolitamine senisele süsteemile. Ainult niisugused inimesed saavad enda peale võtta minevikupärandi korraliku tuulutus. Vastasel korral arenevad asjad vaikselt, aga vääramatult nii, et natslikud kurjategijad otsitakse üles seitsme maa ja mere tagant, aga Kuropatõ, Kuressaare, Bökovnaja jm. massimõrvid jäävadki selgitamata. Kui just mõni ajakirjanik või eraalgatuslik jäljekütt asja oma uurimistega ametivõimudele ebamugavaks ei tee. Viimasel korral püsib oht, et võimud jälgi segavad, nagu Bökovnajas, või siis tõstavad süüdistuse hoopis nende vastu, kes niisuguseid fakte avalikustada püüavad. M. Laari juhtum on viimane. Bökovnaja metsas aga püstitasid võimud 140 000—250 000 stalinlikus tapamasinas hävitatud inimese (asitõendite ning tunnistaja ütlustega tuvastatud) hauale mälestusmärgi, millega seal meenutatakse fašismihvleid (vt. Dagens Nyheter, 5. märts 1989). Või kuidas tuleks hinnata seda, et stalinlikus agressioonis ja terroripoliitikas kannatanud inimesed peavad oma rehabiliteerimiseks pöörduma tollast poliitikat toetanud organisatsioonide õigusjärglaste poole ja et vastupanu õigusvastasele vägivaldale ei kuulu heastamisele? Kas pole hoiatav seegi, et poliitilised seisukohad ja liikumised, mille eesmärgiks on eesti rahva suveräänsete õiguste taastamine, on kuulutatud ekstremistlikeks, võrdseks nendega, kes peata- vads ENSV seadusandluse omis ettevõtteis või ignoreerivad omaenda partei põhilist ülesehituslikku printsiipi — demokraatliku tsentralismi, s.o. demokraatlikult vastuvõetud otsuste kohustuslikkust ka siis, kui need otsused ei meeldi? Ignoreerides seega asjaolu, et esimesed ei ületa millegagi piire, mille on poliitilisele tegevusele seadnud rahvusvahelisel tunnustatud inim- ja kodanikuõigused või konstitutsiooniline seadusandlus, teised aga võivad avalikult esitada poliitilisi pürgimusi, mille eesmärgiks on niisuguste õiguste enam või vähem varjatud piiramine, s.o. tegevus, mida teistsuguste maade või olude korral oleme harjunud kvalifitseerima reaktiivseks või isegi fašistlikuks — kui nad vaid võtavad vaevalks end maskeerida fraseoloogiliselt.

Kokkuvõtteks võiks öelda, et perestroikapolitiika oleks eesti rahvale tarbetu, kui ta ei seaks ühiskondlikke olusid Eestis täiesti uutele, demokraatlikele või sotsialistlikele — kuidas

kellelegi — alustele, kui ta ei tee lõppu olukorrale, mis muutis eesti rahva 1940. aastal uuesti ajaloo objektiks ja võitis võimaluse kujundada oma ajalugu iseseisvana nii suurtes kui väikestes küsimustes, kui ta ei viiks kõrvale teelt, mille suunaks on (suure tõenäosusega) assimileerumine ning eesti kultuuri muutmine surnud kultuuriks. Ei ole vaja pere-stroikid, et sammuda seda teed torkudes. Perestroika ei õigusta selle sõna sisu, kui tema selja taha jääb küll avalikustatud, kuid korrigeerimata ebaõiglus. Viimase tuum meie jaoks seisab Eesti iseseisva riikluse hävitamises, iseseisvuse, mille eest maksid oma vabariigi 15 000 meest Vabadussõjas ning veel mitmekümned tuhanded oma elu või vabadusega vanglaid, laagreis jm. Rahvusvahelise hinnangu sai selline tegevus Nürnbergis. Ei ole alust arvata, et eesti rahvas oma riikliku iseseisvuse kaotusse teistmoodi suhtuks kui saksa agressiooni ohvrid Nürnbergis. Vähemalt seni nähtu ei luba selles kahelda. Kui Nõukogude Liidu poliitiliseks sihtsaks sotsialismi ehitamise kõrval on tõesti rahvusvahelise pinevuse lõdvendamine ja koostöö arendamine rahvaste vahel, siis üheks abinõuks nende taotluste realiseerimisel oleks meie õiguste reservatsioonideta tunnustamine. Ühtlasi oleks see garantii, et perestroikapoliitika lätkeb tähtsust, mida selle sõna semantika kannab, on mõeldud tõsiselt ja mitte katseks äratada uue fraseoloogia või liberaalseerimise varjul entusiasmi endiste maailmapoliitiliste eesmärkide jahtimiseks. Teiste sõnadega, enda õigustamiseks peab ta näitama, et ka suuriõigid õpivad ajalooost veel midagi peale strateegia ja taktika. Pole põhjust mõelda, et riiklikult iseseisev Eesti oleks talistuseks sotsialismi ehitamisele Nõukogude Liidu või rahvusvaheliste suhete normaliseerimisel maailmas. Vastupidi, on põhjust väita, et normaalse majanduspartnerina oleks Eestist rohkem tulu kui koloniaal-territooriumina. Nii nagu on väidetud, et Nõukogude Liidu territooriumi sõjaline okupatsioon hitlerliku Saksamaa poolt oli viimasele majanduslikult hoopis vähem tulus kui oluks kahe maa normaalsed majanduslikud suhted. Rahvusvahelise pinevuse lõdvenemisest üldse ning Balti mere regioonis eriti ei tasu rääkida. See on ilmselge. Sellele arusaamisele jõudmiseks on aga vältimatut meie õiguste tunnustamise kõrval loobumine militaarsete vahenditega teostatavatest suurpoliitilistest ambitsioonidest ning tähelepanu kontsentreerimine omaenda rahva elutingimustele. Kindlasti oleks see positiivseks panuseks eesti-vene suhetesse. Senise kaelamääratud sõpruse, mille tagajärjeks on ühelt poolt hoolimatut ja üleolevat venna venna hoiak ja teiselt poolt resigneerunud eemaletoimbumine või ametlik aupakklikkus ja tänu, asenduksid vastastikusel uudishimul, tähelepanul ja huvidel baseeruva koostööga. Ka selles ei ole mingit kahtlust.

Eestile endale avaks see võimaluse lõpetada doktrinäärsed vaidlused, oma naabrite veenmine, iseenda õigustamine ja kompromissid oma parema äratundmisega — mis võtavad mitte ainult aja, vaid ka intellektuaalse energia — ning asuda juttudele tegude juurde. Tegude, mille vajalikkuses me ise oleme veendunud.

Möödunud nädal tähendas leinapäevi. 14. juunil tähistati seda Tallinnas, 16. juunil Budapestis. Mida see päev tähendas ungarlastele, sellest ajalehes «Magyar Nemzet» 2. juunil avaldatud üleskutse ungari rahvale.

16. juuni 1989 on rahvusliku leina ja mälestuse päev. Sel päeval, Imre Nagyi ja tema kaasmärtrite Miklós Gimesi, Géza Losonczy, Páe Maléteri ja József Szilágyi hukkamise 31. aastapäeval, millest nüüd saab nende piduliku matuse ja poliitilise ülestõusmise päev, me mälestame kõiki neid, kes andsid oma elu 1956. aasta demokraatlikus revolutsioonis ja rahvuslikus vabadusvõitluses isamaa ja vabaduse eest. Me leiname võitluses langenud, välikohtute otsusega tapetuid ja meie maal enneolematu ulatusega poliitilise arvete-õlendamisega raames nn. seaduslikul teel surmamõistetuid ja hukatuid. Me mälestame kõiki märtrid, kelle surnukeha maeti Budapestis ja mujal Ungaris jäljetult kuhugi mahajäetud kalmistunurka või kraavi ja hoiti peidus üle kolme aastakümne.

Omaksed ja võitluskaaslased on aastakümneid asjata nõudnud nende haudade tähistamist, nende põrnu väljaandmist ja inimväärsel moel ümbermatmist või maalikuks tegemist. Nüüd, režiimi sügava kriisi ja osalise ümberkujundamise, kõigi opositsioonijõudude tungiva nõudmise ja rahvusvahelise surve mõjul hakkab see pikki võitlus lõpuks eesmärgile jõudma. Võimud teostasid revolutsiooni viie hukatud juhi surnukeha eks-humatsiooni ja identifitseerimise, annavad vajalikku abi nende matuse korraldamiseks, on avaldanud teiste hukatute lähtekohana vastuvõtava nimekirja ja on andnud lubaduse, et pärast 16. juunit võivad nende omaksed, kui nad seda soovivad, ka neid identifitseerida ja kõigilt väärikalt ümber matta.

Seni aga, kuni nii kaugele jõutakse, sümboliseerib nende põrnu tühi kirst, mille me samuti 301. partsellile matame.

Sändse otsusõ, teivä Võro Keele ja Kultuuri Fondi inemise 28. mail, ku nä otsõva nimme 4.—6. augustil peetavale tähtsõle Võromaa asju arutamise seminõrile. Instituudi nime pakja seleti, et sääne asi om joba mitu kõrda vällä üteldü, ku om kõnõldu Võromaa arõndamise ja uurmise asutusõst. (Kauksi Ülle, «Vikerkaar», 1989, 2; Alan Rein, «Võru Teataja» 11. apr. 1989. a.) Võimalik, et lähembäl aol sünnüski sääne arõnduskeskus vai instituut. Augusti algusõ seminõr või saia ütes sammus sinnä poolõ ja tä tävveliklus nimes võeti parla VÕRO KEELE JA KULTUURI FONDI SÜVÕULIKUUL KAIKAL.

● Mis sääi Kaikal sõs tahtas tetä?

Suvõulikuuli iistkõnõlõjõis omma pallõldu asatundja naase ja mehe Võro ja Setomaalt ja noidõ siäst, kiä omma küll säält peri a parhilla omma kiräniku vai täädüsmehhe Tartu ja Tallinna suuruuulõ vai instituutõ man. Et telugõmise omma kolmõ jakko. 1) «Mi Võromaa rahva täämbõne ja hummõnine päiv». Üles omma lubanu astu Kalle Eller, Toomas Help, Aare Hörn, Kaido Kama, Jaan Kaplinski, Mart Roos, Ants Sild, Veiko Tonts. 2) «Võro kiil» — Ain Kaalep, Kalev Kalkun, Heila Keem. Olev Nagel. 3) «Üldine kultuur ja täädüs» — Ülle Kahusk, Enn Kasak, Janika Kronberg; Madis Kõiv, Erich Kukk, Aivo Lõhmus, Uno Ojala, Ene-Mall Vernik. Kullõjõilõ piäs ka jääma aigu umma arvamiist üteldä. Kõik tüü käü võro keelen.

■ Nädalaleht «Knižnoje Obozrenije» (nr. 22) on 2. juunil pühendanud pool külge Eesti Rahmatuühingu IV kongressile, tuues väljavõtteid K. Lutsu ettekandest, H. Siku, E. Tedre jt. sõnavõttudest.

■ Bakuus ilmus aserbaidžani kirjanduse klassiku Mirzä

LEINA-PÄEVAD

Me kutsume leinatallitusele kõigi hukatute omakseid ja kõiki nende ellujäänud, vanglates vintsatud ja tagakiusamise all kannatanud võitluskaaslast, samuti omal ajal emigreerima sunnitud ungarlaste esindajaid. Katalaagi juures seisavad auvalves mitmesuguste ühiskondlike ja kultuuriorganisatsioonide ning paljude välismaa demokraatlike parteide ja poliitiliste organisatsioonide esindajad. Kohal on rahvusvahelise pressi, raadio- ja televisioonijaamade reporterid. Ungari Raadio ja Televisioon teeb leinatallitusest ja matusest otseülekande.

Kangelaste väljakule Kunstigaleri sammuks ette ülesseatud katalaagi juurde tulevad alates kella 9-st viimset austust avaldama delegatsioonid ja üksikisikud. Leinatallitus ise algab kell pool üks, millest annab pealinnale ja kogu maailmale teada kirikukellade helin. Siis peatugu üle kogu maa kõigis linnades ja külates üheks minutiks igasugune liiklus, kõlaga autosignaallid ja vabrikuvilded. Ja igaüks mälestagu seal, kus ta parajasti on, tummalt märtrid.

Pärast jumalagajätukõnesid vilakse kuus kirstu Rákoskereksturi kalmistule, kus nad sängitatakse omaste ja kutsutud külaliste juuresolekul 301. partsellile maamulda — nüüd juba inimväärselt — igavesele puhkusele. Matustetallitusel loetakse ette 1956. aastal hukatute nimed ja iga nime puhul ühe leegitseva tõrviku kustutamine sümboliseerib suurelt jaolt noori kustutatud elusid. Hingekarjased palvetavad ühiseks ja pühitsevad haudu. Lõpuks leiab aset tuleval aastal

püstitatava mälestussamba nurgakivi panek.

Me palume rahvuskaaslasti austada omaste palvet ja matuse kitsamas ringis korraldust. Järgmisel kahel päeval, laupäeval ja pühapäeval, on kõigil võimalik haudadele lilleid või kalmikuküünlaid asetada.

Rahvuslikul leinapäeval ootavad õhtutundidel eri usutunnistuste kirikud usklikke leinajumalateenistusele. Pimeduse saabudes pangu igaüks aknale põlev küünlal või õlilamp.

Me kutsume üles kogu Ungari elanikkonda: pildagem sel päeval rahvuslikku leinal Osutagem viimast austust kõigile 1956. aasta märtritele. Pangem oma majadele välja rahvus- ja leinalipud, kandkem riietel leinalinte. Ärgem mingem lõbustuskohtadesse, hoidugem igasugusest lõbutsemisest ja käratsemisest, ka selle päeva vaimule sobimatust poliitilistest meeleavaldustest, tänavademonstratsioonidest ja konfliktidest. Ärgu toogu keegi leinatallitusele poliitiliste hüüdlausestega loosungeid või poliitiliste organisatsioonide nimega plakateid! Ainult rahvus- ja musti lippe või siis — leina ülemäalise iseloomu tähistamiseks — linnade ja maakohade nimega plakateid.

Olgu see päev ühe terve traagilise ajastu matmise päevaks. Väljendugem vaoshoitud väärikuse ja ühtsusega oma truudust 1956. aasta revolutsioonile ja tema märtritele ja oma valmisolekut uue, inimlikuma ajastu alustamiseks.

Omaksed: Erzsebet Nagy, János Vészi, pr. Miklós Gimes, Miklós Gimes jun., pr. dr. Ujhlyi Maria Haraszi, Anna Losonczy, Judith Gyenes, pr. József Szilágyi, Júlia Szilágyi.

Ajaloolise õigluse Komitee, Ungari Poliitvanguide Liit, Recski Liit.

Endre Bajczy-Zsilinszky Sõprade Ühing, Noorte Demokraatide Liit, Sõltumatu Väikeomanike, Maatõõliste ja Kodanike Partei, Ungari Demokraatlik Foorum, Ungari Rahvapartei, Ungarimaa Sotsiaaldemokraatlik Partei, Vabariiklaste Klubi, Vabade Demokraatide Liit, Uus Märtsirinne.

Tõikis EDVIN HIEDEL
Honorar «Memento» arvel

Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumile

Ligi pool sajandit ei ole eesti rahvas saanud vabalt — riiklike pühadena tähistada oma rahvuspühi. Seda ebaloomuliku olukorda pole kahjuks suutnud koguutada ka senised kodanike ning nende ühenduste ettepanekud ja pöördumised. Tallinna Koostöötoimkonda liitunud organisatsioonid peavad vajalikuks, et eestlaste tähtsamad rahvuspühad —

24. veebruar — iseseisvuspüha,

23. juuni — Võnnu lahingu võidupüha,

24. juuni — jaanipäev,

25. detsember — esimene jõulupüha,

26. detsember — teine jõulupüha — tunnustataks tööst vabadeks riigipühadeks. Ühtlasi tuleme meelde, et täna on Võnnu lahingu 70. aastapäev.

Tallinna Koostöötoimkonda
ühinenud organisatsioonid

Kas Võromaa instituut? Ei, Kaika suvõulikuul!

● Kiä säändse ülikooli kullõjõis võiva olla?

Kullõjas või nakada egauits, kiä murõtas Võro vai Setomaa asju peräst, elägu tä üts-kõik kon. Nimeline kutsõ saadõtas noilõ Võromaa kuulmeistrettele, kiä Kauksi Ülle mai algusõn saadõtulõ kiräle vasta kirotasõ.

● Kos tuu rahvas nuu kolm päivä eläs?

Augusti algusõn saa viil ilostõ telgen üid olla. Kiä saa, vöt esi telgi ütten. Kellele telgin miildü ei maada, tuu või uma asõmõ tetä Kaika koolimajja.

● Kas leeväkoti piät esi ütten võtma?

Kiä no taht midä errä tetä, tuu või võtta. Lämmi süük saa sääi koha pääl olõma. Süügi-rahvas arvati viis ruublit. Koolilatsõ saava süvvä ilma rahata.

● Kos tuu Kaika om? Kuis sinnä saa minnä?

Kaika om Antsla kandin Haabsaarõ külänõukogu piiren. Liinibussi kääva sinnä ja 4. augustil kell 10 lät Võro Hariduskoonidõ iist buss.

Kaika suvõulikuuli toimkonda saiva säändse inemise: Kalle Eller Lüllemäelt, Aare Hörn Obinitast, Kaido Kama Haabsaarõst, Kalev Kalkun Viitnäst, Arvi Leosk Võrolt, Uno Ojala Viitnäst (eläs Tartun), Konstantin Ojaveer Värskast, Mart Roos Nursist (Tartun), Tiit Sau Ruusmäelt (Lähtel), Ants Sild Mõnistõst (Tallinn), Veiko Tonts Karulast (Tartun) ja Agu Vissel Rõugõst (Tartun).

● Miä tulõ tetä, et mõtsa-ülikooli kullõjas naada?

Huvilisel tulõ anda uma tahtmisest tiidä Võro Hariduskoonidõ Jüri 39. Toda tulõ tetä inne 20. juulit. Kirjja piäs saama nimi, ammõt, kost olõt peri ja kos parhilla elät. Tulõjõide ummi tahtmiisi olõs ka noidõ kirjuga huvitav teedä saia.

KAIKA SUVÕULIKUULI TOIMKOND

Honorari pallõmi saata Võro Keele ja Kultuuri Fondi.

ÕPIKU-KONKURSS

ENSV Riiklik Hariduskomitee ja kirjastus «Valgus» kuulutavad välja eesti õppekeelelga üldhariduskoolide VI klassi inglise keele õpiku konkursi. Konkursi eesmärgiks on välja selgitada potentsiaalsed autorid inglise keele õppekirjanduse koostamiseks üldhariduskoolile. Võistlusest on kutsutud osa võtma pedagoogika- ja filoloogiateadlased, õpetajad jne. Esitada tuleb programmi põhinoetele vastav õpiku käsikiri 1. juuniks 1990. a. neljas eksemplar ENSV Riikliku Hariduskomitee õppe- ja Metoodikakabinetile.

Käsikirjad esitatakse autorite nimeleta, märgusõna tiitellehel. Käsikiri peab olema masinakirjas (standardkiri) kaheintervalliliste vahedega standardmõõdus lehe ühel küljel (28—30 rida leheküljel, 58—60 tähemärki reas). Üks autoripooogen võrdub niiviisi 22 trükitud lehekülje või 3000 cm² illustatsioonidega.

Koos õpiku käsikirjaga esitavad autorid suletud ja märgusõnaga varustatud ümbrikus enda kohta järgmised andmed: perekonna-, ees- ja isanimi, teaduslik kraad, eriala, amet, töökoht, aadress.

Konkursi võitjaid autastatakse: I preemia — 3000 rubl., II preemia — 2000 rubl., III preemia — 1000 rubl. Züriil on õigus üldsumma piires preemiaid ümber jaotada.

Informatsiooni saab ENSV õppe- ja Metoodikakabinetist (Tõnismägi 11, tel. 68 19 31).

ENSV Riiklik Hariduskomitee Kirjastus «Valgus»

PÄRAST ESTOT EESTIS

Tallinnas Eesti Draamateatri väikesel laval ja Haljasas võidi näha kauget toudud küllakostina tantsudraamat «Kaleva». Teos on loodud Eestist pärit tantsijatar Marika Blossfeldt koostöös lavastaja Bonnie Sue Steiniga, toetudes Lepo Sumera muusikale ja «Kalevipoja» ainekile. Etendus võeti soojalt vastu. Pildil: Marika Blossfeldt esinemas.

ÕNNITLEME

GEORG METSSALU,

RAM-i kauaaegne solist ja kooriarist, Eesti NSV teeneline kunstnik. Sai 22. juunil 70-aastaseks.

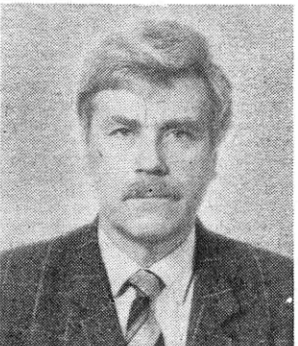
UNO PUUSAAG,

«Estonia» teatri endine balletisolist. Saab 24. juunil 60-aastaseks.

NATALIE LUKASEVITS,

«Estonia» teatri endine balletisolist. Saab täna 50-aastaseks.

ANDRES KOMPUS,

Eesti Kunstifondi direktor. Eesti NSV teeneline kultuuri-tegelane. Saab 26. juunil 50-aastaseks.

TÄNUAVALDUS

Täna kõiki sõpru ja kolleege, kes mind üllatasid ja õnnitlesid.

Teie Eino Baskin

Estica

■ Ungari AB Független Kiadó on välja andnud Juhani Kristjan Tälve (Sirje Sinilinnu varjunime all ilmunud) raamatu «Mõningatest rahvuspoliitika probleemidest», mis ungarl keeles on saanud pealkirjaks «Vesikivide vahel» («Malomkövek között»). András M. Belaffy on teose tõlkinud 1985. aastal Jyväskylä trükitud soomekeelsest väljaandest «Viro ja Venäjä».

■ Minski venekeelne kirjanduslik kuukiri «Njoman» (1989, nr. 5) on lasknud perestroikat ja rahvussuhteid käsitlevale ankeedile vastata ka Jüri Tuulikul.

Saaremaa II kultuuri-päevadelt

«Ei paremat pole kuskil maal kui suisel ajal Saaremaal,» ütles laulusõna. Ja et see tõele vastab, seda on kogenud vist kõik Saaremaa II kultuuripäevades, ühtlasi ka esimeses ülemaailmses saarlaste kokkutulekus osalejad.

Pildidel: vaateid kultuuripäevade ettevõtmistele.

LEMBIT MICHELSONI fotod (ETA)

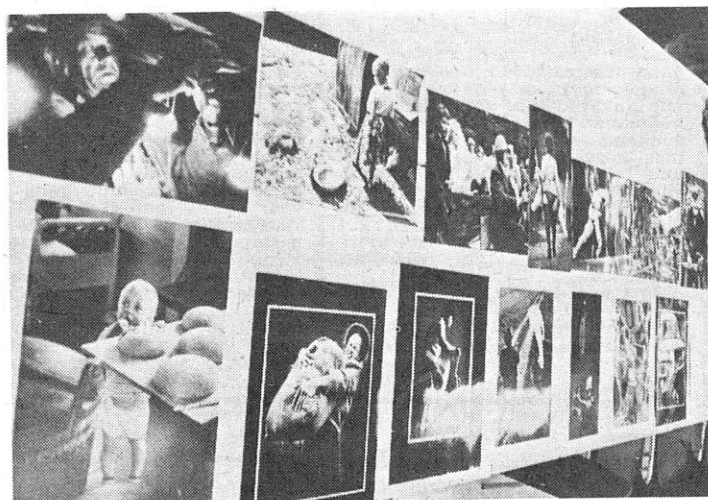
Iga-aastast Soome—Eesti fotovõistlust on peetud 22 aastat. Seekordse Eesti Ajakirjanike Liidu, Soome Fotoklubi Liidu ning ajakirja «Kameralehti» toimetuse ühisürituse kokkuvõtte tehti Helsingis. Kummagi maa 30 pilti hindasid Soome poolt Eino Peräcähti, Leena Ikkala ja Tuomi Kouti. Eesti poolt olid kohal Ivo Valter ja Harald Leppikson. Välja selgitati mõlema maa komplektidest kuue teema parimad fotod ja määrati üldine peapreemia.

Eestlastest tulid kohtadele Lembit Peeqel (kahel teemal), Juhani Lasman (ka eripreemia), Aksel Mägin, Väino Meresmaa ja Arvo Leik. Peapreemia sai tänavu Lembit Peeqel «Kojutuleku» eest.

Pildil: vaade võitjaks tulnud fotodele.

HARALD LEPPIKSON

Soome—Eesti fotovõistlusest

RIIKLIKUS KUNSTIMUUSEUMIS (Weizenbergi tn. 37) on vaadata püsiekspositsioon «Eesti kunst» ja Karin Lutsu 85. sünnipäeva tähistav kunstniku loomingu näitus 27. juunil viimast päeva.

KUNSTIHOONES (Vabaduse väljak 8) Schleswig-Holsteini kunstinäitus.

KUNSTISALONGIS (Vabaduse väljak 6) Mare Mikofi ja Jüri Arraku töde näitus.

DRAAKONI GALERIIIS (Pikk tn. 18) Kai Koppeli klaasi näitusmüük. 24. juunil viimast päeva; 28. juunil avatakse Kohtla-Järve kunsti töde näitus.

TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUMIS (Müürivahe tn. 12) on näitus «Jüri Järvet 70, Eino Baskin 60».

TARBKUNSTIMUUSEUMIS (Lai tn. 17) Aino Alamaa personaalnäitus.

LINNAMUUSEUMIS (Vene tn. 17) on vaadata püsiekspositsioon «Tallinn XVIII ja XIX sajandil», näitused «Fajanss ja portselan», «Kalendrid muuseumi- ja erakogudest», «Vana Tallinn maaildes». «Eestlastest Kanadas».

LINNAMUUSEUMI FILIAALIS (Käsperti 28) näitus Moskva kollektsionääri Vladimir Kozlovi erakogust «Maal, gravüür, graafika». Avatud kl. 10.30–17.30. Suletud esmaspäeval ja teisipäeval.

RAEMUUSEUMIS (Raekoja tn. 4/6) püsinäitus «Kamera ees ja taga» ja Anatol Tribol akvarellinäitus «Moldaavia ja eesti loodusmeelolu» 27. juunil viimast päeva.

KIEK IN DE KÖKIS (Komandandi tn. 1) Soome fotograafi Reijo Porkka fotonäitus «Soomemaa ja soomlased». Meelis Lõki fotonäitus «Murelikud maastikud» ja Aili Jungi vaibanäitus.

LASTE LOOMINGU MAJAS (Kuninga tn. 6) Tallinna 49. keskkooli õpilaste töde näitus.

TARTU RIIGLIKUS KUNSTIMUUSEUMIS (Valmiera tn. 14) Tartu kujutava kunsti kevadnäitus.

Eesti Filharmoonia Kammerkoor

korraldab 1. juulil kl. 12 Väravatornis (Lühike jalg 9) uute lauljate konkursi (info tel. 440 719).

REEDIST REEDEN!

TARTU KUNSTNIKE MAJAS (Vanemuise tn. 26) avatakse täna vabariiklik akvarellinäitus. KIVISILLA PILDIGALERIIIS (Raekoja pl. 18) püsiekspositsioon «Tartu maal».

A. STARKOPFI ATELJEEMUUSEUMIS (Tartu, Viide tn. 2) prof. Anton Starkoppi 100. sünniaastapäeva tähistav ekspositsioon.

O. LUTSU MAJAMUUSEUMIS (Tartu, Riia tn. 38) on püsinäitus O. Lutsu elust ja loomingust. EESTI RAHVA MUUSEUMIS (Tartu, Veski tn. 32) näitus «Rahvakultuuri varamu 80 aastat».

SPORDIMUUSEUMIS (Tartu, Riia tn. 27a «Eesti Laskurliit 1921–1940». Suletud esmaspäeval ja teisipäeval. Ekspositsioonid tel. 3 46 02.

A. H. TAMMSAARE MEMORIAALMUUSEUMIS (Kadriroru, Koidula tn. 12a) nukunäitus, autor Tarja Karell Soomest (Kotka).

NIGULISTE MUUSEUM-KONT-

SERDISAAL (Niguliste tn. 13) on lahti kl. 11–18, kolmapäeval kl. 14–21 (kontserdipäeval kl. 14–18). Suletud esmaspäeval ja teisipäeval. Ekspositsioonid tel. 44 99 03.

ADAMSON-ERICU MUUSEUMIS (Lühike jalg 3) Naima Uustalu keraamika näitus. Ekspositsioonid tel. 44 58 38.

KRISTJAN RAUA MAJAMUUSEUMIS (Raua tn. 8) saab vaadata ekspositsiooni «Kristjan Raua elust ja loomingust». Ekspositsioonid tel. 51 18 81.

RIIKLIKU KUNSTIMUUSEUMI KOHTLA-JÄRVE FILIAALIS (Kultuuripalee «Oktoober») näitus «Olime muuseumis» ja Peet Aeni maalide näitus.

TARTU OLÜKOOLI TEADUSRAAMATUKOGUS (Struve tn. 1) Tartu Kunstiõhingu õppestuudio maalide näitus.

MATKAMAJAS (Raekoja pl. 19) Soome kunstniku Arto Lappalaase skulptuuride ja Sirje Uusbeki töde näitus kl. 11–19, puhkepäev teisipäev ja kolmapäev.

KODULINNA MAJAS (Suur-Kloostri tn. 18) pallastaste maalinäitus ja Imbi Kruuvi tekstiilinäitus. Iga päev kl. 15–20.

TA RAAMATUKOGUS (Lenini pst. 10) Eesti TA Raamatukogule Rootsis elavate eestlaste poolt aprillis 1989 kingitud eesti- ja võõrkeelse kirjanduse näitus. Avatud kl. 9–21.

GALERII «ERF-DECO» (Koidula tn. 11) kuni 10. juulini Epp-Maria Kokamäe akvarellide näitusmüük. Lahti esmaspäevast neljapäevani kl. 16–20.

SAKSI KIRIKU arhitektuurivõistlus

Nõmmküla kolhoos koos Eesti Evangeelse Lüuterliku Kiriku, ENSV Ehituskomitee ja Arhitektide Liiduga kuulutab välja lahise anonüümse arhitektuurivõistluse Saksi kiriku ideekavandi saamiseks.

Võistlusest on kutsutud osa võtma eesti soosi arhitektid kogu maailmas.

Parim võistlustöö võetakse kiriku ehitusprojekti aluseks. Võistluse tähtaeg 13. november 1989.

Võistlejail tuleb kavandada väike, 150 kohaga külakirik koos kõigi vajalike abiruumide ning kirikuõpetaja korteri ja kirikukantseleiga. Võistlustööga tuleb esitada ka Saksi küla planeerimisettepanek.

Võistlustingimusi saab Arhitektide Liidust, Tallinn, Lai 1. 29.

AUTASUSTAMISI

○ Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu aukirja pälvis kauaaegse kohusetruu töö ja aktiivse osavõtu eest ühis-kondlikust elust Eesti NSV Ministrite Nõukogu Asjavalitsuse keskkonnakaitse ja looduskaitse osakonna juhataja asetäitja, Eesti NSV teeneline looduskaitse Vello Linnamägi.

ENSV RIIKLIK FILHARMOONIA

RAKOJA SAAL: reedel, 23. VI kl. 19.30 esinevad Hannes Altrov (klarnet) ja Peep Lassmann (klaver); reedel, 30. VI kl. 19.30 esineb Arvo Leibur (viulil), klaveril Lauri Väinmaa.

NIGULISTE: laup., 24. VI ja pühap., 25. VI kl. 11.30 muuseumi muusikatund, esineb Ines Mäldre (orel), kavas Bruhns, Blow, Alain, Purcell, Lübeck, Franck; kolmap., 28. VI kl. 19 esinevad Marje Tralla (metosopran) ja Kristiina Hoidre (orel), kavas Händel, Bach, Mozart, Caccini, Buxtehude.

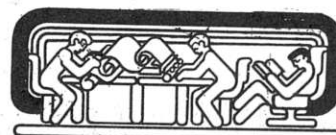
AJALOOMUUSEUM: teisip., 27. VI ja pühap., 2. VII kl. 18 Maret Kristal tantsudraamas «Hingemaa» (II osa), pääsmed müügil Filharmoonia kassas ja Ajaloomuuseumis.

RAKVERE TEATER

Pühap., 25. VI kl. 20 «Kosjaviinad» (Rakke mäel); esmasp., 26. VI kl. 20 «Kosjaviinad» (Aegviidu vabaõhulaval); teisip., 27. VI kl. 20 «Kosjaviinad» (Tolla Orul); kolmap., 28. VI kl. 20 «Kosjaviinad» (Keila laululaval); neljap., 29. VI kl. 20 «Kosjaviinad» (Türi laululaval).

TALLINNA LOOMAAED

Avatud iga päev kell 9–19. Loomaaed asub Paldiski mnt. 145 (trollid nr. 6, 7 ja 8, Zooteaust). Ekspositsioonide tellimine tel. 59 98 55.

KIRJANDUSUUDISEID

USA

PULITZERI AUHINNAD

Tänavu pälvis Pulitzeri auhinna ajakirjanik ja dokumentaalteoste autor Neil Sheehan Vietnamiraamatu «A Bright Shining Lie: John Paul Vann and America in Vietnam» eest, mida autor oli kirjutanud kuuestel aastat. Dokumentaalkirjanikuna sai Neil Sheehan tuntuks 1971. aastal, kui ta «New York Times» kaastöölisena avaldas Pentagoni salased, Vietnamis sõda puudutavad dokumendid.

Auhinna parimate välismaaaineliste reportaažide eest said Bill Keller «New York Times» Nõukogude Liidust kirjutatud materjalide eest ja «Washington Post» kaastööline Glenn Frankels kirjutistega Israelist.

Elukirjanduse Pulitzeri pälvisid luuletaja Richard Wilbur, prosaist Anne Tyler ja draamakirjanik Wendy Wasserstein. Parimaks biograafiliseks teoseks tunnustati Richard Ellmansi raamat Oscar Wilde'ist. Ajaloo teose auhind läks ajakirjanik Taylor Branchile Martin Luther Kingi elu käsitleva raamatu eest.

Betti Alver

Must vari ilmutas end Betti Alveri luules esmakordselt üle 30 aasta tagasi. Poetessi viimases kogus «Korallid Emajões» võitis see võimuka kuju Must Vari. Tänavu varakevadel tihenes see halvaendeliselt kirjaniku tähetoa kohale Koidula tänavas. Põliselt eluerk laulik vaibus peaaegu liikumatult haigevooidisse. Nüüd ei astu luuletaja enam oma elu hingemaal. 23. novembril 1906 Jõgeval sündinud Betti Alver suri Tartus 19. juuni koidu eel. Oleme kaotanud oma luuletajaist suurima ja auväärsima pärast Marie Underit.

«Meie matk on raske, külmend rada reetlik,» aitas Betti Alver noore lüüriku 1936. aastal. See aimus osutus tõeks ehmatavalt suurel määral. Elu kohtles Betti Alverit rohkem karmil kui heldel käel. Oma püha kunsti ustava teenrinn oli ta argihüvedest vähe hoolides ometi õnnelik, kuni ta juurest kisti abikaasa Heiti Talvik ning sunniti «kottipimedasse läbi leeteluha». Vaevalt toibuma hakanud, ruduti temagi maafasa ning ta nimi püüti mitmeks pimedaks aastaks ametlikult kirjandustegevusest. Ainult heade sõprade toel suutis Betti Alver siis püsida ja leida olemismõtet Kreutzwaldi saksakeelsest kirjajahetust tõlkides.

Silmapiiri heledamaks muutudes asus ta varasest noorusest armsa Puškini «Jevgeni Onegini» eestindamisele, mis samuti kestis aastaid. Imetlusväärt on, et lõpuks jätkus tal jõudu tulla ka hoopis uue luulega ning anda rikkalik liisa nooremas eas loodule.

Kõrgeimal määral eetilise isiksusena ei kaevanud Betti Alver kunagi saatuse üle, vaid püüdis mõista ka ülekohutusi, nõudes samas ikka ja alati hinge puhtust ning valvates rangelt oma enesevääriskust. Ta oli täiesti andunud kunstile, kuid rohkem kui kunstist armastas ta kõnelda elust, teades hämmastavalt põhjalikult kõike, mis toimus Eestimaal ja avaras maailmas. Kõigele elas ta erutatult kaasa. Vahet sedakaudu avanebki saladus, miks Betti Alver nõudlik ja peen värsikunst on samas nii eluküllane ja rikas.

V. Väljas, A. Rüütel, I. Toome, M. Tiitma, A. Soidla, V. Beekmann, G. Ernesaks, A. Hinf, L. Hainsalu, J. Jaama, A. Kaalep, J. Kaarma, A.-E. Kerge, T. Koldits, J. Kross, P. Kuusberg, J. Kärner, T. Laak, M. Leosk, R. Maran, T. Mendelson, K. Merusk, M. Mikiver, K. Muru, M. Müür, E. Põldroos, P.-E. Rummo, J. Rääts, A. Saunanen, O. Saveli, E. Soo, L. Sumera, D. Vaarandi.

Hüvastijätt täna kell 11 Tartus Peetri kirikus. Leinatähtsus kell 12. Mulda-sängitamine Vana-Jaani kalmistul.

Matusekomisjon

OLI JA ON

● Pühapäeval, 25. juunil kell 12 on Tahkurannas president Konstantin Pätsi ausamba taasavamine. Ausammas taastati Eesti Muinsuskaitse Seltsi algatusel ja eesti rahva kandel. Pidulik sündmus algab rahvusliku heiskamise ja Tartu Akadeemilise Meeskoori esinemisega. Seejärel on kavas Eesti Muinsuskaitse Seltsi esimehe Trivimi Velliste kõne ja mälestussamba pühitsemine (Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku peapiiskop Kuno Pajula ja Eesti Apostliku Õigeusu Kiriku preester Ardalion Keskküla), Pärnu Muinsuskaitse Seltsi presidendid Eduard Rajari ja Pärnu Rajooni RSN TK esimehe Rein Kirsi sõnavõtt, tervitused korporatsioon «Fraternitas Estica» esindajalt, Lätist, Leedust, Soomest jt. Järgneb Matti Pätsi kõne, Eesti hümn, pargade ja lillede asetamine ning rahvusliku langetamine.

● 20. juunil saatis meie üldsus viimase teekonnale riigitegelast, pedagoogi, kirjaniku ja publitsisti, Eesti Teaduste Akadeemia liiget, parteiveterani Eduard Pälli. Poliitharidusmaja saalis olid lahkunuga tulnud hüvasti jätta partei- ja nõukogude töötajad, sõja- ja tööveteranid, teadlased, üldsuse esindajad. Auvalves seisid teiste hulgas seltsimehed V. Väljas, N. Ganjušov, E.-A. Sillari, M. Tiitma, A.-B. Upsi, A. Soidla, Leinatseremoonial kõnelesid Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees A. Rüütel jt. E. Päll sängitati mulda Metsakalmistul.

● Igale aastal määrab maestro Gustav Ernesaks asutatud Eesti Koorimuusika Fondi juhatus preemia parimale dirigendile, heliloojale või koorile eelmise aasta loominguga või elutöö eest. Fond asutab ka stipendiumi muusikadengitele, toetab enesetäiendamist ning osavõttu kõikvõimalikest koorimuusika üritustest nii kodu- kui välismaal. Fondi juhatus otsustas oma viimasel koosolekul määrata preemia Richard Ritsingule. Juhatus arvestas otsuse tegemisel R. Ritsingu pikaajalist aktiivset tegevust Eesti koorimuusika arendamisel.

● Eesti Looduseuurijate Selts korraldab 1. ja 2. juulil Haapsalu rajoonis Puhtus seltsi üldkoosolekut (loodusvaatluste) XXIII vabariikliku kokkutuleku. Laupäeval, 1. juulil kell 11.30

on Puhtu Ornitoloojaajama ettekan- de koosolek, millele ütleb avasõnad Hans Trass. Ornitoloojilistest uurimis- tööst Puhtu Ornitoloojaajamas rää- gib Jüri Keskaik, haruldastest tai- mekooslustest Eestis Aino Kaldal, tee- mal «Kas linnel jääb vähemaks?» And- res Kuresoo jne. Õhtupoole saab teoks jalgsimatk Puhtulail, kell 21 on lõk- keõhtu. Pühapäeval, 2. juulil on ka- vas jalgsimatk Laelatu puksiidule.

● Hiiu maal oli Eesti kalurikolhooside järjekordne taidlusfestival «Hõbedane meri '89». Sellest võtsid osa kõik 8 kalurikolhoosi ja Tallinna kalakombi- naadi isetegevuslased. Festivali finaali- loks kujunes «Hiiu Kaluri» taidlajate esinemine. Lavale toodi Arved Hauki ja Vaapo Vaheri loodud rahvalik muu- sikal, mis soojalt vastu võeti.

● Kirjastuse «Eesti Raamat» publitsis- tikavõistluse laekus 27 tööd. 2. juulil ot- susega sai I preemia (1000 rbl.) Paa- vo Kivine («Patriotlike memoriaal»), II preemia (500 rbl.) Sirje Ruutsoo, Rein Ruutsoo ja Andres Tarand («40 kirja lugu») ning Jaan Ellen («Kõik põhjata kaevu»), III preemia (500 rbl.) Ene Hion («Minu ema»), Viljo Anslan («Kombinaat tegutses») ja Va- lev Mirtel. Ergutusauhind (100 rbl.) anti Bernhard Viidingule («Mina noor Eesti mees»), Tiit Läänele («Sport») ja B. Viidingule («Metsavenna elu»).

● Tallinnas kirjutati alla koostööpro- tokollile Eesti Folkloori Seltsi ja Soome Rahvamuusika Liidu vahel. Leping näeb ette lektorite, pillimeeste ning in- formatsiooni vahetamist, samuti ühis- ürituste korraldamist. Meie poolt kir- jutatud protokollile alla seltsi esimees Ingrid Rüütel ja aseesimees Alar Oja- loo, Soome poolt esimees Tapio Raut- kari ning sekretär Päivi Utraiainen.

● 20. juunil lõppes kolm nädalat kest- nud Eesti Rahva Muuseumi, Udmurdi Koduloomuseumi ja Ungari Etnograa- fiamuuseumi ühisekspeiditsiooni Lõuna- Udmurtiasse. Väikese käiguks tehti peamiselt video- ja filmivõtteid udmur- di kevadsuvisel püha gersõd palvus- päevadel. Ekspeditsiooni üldjuhataja oli Eesti Rahva Muuseumi direktor A. Peterson, muuseumist osalesid ekspe- ditsioonis veel kunstnik A. Enhiel, operaator A. Lintrop ja fotograaf A. Luud.

UUSI RAAMATUID

IGAL PUUL OMA JUUR.
Murdetekste Jakob Hurda kogust.

Jakob Hurda 150. sünniaas- tapäevale pühendatud kogu- mik annab läbilõike eesti kee- leteadlase ja folkloristi (1839—1907) vanavarakogust. Siin leidub korrespondentide poolt eelmisel sajandil murdekeeles kirjutatud jutte, pärimusi, aga ka murdekirjeldusi ja murdesõnade loendeid kõigilt meie keele murdealadelt. Kogumik koosneb osadest: «Kirderannikumuure», «Saar- te muure», «Läänemuure», «Kesemuure», «Idamuure», «Mulgi muure», «Tartu mu- re» ja «Võru muure». Varus- tatud aine- ja tüübiregistriga, korrespondentide nimekirjaga ning saksa- ja venekeelse re- sumeega. Koostanud K. Peebo

ja J. Peegel, kujundanud P. Luhtin. Kirjastus «Eesti Raamat», 1989. Trükiarv 5500. 336 lk. Hind 1.80 rbl.

PAAR SAMMUKEST EESTI UURIMISI XII. Jakob Hurda

Järjekordne artiklite kogu- mik sisaldab kümme kogu- murumist, mis on pühendatud Jakob Hurda 150. sünniaas- täpäevale. Autorid: Rudolf Põldmäe, Mare Kõiva, Aldo Käs, Otilie Kõiva, Kadri Pee- bo, Eda Kallme, Pille Kipper, Mait Hilemäe, Mart Laar. Ja- kob Hurda enda sõna esindab

KIRJANDUSE UURIMISE TEED. 150. sünniaastapäevaks.

tema avaldamata artikkel «Mõni sõna rahu edendamiseks Balti kodumaal» allika publikatsioonina. Resümee vene ja saksa keeles. Kunst- lisele kujundanud V. Toos. ENSV TA F. R. Kreutzwaldi nimelise Kirjandusmuuseumi väljaanne. Kirjastus «Eesti Raamat», 1989. Trükiarv 3000. 132 lk. Hind 1.90 rbl.

TEADUSE AJALOO LEHEKOLGI EESTIST. VII kogumik. GEOGRAAFIA ARENGUST EESTIST.

Kogumiku juhatab sisse Herbert Viidingu artikkel «Geoloogia arengu kontsept- sioonist Eestis». Aasa Aaloe, Karl Mürsepp, Helju Hein- salu, Rein Einasto, Hubert Matve, Linda Kongo, Karl Orviku, Arvo Rõõmusoks, Anto Raukas, Reet Tiirmaa, Elvi Tavast ja Marino Talfelt käsitlevad meie olulisemate maa- varade teadusliku uuri- mise ja kasutamise ajalugu, samuti on antud nende üle- vaateid meie tuntumate geo-

loogide teaduspärandist. Il- lustreeritud fotodega. Resü- meed vene ja inglise keeles. Kunstiliselt kujundanud E. Järvi. Eesti Looduseuurijate Seltsi, Eesti Teaduste Aka- deemia juures Teaduse ja Tehnika, Filosoofia ning Aja- loo Nõukogude Rahvusliku Ühenduse Eesti Osakonna ja Geoloogia Instituudi väljaan- ne. Kirjastus «Valgus», 1989. Trükitud 600 eks. 176 lk. Hind 2.70 rbl. Tellitud.

EX ORIENTE. Tõlkekogumik. «Loomingu Raamatukogu» 16/17 (1636/1637).

1988. taassatatud Eesti Akadeemilise Orientaalselti sisaldab kaks artiklit ja lugu: «Ületava mõistmise sü- dasuutra» (sanskriti keelest tõlkinud ja seletavalt märku- sed kirjutatud Linnart Mäil), «Nala lugu» (sanskriti keelest tõlkinud ja kommenteerinud Mart Läänemets), «Zhuang zi, kolm peatükki raamatust» (tõlge hiina keelest ja mär- kused Jaan Kaplinski), «Mat-

suo Bashō, Kashima retk» (tõlge jaapani keelest ja sel- litused Rein Raualt), «Kons- tantin Balmont, tsüklist «In- dia rohud»» (vene keelest tõlkinud ja kommenteerinud Olo Valk) ning «Leibniz ja Hiina» (ladina keelest tõlki- nud ja kommenteerinud P. U.). Koostanud ja sisseju- hatuse kirjutatud Jaan Kap- linski. Kirjastus «Perioodika». Trükiarv 23 000. 64 lk., hind 40 kop.

100 AASTAT KARSKUSLIHKUMIST EESTIS. 1889—1989.

Brošüüris tutvustavad Eesti karskusliikumise ajalugu ja tänapäeva ENSV TA Ajaloo Instituudi teadur Ellen Karu, ajaloodoktorid Lembit Raid ja Jüri Ant ning Eesti NSV Vabatahtliku Karskushingujuhatuses esimehe asetäitja Erki Silvet. Eessõna kirjutat- nud ühingu juhatuses esimehe esimehe asetäitja Urve Elmi, koostanud E. Silvet, kujunda- nud Agnes Kruusmägi. Illus- treeritud ajalooliste fotodega. Kirjastus «Eesti Raamat», 1989. Trükiarv 5000. 104 lk. Hind 40 kop.

Edgar Arro. KOORILAULE. Эдгар Арро. ХОРОВЫЕ ПЕСНИ.

Eesti NSV rahvakunstniku Edgar Arro (1911—1979) koorilaule kogumikus on aval- datud 20 laulu segakoorile, 20 naiskoorile ja 12 meeskoorile. Siin on ka mitu seni trüki avaldamata koorilaulu, nagu segakoorile mõeldud «Ära suri suuri kuuse» (rah- valuule), «Nüüd ma tean» (J. Kross), «Mu kodu» ja «Püha- järve pildid» (A. Suunan), «Napp» (rahvaluule), «Üle kol- lase liiva» (A. Siik) ja «Mee- lespea» (L. Hainsalu). Samuti «Seitse silpilaulu» ja «Laulud

poistest» (rahvaluule) nais- koorile ning «Kodumaa» (H. Muller), «Võta mind lehtede varju» (V. Luik), «Õdangu laul» (H. Vismann), «Naise- võtt» ja «Laul» (H. Runnel), meeskoorile. Vene keelde tõl- kinud M. Lapissova, V. Rus- kis, J. Dolmatovski ja L. Smirnov. Koostanud ja saate- sõna kirjutatud Raimund Lätte, kujundanud Anneli Aarma. Kirjastus «Eesti Ra- mat», 1989. Trükiarv 600. 176 lk. Hind 3 rbl.

ÕPILASTE KODU-UURIMISTÖID 12. Mitme aja inimesi.

Sisaldab 9 õpilastööd 20. vabariikliku koolinoorte kodu-uurimiskonverentsil et- tekantud 173 õpilasuurimis- test. Alapealkiri «Mitme aja inimesi» viitab kogumiku see- kordsele temaatikale. Kogu- miku avalooga märgitakse Jakob Hurda 150. sünniaas- täpäeva. Sellekohane töö on Otepää keskkooli XI klassi

õpilaselt Piia Roosbaumilt «Jakob Hurt Otepääl (1872—1880)». On õpilastööde õpet- ajatest, kodukandist võrsunud teadlastest, kunstnikust, näit- lejast jt. Illustreeritud foto- dega. Eesti NSV Noorte Uuri- rimismaja väljaanne, 1989. Koostanud Laine Linnus. Trü- kiarv 1000. 110 lk. Hind 40 kop.

«TALLINN» nr. 3.

Suvisel numbril proosaveer- gudel on lugeda K. Ristikivi jutte, mis on vene keele tõlki- nud N. Bavina. Peale selle veel M. Muti jutt «Armuke- sed» (tõlk. T. Teppel), Kimbu- kese L. Tungla värsse on tõl- kinud V. Levanski. Avaldatud on pikem jututajamine Pärnus elava nimeka luuletaja David Samojlovi, Lisaks veel pea- tükk tema memuaaridest ja mõned luuletused. J. Rebasse artiklis on juttu rahvussuhe-

test ja eestimaalaste huvide ühtsusest. H. Vainu kirjutis on pühendatud Baltimaade arenguolule ja eriti viimase aja sündmustele Eestis. A. Juske artikkel räägib eesti kunstist aja peeglis. Seda il- lustreerivad värvtrüki maal- lereprod. E. Jansen kirjutab Jakob Hurdast ja rahvaluule kogumist. Peale selle ret- sensioone, kroonikat ja rub- riik «Estica». 136 lk., hind 60 kop.

«KEHAKULTUUR» nr. 12.

Dialoog on seekord Lembit Ulfaskiga. V. Vaher — L. Ulfsak on pealkirjastanud oma vestluse «Hälli publikust». K. Arusoo kirjutab «Totaalse

spordi hiilgusest ja viletsu- sest». R. Hurt — «Profid Linnahallil lavas», O. Karikok «Reisil lähe taha» jm. 32 lk. Hind 40 kop.

LOODUSLIKUD PROTSES- SID JA INIMÕJU EESTI MAASTIKES.

Eesti väljapaistva geograa- fi Eduard Markuse 100. sünniaastapäevale pühendatud nõupidamise ettekannete lü- hikokkuvõtte. Resümee vene keeles. ENSV Tallinna Bo- taanika, TRÜ, Eesti Geo- graafia Seltsi ja Eesti Loo- duskaitse Seltsi väljaanne, 1989. Trükiarv 500. 96 lk. Hind 1 rbl.

P. Bogovski, G. Loogna, M. Rahu. VÄHK — PÕHJUSED, LEVIK, PROFILAKTIKA.

Raamatus antakse ülevaade pahaloomuliste kasvajate tek- kepõhjuste ja arenemismeh- hanismide nüüdisaegsetest seltsukohadest. Kirjeldatakse kasvajate registreerimist ning statistilise ja epidemioloogil- lise uurimise meetodikat. Kompleksset käsitlustakse in- dividuaalse ja ühiskondliku profülaktika küsimusi, antak- se juhiseid enesejälgimiseks. Kaane kujundanud R. Rea, Kirjastus «Valgus», 1989. Trü- kiarv 10 000. 304 lk. Hind 1.50 rbl.

VANA TOOMAS 1989/I.

Aasta olulisemaid sündmusi kokkuvõtva ja kommenteeri- va kogumiku on soome kee- le tõlkinud Anni Muravin ja Kulle Raig, koostanud Ivar Sinimets, kujundanud Piret Niinepuu. Kirjastus «Perioo- dika». Trükiarv 5500. 32 lk. Hind 1 rbl.

В. С. Белькинд. ХУДОЖЕ- СТВЕННАЯ ПРОЗА А. С. ПУШКИНА (ПОВЕСТИ И РО- МАНЫ). Лекции для студен- тов заочников.

E. Vilde nim. Tallinna Peda- googilise Instituudi väljaan- ne, 1989. Trükiarv 299. 52 lk. Hind 15 kop.

Imbi Kull. MUUSIKATEOSTE VORMI ANALOOS.

Õpik on mõeldud õppeasu- tustele, kus muusikalistes vormides analüüsi õpitakse esma- kordselt. Aine omandamisele aitavad kaasa noodinäited. Kaas: L. Krusta, E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Insti- tuudi väljaanne, 1989. Teine trükk. Trükiarv 300. 160 lk. Hind 85 kop.

I. Gussak, H. Gussak, R. Teesalu. SÜDAME RITMIHÄI- RETE KLIINILISED ASPEK- TID. TRÜ. 1989. 500 eks, 154 lk., hind 30 kop.

TAHTPÄEVAKALENDER RAAMATUKOGUDELE. Kirjan- dusnimestik 1989 II. Juuli- detsember. Eesti Rahvusraa- matukogu väljaanne. Kaane kujundanud P. Urton. Trü- kiarv 1600. 108 lk. Tasuta.

«HORISONT» nr. 6.

Annab ülevaate toimetuses peetud vestlusringist «Scien- tia Estonia: Milline on oma tee?», kus kõneldi kodumaise teaduse hetkesisust, tuleviku- väljavaadetest, eestlase keemikand. Hele Martinsoni sulest kirjutis Eesti teaduse suursuunist Paul Kogermanist. Ilmar Pällilt intervjuu Evald Laasiga «Avameelselt aja- loost», Ingvar Luhaääralt kõn- eluse seksevolutsioonist Läänes. Numbrist leiame veel leheküljed «Ühe kaitsetu kait- seks» (biol.-kand. Loit Rein- tam), «Piibel kultuurifeno- menina» (usuteaduse magis- ter Toomas Paul) jt. 38 lk. Hind 50 kop.

«AJA PULSS» nr. 11.

Ajaloo professor Jüri Ant kõneleb viidaka info kõve- rast teest, seoses juubeliga vestleb Eri Klasiga Ebbal Rõi- gas («Edu on olnud mu vas- tu lahke»). Nooremteadur Juhan J. Kahk kirjutab tee- mal «Valged laigud NSV Liidu ja Soome suhte ajaloo», Linda Kangur teemal «Viru- maa fond. Mis ja milleks?». Edasi loeme lehekülgi «Kui- das Josip Jossifiga tulla läks» (järgneb) jm. 32 lk. Hind 40 kop.

«EESTI LOODUS» nr. 6.

Avaldab paarikümne kir- jatükki, nende seas Laimdota Truusi, Tiina Ksenofontova ja Kalevi Kulli «Kas lase- me puistitudel lõplikult hävida», Udo Margna «Antotsüaanid — looduse värvipalett alus», Viivi Ruskaga «Kas Eesti kli- ma hakkab muutuma?», vest- lusring «Mahepõllumajandus — ei või jaa?», järelmõtteid jm. 64 lk. Hind 50 kop.

«EKRAAN» nr. 5.

Tutvustab juunis linastu- vaid filme, nende seas ka Riia stuudio «Põrdepunkti» («Lembit Ulfaskiga filmist «Põrdepunkt»). Sisaldab ka veerud «Juubilar on Peeter Tooming» (René Rekand). 16 lk. Hind 30 kop.

ÜKSILDASE LITATA MOTISKUUSED

Milline rõõmustav uudis — ma olen rehabiliteeritud! Tõend on mul käes (nr. 8803). Ma vist rääkisin teile, kuidas minust 25. märtsil 1949 kolmeaastaselt rahvavaenlane sai? Nüüd aga olen ma, armastad lugejad, nii mõnegagi teist üleöö ühiskonnaredelil ühe pulga peale sattunud. Elagu vabadus! «Allons, enfants de la Patrie...» («Kauem raudu me kanda ei taha...», H. Pöggelmanni tõlge).

Mis siis nüüd minust saab? Teadmatus pureb mu hinge samavõrd kui A. Rimbaud'i mõõdunud sajandil: «Keda siis nüüd uskuda? Millist looma kummardada? Millist pühapil- ti rünnata? Kelle südant pu- rustada? Millist valet varja- ta? Kelle veres supelda?»

Väljendun arusaadavamalt. Kuhu siis nüüd oma tõendiga tõtata? Kelle nina alla seda toppida? Kui palju kompen- satsiooni nuruda? Millises sa- bas ette trügida? Kus kohas lõunatada? Millises haiglas end ravida? Missugust tuusi- kut lunida? Millises sanatoor- iumis puhata?

Eks nüüdsest ole mulle val- la ka formaalsed ja muud ühiskondlikud organisatsioo- nid. Millisesse parteisse astu- da? Millist rinnet toetada? Millise liikumisega ühineda? Kelleks lasta end valida? Ke- da välja vilistada? Kellele hõissa karjuda? Kelle ees pu- geda? Millist lippu lehitada?

Agas enesetunne on hea. Hingata on kerge. Demokraa- tia briis täidab mu kopsu. Mõõdunud kindumused tun- duvad tühistena. Senine ar- mastuse objekt tuleb peast välja visata. Ees on helge tu- levik. IME! Niisiis teele! Rän- nak, kerge seljakott, õitsvad aasad, haljendav Virumaa, mahe tuul, rõõmus meel, täis kõht. Kõikjal paistab kõrvu õrn emakeel. Suhlkrutalongid, pesupulber, seep, purgisupp, vorst nimega «Koerarõõm», süldikomplekt — kõigest sel- lest, mis veel hiljaaegu täitis ja laastas mu elu, olen ma nüüd vaba. Ma ei ihalda enam Kuuba päritoluga rohelist maitsetuid apelsine. Rublane valgumari ei pane enam mu suud vett jooksuma. Hüvasti, viljakohv, petipim, veega pooleks õuna-viinamarjajook, supikondid, verikäkk, kauplu- sest ostetud «Kodune» hakkli- ha. Mind ootavad paremad päevad. Head teed selle sõna mõlemas tähenduses ning jätku leivale!

Minuga on asjad ühel pool, kuid mõelgem ka teistele. Oli ju ka neid, keda ei repressee- ritud. Leidus ka peresid, kelle liikmetest ei sattunud kedagi ei siia- ega sinnapoole. Mis saab nendest? Rahvusvahelis- te suurürituste korraldamine Tallinnas võtab neilt viimsegi liharaasukese. Taimetoitlaseks hakkamine ei tule kõne alla- gi, sest pole piisavalt taimi. Mis siis veel saab, kui üle- maailmsed ESTO-päevad Tal- linna üle tuuakse?

Kui nüüd rubla konverteeritavaks saaks, siis oleme mui-

dugi päästetud. Arutagem ühi- selt, kuidas aga seni valuuta- ressurse rikastada. Üksnes prostituutide, nende Maarja- maa tublide tütarde töökusele lootma jääda me ju ka ei saa, kuigi, nagu te juba minu eel- mistest ütmõtetest lugesite, nii mõnigi neist teenindavat oma 10–20 klienti päevas. Eelmine kord oli juttu ka AIDS-ist ning meie saavutus- test selles vallas. Vastavate konsultatsioonipunktide ava- mine rikastele välismaalastele viiks meid otse teed maailma- turule. Kindel on see, et just teaduse eksport on kindlaim garantii olukorrast pääsemis- sel. Kuulake, mida ma luge- sin ajakirjast «Noorus» nr. 5 leheküljelt 29:

«Teadlane R. P. Tartu ra- joonist oli aastaid tagasi ar- meeteenistuses meedik. Tähel- danud homoseksualismi voha- mist väeosas, asus ta selle pahega käskkämmusse. Koos juhtkonnaga püüti leida mingi ühine lahendus. Lahendus leiti. Väeosas paigutati loomi. Esialgu olid need teenistus- koerad. Ja nüüd ma tsiteerin: «Poole aasta pärast olid meil väeosas kassid, küülikud, ka- lad, papagoid, kilpkonn. Suh- ted noormees- vahel võtsid üha parema ilme.»

Autor väidab, et noormees- test keegi zoofiil polnud. Seda

enam. Nüüd tuleks avastus patenteerida ning vastavad raviasutused avada. Kujutage ette, kui USA kaheksamiljoni- line homoseksualistide armee oma dollaritega meie ühemil- jonilise Eestimaa üle ujutab! Siis oleme päästetud ning see, kas IME Moskvast kinnitatakse või mitte, ei lähe meile üldse enam korda.

Neil päevil saabus Tallinna kuulus prantsuse dokumenta- list Gérard Martin koos võtte- trupiga. Eesti sündmuste kõr- val paeluvad prantslasi meie juunikuu valged ööd. Sõnava- hetuses ilmnus, et kapitalist oleks huvitatud meie valged ööd konverteeritavas valuutas ära ostma, et oma alluvaid ööpäevaringelt ekspuaterida. Rääkisid Heinz Valguga, et ta Rahvarinde poistega asja aru- taks. Kuna aga ma ise juu- nis-juulis Euroopa südames viibin, siis võiksin seal valge- te ööde asjus enampakkumise korraldada. Teile aga, kes te suveks siia jääte, jätan ma mõned toiduretseptid, mis mul veel lähiminevikus hinge sees hoida aitasid. Toiduainete hulk retseptides on arvestatud 4–5 inimesele.

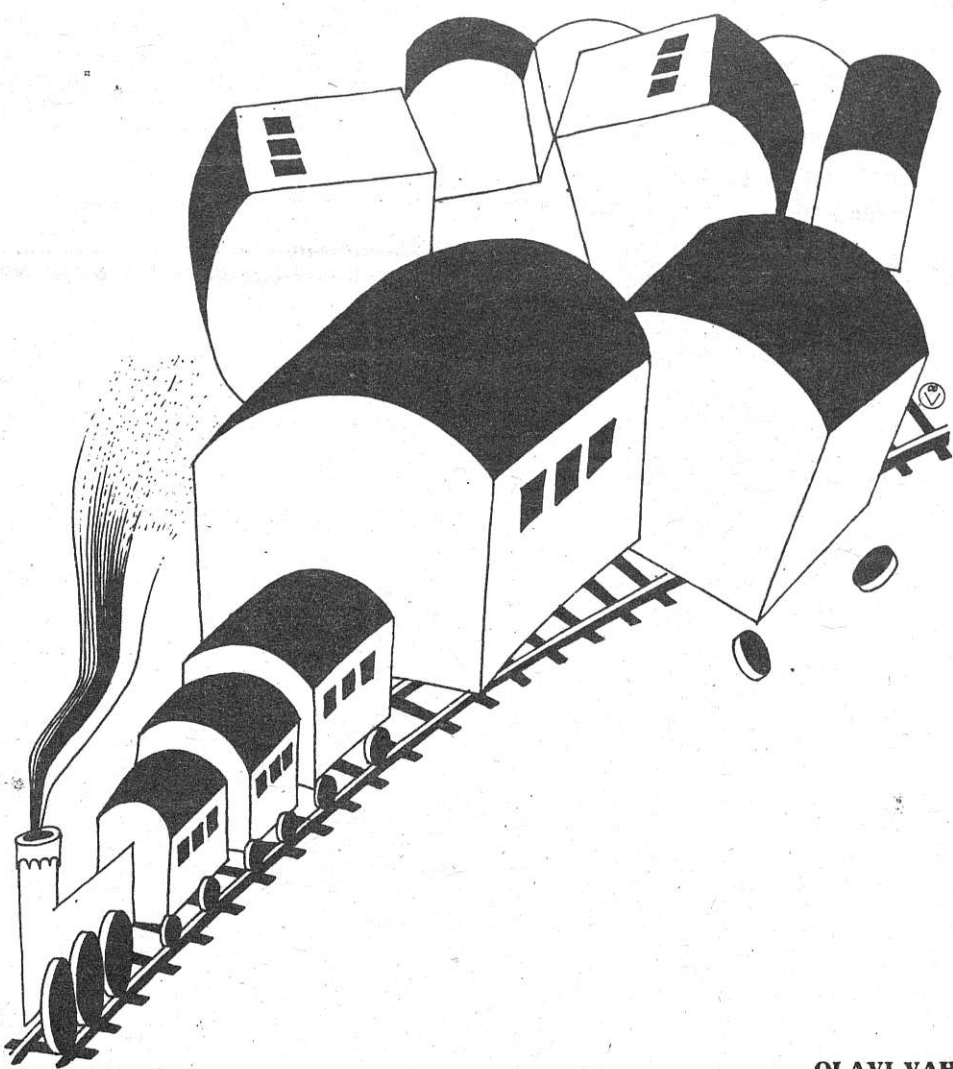
1. Seakõrvapraad. — 4–5 augustatud või augustamata keskmiest seakõrva kupatada keeva veega, tõmmata kätte kummikindad, eemaldada ra-

va poolt ja kaasaviidud H. Leberechti «Valgus Koordis» erieksplari pidulik üleandmine Eesti NSV Teaduste Akadeemia Riikliku Kirjandusmuuseumi esindajale.

Teatejooksjatega sõidab kaa- sa kirjanik sm. Osvald Tooming, kes esineb peatustel korraldava- vai mittingiil kõnedega ning loeb koosolijale ette ja jagab välja Eesti NSV Polügraafiatöö- liste, Kirjastuste ja Raamatui- müügi Valitsuse juhataja sm. V. Kosenkranuse tervituskirja töö- tavale rahvale.

Veel pole hilla taastada väärt traditsioon — iga-aastased kir- lastustöötajate ja polügraafistide teatejooksud parimate kirjandus- teoste populariseerimiseks. Seda enam et tänavu möödub 40 aastat H. Leberechti «Valgusega Koordis» jooksimisest.

*) 1948. a. loosti August Jakob- soni Stalini preemia pälvinud näidendiga.

OLAVI VAHER

KABAREED SAKSA DV-s

Juuni esimestel nädalatel viibisid Tallinnas Saksa DV kabareeteatrite esindajad. Esi- tasime mõned küsimused Sak- sa DV Teatriliidu kabaree- sektsiooni esimehele Peter Gengile ja Magdeburgi kaba- reeteatri direktorile Hans- Günther Pölitzile.

Eestis pole siiani ühtki kaba- reed, Lausa uskumatu, et...

Peter Geng: «...Saksa DV-s on 12 riiklikku kabareeteatrit, kõik esinduslikes teatrihoone- tes või ümberehitatud keldri- kohvikuis, lisaks veel 600 taid- luskabareed ja saalid on alati rahvast täis. Meie kabareedel on kirjanduslik-satiriline ise- loom ja tugev seotus jooksva- te sündmuste ning poliitikaga.»

(Tõlgi Viktor Sepa vahe- märkus: «Mõeldamatu on ka, et kabareedes poleks baare, kus müügil õlu, konjak jms. Saksamaal ei ole ühtki ajale- hekioskiki, kus ei saaks osta õlut.»)

Küllap on sakslane eriti ald- is teravmeelsele naljale?

Peter Geng: «Naerda armas- tavad kõik rahvad. Kui meie teeme seda kabareedes, siis tuleneb see meie ajaloolisest traditsioonist. Saksa kabaree on arenenud XIX sajandist tänapäeva poliitilise teatri ja kirjandusliku kabareeni. Pea- legi on laval sõnavabadus suu- rem kui massiteabevahendeis. Selles ongi kabareede külge- tõmbejõud. Oleme dialoogis vaatajaga, räägime valuprob- leemidest.»

Ja millistest nimelt?

Hans-Günther Pölitz: «Kõik on aktuaalne, kõik põleb.»

Peter Geng: «Meid huvitab demokraatia, inimeste iseseis- vus, isetsustamisõigus, pa- kuvad huvi kõik reformimis- katsed.»

Millised kontaktid on Ida- ja Lääne-Saksa kabareedel?

Hans-Günther Pölitz: «Ida- Saksa kodanik saab iga päev elu võrrelda Läänega, selle- pärast peab Saksa DV pingu- tama, et võrdlus ei langeks sotsialismi kahjuks. Meil on spetsiaalsed kabareenumbrid, mis ida-lääne probleeme ava- vad. Nii Ida- kui Lääne-Sak- sa kabareed ei taotle oma ühiskonnakorra lõhkumist, küll aga püüavad kabareeva- henditega ühiskonnakorda pa- randada.»

Peter Geng: «Meil on kon- taktid Lääne-Saksa kabaree- dega, oleme kursis nende programmide ja taotlustega, lisaks on sidemed Austria ja Šveitsi kabareedega.»

Ja nüüd siis Eesti naljategi- jatega?

Peter Geng: «Teie kuplee- ansambel «Talong» Eestist esindas huumoriühendust «Aara» tänavusel Saksa DV kabareefestivalil Magdebur- gis. Nende kava võeti väga hästi vastu. Ühendada ak- tuaalne poliitiline satir lau- luga terviklikuks etteasteks on meie jaoks uudne lähenemi- ne, mida võiks kasutada ka meie kabareedes.»

Hans Günther Pölitz: ««Ta- longi» repertuaari kasutavad juba mõned meie kutselised kabareed. Tahame asuda koostööse teie naljategijate- ga, vahetada esimejaid.»

Ja kuidas on teie majanduslik olukord? Kas seepi ka on?

Peter Geng: «Seepi on.»

Nii et Saksamaale tasub sõita küll. Nalja tegema.

Vesties SILJA LATTEMÄE, vii- mane küsimus oli Kaido Liivalt

ning päikesepillid ette panna. Nende puudumisel asetada lauale pisarate pühkimiseks suuremad käterätikud ning oksendamiskausid.

Head isu!

LAURI LEESI

TAASTAGEM KAUNIS TRADITSIOON

1949. aasta 18. juuni «Sirp ja Vasar» kirjutab:

«Trüki- ja Kirjastustöölised on kujunenud kauniks kombeks anda üle Eesti NSV Teaduste Akadeemia Riiklikule Kirjandus- muuseumile kõrge riikliku tun- nustuse osaliseks saanud. Talli- ni preemiaga autustatud Eesti NSV kirjanike teoste erieksem- plarid. See komme on seotud Trüki- ja Kirjastustöölise Ame- tidhingu Vabariikliku Komitee ulatuslikuma sportliku ürituse- ga, igal suvel korraldatava teatejooksuga Tallinnast Tartu.

Teatejooksjad väljusid Tallin- nast Võidu väljakult 17. juunil s. a. kell 16, peatuvad Vaidas, Kosel, Ardis ja Põltsamaal. Tartu jõuavad teatejooksjad 19. juunil s. a. kell 16. Raekoja platsil toimub teatejooksjate vastuvõtmine Tartu töötava rah-

va poolt ja kaasaviidud H. Leberechti «Valgus Koordis» erieksplari pidulik üleandmine Eesti NSV Teaduste Akadeemia Riikliku Kirjandusmuuseumi esindajale.

Teatejooksjatega sõidab kaa- sa kirjanik sm. Osvald Tooming, kes esineb peatustel korraldava- vai mittingiil kõnedega ning loeb koosolijale ette ja jagab välja Eesti NSV Polügraafiatöö- liste, Kirjastuste ja Raamatui- müügi Valitsuse juhataja sm. V. Kosenkranuse tervituskirja töö- tavale rahvale.

Veel pole hilla taastada väärt traditsioon — iga-aastased kir- lastustöötajate ja polügraafistide teatejooksud parimate kirjandus- teoste populariseerimiseks. Seda enam et tänavu möödub 40 aastat H. Leberechti «Valgusega Koordis» jooksimisest.

*) 1948. a. loosti August Jakob- soni Stalini preemia pälvinud näidendiga.

TOIMETAJA ASETÄITJA ÜLO POOTS
TOIMETUSE KOLLEEGIUM: J. JAAMA, T. KALLAS, J. KANGILASKI, K. KIISK, M. MI- KIVER, T. MATTISEN, Ü. POOTS (toimetaja asetäitja), E. PÖLDROOS, I. RAUD, L. REM- MELGAS, J. RÄÄTS, L. SUMERA, A. TAMM, J. TREI, D. VAARANDI, H. VALK.

Toimetust käsikirju ei retseptseregi ega tagasta.

Toimetust: 200 031 Tallinn, Toompüüestee 30, postiaadress: 200 090 Tallinn. Peapostkontor, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 44 14 16, toimetaja asetäitja — 60 19 24, vastutav sek- retär — 60 17 03, publitsistika- ja kultuuritöö osakond — 44 30 05, kunsti ja huumoriosa- kond — 60 19 05, kirjandusosakond — 60 18 83, muusikaosakond — 60 18 22, teatriosakond — 60 12 46, masinakiri — 60 27 93. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kol- meks kuuks 1 rubla ja 29 kop. Oksikunumbri hind 10 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodi- ka», Tallinn, Pärnu mnt. 8.

«Sirp ja vasar» («Серп и молот») орган Государственного Комитета по культуре и творческим союзам Эстонской ССР. Издательство «Периодика». Tallinn, Пярнуское шоссе, 8. EKP Keskkomitee Kirjastuse Trükkikoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a. Tel'imeis nr. 2704 MR-01296 Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 91 000 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10